

Využívanie online projektových gAMov na riešenie predčasného ukončovania školskej dochádzky a znižovanie problémov so správaním žiakov

Vzdelávacie jednotky a materiály GAME

**Práca so žiakom s poruchou správania.
Diagnostika a odporúčania**

editoriál

Božena Majerek

Agnieszka Domagała-Kręcioch

PROJECT 20191-PL01-KA201-064865

OBSAH

Úvod3

Kapitola I. Diagnostika školskej situácie žiakov s problémami v správaní. Správa a odporúčania

Božena Majerek6

1.1 Teoretické	predpoklady6
1.2 Metodické	predpoklady10
1.2.1. Cieľ a výskumné	otázky10
1.2.2. Konštrukcia výskumných	nástrojov11
1.2.3. Organizácia a vykonávanie	výskumu12
1.2.4. Charakteristika skupiny12	skúmanej
1.3. Analýza testov13	výsledkov
1.3.1. Vnímanie frekvencie porúch správania žiakov učiteľmi14	opýtanými
1.3.2. Vnímanie frekvencie porúch správania mládeže opýtanými	študentmi25
1.3.3. Frekvencia porúch správania detí a mládeže v hodnotení opýtaných žiakov a učiteľov36	
1.3.4. Závěry a	odporúčania48

Kapitola II Práca so žiakmi s poruchami správania. Teoretické východiská pre tvorbu preventívnych a nápravných opatrení Božena Majerek53

2.1. Problémy vo vzťahoch s dospelými Božena Majerek56	Majerek56
2.1.1. Práca s agresívnym žiakom/etapy budovania stratégie práce s agresívnym žiakom - Klaudia Miśkiewicz, Maciej Dymacz59	
2.1.2. Fázy budovania stratégie práce so žiakom bez vôle spolupracovať - Klaudia Miśkiewicz, Maciej Dymacz65	
2.1.3. Práca s manipulívnymi žiakmi - Klaudia Miśkiewicz, Maciej Dymacz71	Dymacz71
2.1.4. Fázy budovania stratégie práce s izolujúcim sa žiakom - Klaudia Miśkiewicz, Maciej Dymacz78	
2.1.5. Fázy budovania stratégie práce so žiakom, ktorý sústredíuje pozornosť na seba - Klaudia Miśkiewicz, Maciej Dymacz83	
2.2. Problémy vo vzťahoch s rovesníkmi Mariusz Gajewski90	Gajewski90
2.2.2. Etapy budovania stratégie práce so žiakmi so šikanujúcim správaním - Luís Guarita, Maria Gama, Neuza Simões98	
2.2.3. Etapy budovania stratégie práce so žiakmi s asociálnym správaním - Luís Guarita, Maria	

Gama, Neuza Simões	104	
2.2.4. Etapy budovania stratégie práce so študentmi, ktorí majú problém akceptovať rozmanitosť (kultúrne a ideologické rozdiely) - Luís Guarita, Maria Gama, Neuza Simões	110	
2.3 Problémy pri interakcii so skupinou Agnieszka Kręcioch	115	Domagała-
2.3.1. Definícia skupín, funkcie, typy skupín - Sorin Ionițescu, Raluca Andreea Ioniță, Ioana Evelina Tabarcea, Delia Chervase, Răzvan Dima Caracota	119	
2.3.2. Tímové zručnosti - Sorin Ionițescu, Raluca Andreea Ioniță, Ioana Evelina Tabarcea, Delia Chervase, Răzvan Dima Caracota	124	
2.3.3. Identifikácia problémov vo fungovaní skupiny - Sorin Ionițescu, Raluca Andreea Ioniță, Ioana Evelina Tabarcea, Delia Chervase, Răzvan Dima Caracota	130	
2.3.4. Objavovanie možných spôsobov riešenia konfliktu - Sorin Ionițescu, Raluca Andreea Ioniță, Ioana Evelina Tabarcea, Delia Chervase, Răzvan Dima Caracota	133	
2.3.5. Výber spôsobu riešenia problému - Sorin Ionițescu, Raluca Andreea Ioniță, Ioana Evelina Tabarcea, Delia Chervase, Răzvan Dima Caracota	138	
2.4. PROBLÉMY SO VZŤAHO M K SOBE Agnieszka Kręcioch	143	Domagała-
2.4.1. Etapy budovania stratégie práce so študentom so syndrómom depresie - Bożena Majerek, Iwona Marczyńska	145	
2.4.2. Etapy budovania stratégie práce so študentom inej sexuálnej orientácie - Bożena Majerek, Iwona Marczyńska	151	
2.4.3. Etapy budovania stratégie práce s provokujúcim študentom - Bożena Majerek, Iwona Marczyńska	160	
2.4.4. Etapy budovania stratégie práce so žiakom so sebapoškodzujúcim správaním - Bożena Majerek, Iwona Marczyńska	167	
2.4.5. Etapy budovania stratégie práce s plachým žiakom - Bożena Majerek, Iwona Marczyńska	174	
2.5. PROBLÉMY V ZADANÝCH SITUÁCIÁCH Katarzyna		Wojtanowicz180
2.5.1. Špecifické poruchy učenia (SLD) - Zuzana Palková, Laura		Kyžňanská182
2.5.2. Poruchy výkonných funkcií (EFD) - Zuzana Palková, Laura		kyžňanská188
2.5.3. Porucha pozornosti s hyperaktivitou (ADHD) - Zuzana Palková, Laura		Kyžňanská 194
2.5.4. Internalizačné poruchy - Zuzana Palková, Laura		Kyžňanská203
2.5.5. Obsedantno-kompulzívna porucha - OCD - Zuzana Palková, Laura		Kyžňanská209
DODATOK215		
Dotazník problémového správania - pre učiteľa		215
Dotazník problémového správania - pre Studenta		219

ÚVOD

Sociálna klíma školy ovplyvňuje celkové výsledky žiakov, ako aj spokojnosť učiteľov a rodičov. Spôsob komunikácie a schopnosť vytvárať pozitívne vzťahy vo vzdelávacom priestore je elementárnou podmienkou pedagogického úspechu.

Budovanie trvalých a bezpečných vzťahov závisí vo veľkej miere od vedomostí a osobných a sociálnych kompetencií učiteľov a vychovávateľov, ktorí dokážu rozpoznať a identifikovať potreby, očakávania a problémy svojich žiakov. Účinnosť výchovných a preventívnych intervencií je okrem iného výsledkom spoľahlivej a presnej diagnostiky náročných situácií.

Preto by sa v novej koncepcii vzdelávania mali zmeniť stereotypne vnímané vzorce interakcie medzi učiteľmi a žiakmi. Na tento účel by sa mali vytvoriť nové metódy, techniky a prostriedky vzdelávania a výchovy.

Cieľom projektu GAME realizovaného v rámci programu ERASMUS+ (Strategické partnerstvo pre školské vzdelávanie KA201) je vytvoriť interaktívny vzdelávacie nástroj pre učiteľov a vychovávateľov, ktorí pracujú so žiakmi s poruchami správania.

Napriek tomu, že na publikačnom trhu je množstvo publikácií o výchovných ťažkostiach a problémoch, stále neexistuje štúdia, ktorá by sa komplexne venovala téme najčastejšie sa vyskytujúcich narušených foriem správania s návrhom konkrétnych nápravných opatrení. Pritom takéto správanie nie je v priestore školy či triedy ničím výnimočným a nie každý učiteľ/vychovávateľ je certifikovaný socioterapeut s príslušnými terapeutickými kompetenciami, vďaka ktorým by mohol rýchlo a účinne zasiahnuť. Vnímateľný viacnásobný tlak školy a miestnej komunity mu neustále spôsobuje úzkosť a obavy nielen o komplexný rozvoj žiaka, ale aj o vlastný profesionálny osud.

Preto sa v záujme uspokojenia potrieb pedagógov oplatí vyvíjať tvorivé aktivity, používať nové metódy a navrhovať inovatívne vzdelávacie nástroje, aby sa účinnejšie odstraňovali existujúce dysfunkcie a včas predchádzalo vzniku nových vzdelávacích problémov.

Príručka, ktorú odovzdávame čitateľovi, sa môže stať inšpiráciou pre ďalšie preventívne a vzdelávacie práce. V pôvodnom zámere to bola jedna z nevyhnutných etáp *HRY*:

Využitie online gAMe na riešenie problému predčasného ukončenia školskej dochádzky a zníženie problémov v správaní žiakov (2019-1-PL01-KA201-064865) realizovaný v rámci programu ERASMUS+ (Strategické partnerstvo pre školské vzdelávanie KA201), ktorého cieľom bolo vytvoriť interaktívny vzdelávaci nástroj reagujúci na potreby učiteľov a vychovávateľov pracujúcich so žiakmi, ktorí vykazujú problémy v správaní a sú ohrození predčasným ukončením vzdelávacieho systému.

V tíme, ktorý pripravuje konkrétny obsah, ktorý tvorí aj príručku, sú zástupcovia piatich partnerských organizácií: University of Patra (Grécko), Amadora Inovation (Portugalsko), Centrul de Training European (Rumunsko), New Edu n.o. (Slovensko), ARID Association (Poľsko) a vedúcim projektu je Pápežská univerzita Jána Pavla II. v Krakove.

Konečným výstupom projektových aktivít je vzdelávacia hra, ktorá je k dispozícii pre všetkých záujemcov na našej webovej stránke: www.projectgame.eu.

Príručka nie je univerzálnym liekom, ktorý by bol užitočný pri práci s každým žiakom; je len návrhom možných krokov a môže byť nápomocná tým učiteľom/vychovávateľom, ktorí sa cítia bezradní, bezmocní, frustrovaní, čelia problémom, ktoré sa stále objavujú v správaní žiakov. Tematické okruhy umožňujú okrem iného samostatne vypracovať diagnostické nástroje, scenáre vyučovacích hodín alebo modifikovať korekčné interakcie.

Publikácia pozostáva z dvoch hlavných častí. V prvej sa nachádza diagnostika školskej situácie žiakov s problémami v správaní. Pri diagnostike sa zohľadnil pohľad žiakov aj učiteľov. Na základe vlastných dotazníkov (sú súčasťou prílohy) sme získali údaje, ktoré umožňujú vypracovať podrobnú správu o základných oblastiach porúch správania: poruchy vo vzťahoch s dospelými, poruchy vo vzťahoch s rovesníkmi, poruchy vo fungovaní v skupine, poruchy v sebavnímaní, poruchy vo vzťahoch pri plnení úloh.

V druhej časti sa rozoberajú základné teoretické východiská týkajúce sa porúch správania v kontexte tvorby preventívnych a nápravných opatrení s prihliadnutím na najčastejšie problémy v pedagogickej praxi.

Nasledujúce kapitoly príručky sú preto:

- a) **poruchy vo vzťahoch s dospelými** (práca s agresívnym žiakom, odmietanie spolupráce, manipulácia, izolácia, sústredenie pozornosti na seba),
- b) **poruchy vo vzťahoch s rovesníkmi** (práca s impulzívnym, mobbing žiakov, protispoločenské správanie, neakceptovanie kultúrnych alebo ideologických rozdielov),

- c) **poruchy fungovania v skupine** (funkcie a typy skupín, zručnosti tímovej práce, základné problémy vo fungovaní skupiny, prístup ku konfliktom, spôsoby riešenia problému),
- d) **poruchy sebavnímania** (práca so žiakom s príznakmi depresie, s odlišnou sexuálnou orientáciou, provokujúcim, prejavujúcim sa sebadeštruktívnym správaním, plachým),
- e) **poruchy vo vzťahu k úlohám** (práca so žiakom so špecifickými poruchami učenia, poruchami exekutívnych funkcií, poruchami pozornosti a nadmernou motorickou aktivitou, internalizujúcimi poruchami, obsedantno-kompulzívnymi poruchami).

Vzhľadom na potrebu využitia publikácie v praxi štruktúra týchto kapitol zohľadňuje všeobecnú charakteristiku diskutovaného problému a navrhovaných nápravných opatrení. Vďaka uvedeniu do problematiky vybraných porúch správania detí a mládeže sa pedagógovia dozvedia potrebné informácie o príznakoch, príčinách a dôsledkoch týchto porúch. Dozvedia sa aj o vybraných spôsoboch zvládania náročných situácií, čo by malo nepochybne zmeniť stereotypný prístup k "školskému tyranovi" a zlepšiť schopnosť predvídať jeho reakcie a zvoliť vhodnú stratégiu konania.

Treba ešte raz zdôrazniť, že navrhované nápravné opatrenia, hoci vychádzajú zo skúseností odborníkov z rôznych krajín a majú bohatý teoretický základ, sú len výzvou na ďalší vlastný rozvoj a hľadanie najlepších riešení vzhľadom na možnosti, situáciu a kontext.

Bożena Majerek, Agnieszka Domagała-Kręcioch

KAPITOLA I.

DIAGNOSTIKA ŠKOLSKEJ SITUÁCIE ŽIAKOV S PROBLÉMAMI V SPRÁVANÍ.

SPRÁVA A ODPORÚČANIA

BOŽENA MAJEREK

Na prispôsobenie didaktickej hry potrebám pedagógov sa naplánovala a uskutočnila diagnostika potrieb pomocou dotazníka pre učiteľov a študentov.

Táto správa predstavuje teoretické základy, ktoré tvorili základ pre konštrukciu nástrojov, ako aj metodologické predpoklady, na základe ktorých sa štúdia uskutočnila. Údaje získané počas štúdie boli dôkladne analyzované, čím sa vytvoril základ pre formulovanie záverov a odporúčaní pre pripravovaný interaktívny učebný nástroj GAME.

1.1 TEORETICKÉ PREDPOKLADY

Pojem "ťažký žiak", ktorý bežne používajú učitelia, sa vzťahuje na didaktické a vzdelávacie ťažkosti žiaka. Vzhľadom na hlavné predpoklady projektu sa však diagnostika potrieb zamerala predovšetkým na problémové správanie žiakov v škole.

Pojem "poruchy správania" sa v odbornej literatúre vyjadruje rôzne. Niektorí autori ho spracúvajú veľmi široko, pričom za narušené považujú všetky tie prejavy správania, ktoré neslúžia na uspokojovanie osobných potrieb človeka a nie sú zamerané na riešenie úloh, ktoré kladie prostredie. Iní však rozsah tohto pojmu zužujú, ako referenciu pri posudzovaní konkrétneho správania stanovujú morálne a sociálne normy.¹

Väčšina autorov tiež uznáva, že pri identifikácii takéhoto správania je dôležitý čas jeho výskytu, pretože väčšina detí v určitých vývojových štádiách vykazuje špecifické poruchy rôznej intenzity a trvania. Mnohé príznaky preto môžu byť prechodné. O poruchách v užšom slova zmysle hovoríme vtedy, keď majú chronický charakter a stretávajú sa s nesúhlasom sociálneho prostredia.

¹ Radochoński M., Podstawy psychopatologii dla pedagogów, WUR Rzeszów, 2001, s. 244.

Existuje mnoho klasifikácií, ktoré sa snažia charakterizovať príznaky porúch správania u detí a dospievajúcich. Najbežnejšie sú tieto:

- 1) fyzická agresia, iniciovanie bitiek,
- 2) násilie voči mladším alebo slabším zvieratám,
- 3) ničenie vlastného a cudzieho majetku, krádež,
- 4) leží,
- 5) záškoláctvo, útek z domu,
- 6) predčasné a podmienené sexuálne iniciácie,
- 7) sebadeštrukcia v podobe pokusov o samovraždu a sebapoškodzovania;
- 8) zneužívanie drog a psychoaktívnych látok.²

V americkej klasifikácii duševných porúch DSM-IV sú poruchy správania zaradené do nasledujúcich symptomatických skupín:

- 1) agresívne správanie, ohrozovanie zdravia a života alebo fyzické ubližovanie iným ľuďom a živým bytostiam;
- 2) neagresívne správanie, ktoré má za následok stratu alebo zničenie cudzieho majetku;
- 3) vlámania a krádeže;
- 4) závažné porušenie zákona.³

V klasifikácii MKCH-10 sú však diagnostické kritériá pre poruchy správania nasledovné:

- 1) "výbuchy hnevu extrémne časté alebo závažné vo vzťahu k vývojovej úrovni,
- 2) hádky s dospelými,
- 3) aktívne odmietanie požiadaviek dospelých alebo nedodržiavanie pravidiel,
- 4) zámerne robiť veci, ktoré iných ľudí nahnevajú,
- 5) obviňovanie druhých z vlastných chýb alebo nevhodného správania,
- 6) "podráždenosť" a ľahkosť hnevu zo strany ostatných,
- 7) prepadnúť hnevu alebo nevôli,
- 8) zloba a pomsta,
- 9) klamstvá alebo porušovanie sľubov s cieľom získať tovar alebo privilégiá alebo vyhnúť sa povinnostiam,
- 10) iniciovanie fyzickej agresie,
- 11) používanie zbraní, ktoré môžu spôsobiť vážne zranenie iných osôb,
- 12) zostať vonku po zotmení napriek zákazu rodičov,
- 13) prejavovanie fyzickej krutosti voči iným ľuďom, prejavy fyzickej krutosti voči zvieratám,

² *Ibidem*, s. 245.

³ <http://www.psychologia.edu.pl/czytelnia/61-remedium/565-zaburzenia-zachowania-u-dzieci-i-mlodziezy.html> (06.02.2020).

- 14) úmyselné ničenie cudzieho majetku,
- 15) úmyselné založenie požiaru s rizikom alebo úmyslom spôsobiť vážnu škodu,
- 16) krádeže (v obchodoch, vlámania, falšovanie),
- 17) záškoláctvo,
- 18) útek z domova,
- 19) páchanie trestných činov (napr. vydieranie, útoky),
- 20) nútiť iných ľudí k sexuálnej aktivite,
- 21) terorizovanie ostatných,
- 22) vlámanie do cudzieho domu, budovy alebo auta.⁴

O poruche správania zvyčajne začneme hovoriť vtedy, keď sa správanie neadekvátne situácii stane pravidlom a dieťa v rôznych situáciách prezentuje neustály stereotyp správania. Vďaka tejto definícii môžeme poukázať na niektoré znaky narušeného správania, ktoré nám umožňujú odlíšiť ho od správania považovaného za normálne. Takýmito kritériami sú neadekvátnosť, strnulosť reakcie, poškodzovanie subjektu a prostredia a prítomnosť negatívnych emócií.⁵ Neadekvátne správanie je také, ktoré nezohľadňuje individuálne vlastnosti situácie, je iracionálne, a preto sa zdá pozorovateľom zvláštne alebo dokonca šokujúce. Rigidná reakcia spočíva v opakovaní určitého správania bez ohľadu na meniace sa podmienky prostredia a ľudí, s ktorými prichádzajú do kontaktu. Škodlivosť takéhoto správania súvisí predovšetkým s dôsledkami, ktoré pociťuje dieťa (napr. hnev, emocionálne napätie, odcudzenie, poníženie), ako aj jeho okolie (napr. konsternácia, bezmocnosť, dezorganizácia vyučovania, úzkosť, agresia). Narušené správanie zároveň zvyčajne sprevádzajú nepríjemné emócie (napr. úzkosť, nenávisť, hnev, hanba, vina, žiarlivosť, odpor atď.)

Poruchy správania sa môžu prejavovať v rôznych oblastiach fungovania dieťaťa. Praktickí lekári najčastejšie uvádzajú štyri typy:

1. **Poruchy vo vzťahoch s dospelými**, ktoré spočívajú najmä v útokoch na ľudí, ktorí sú k dieťaťu milí alebo ktorí ho nepoznajú, odmietanie spolupráce a návrhov na pomoc, vyvolávanie agresie, nedostatok dôvery, manipulácia s cieľom získať prospech, klamstvá, vyhrážky, pokusy o šikanovanie atď.

⁴ Klasifikacja zaburzeń psychicznych i zaburzeń zachowania w ICD-10, Uniwersyteckie Wydawnictwo Medyczne Vesalius", Warszawa 1998, s. 140.

⁵ Strzemieczny J., Zajęcia socjoterapeutyczne dla dzieci i młodzieży, PTP Warszawa, 1993, ss. 35-42

2. **Poruchy v rovesníckych vzťahoch** sa najčastejšie prejavujú ako súperenie za každú cenu, odmietanie druhých, odstrašovanie, izolácia, agresivita, násilie, manipulácia druhých s cieľom dosiahnuť určité výhody, prejavovanie pohrdania a odporu, snaha podriaadiť sa a dominovať nad druhými atď.
3. **Poruchy sebauvedňovania** (postoja k sebe samému) sú sebadeštruktívne správanie, ktoré spočíva predovšetkým v neadekvátnom hodnotení seba samého a svojich schopností, sebahodnotení, sebaagresii, sebaobviňovaní atď.
4. **Poruchy v úlohových situáciách** sa zvyčajne prejavujú pri realizácii úloh súvisiacich so školským učením (napr. robenie domácich úloh, práca v triede, ústna odpoveď, test), záujmami dieťaťa (napr. tréning, zápas, účinkovanie v predstavení alebo v iných životných situáciách, keď dieťa stojí pred úlohou). Poruchy sa môžu objaviť v rôznych fázach realizácie úlohy - pred alebo počas realizácie úlohy, a môžu mať rôzne podoby, napr. odmietanie plnenia úlohy, odkladanie, prerušovanie činnosti počas realizácie, nevyužívanie svojich schopností pri plnení úlohy.⁶

K vyššie uvedeným typom porúch správania, ktoré sa najčastejšie objavujú v literatúre, pribudla ďalšia dôležitá oblasť, a to **problémy s fungovaním v triede**. Každá skupina má svoje vlastné normy, ktoré musí jej člen dodržiavať. Neschopnosť rozpoznať a rešpektovať tieto zásady alebo neschopnosť konštruktívne im oponovať spôsobuje množstvo konfliktov, ktoré účinne bránia správne fungovaniu v skupine. Tieto problémy zároveň vytvárajú a posilňujú ďalšie oblasti porúch správania detí.

Podľa analýzy literatúry na túto tému sa tiež zistilo, že **rizikové správanie** študentov predstavuje dôležitú oblasť, v ktorej by sa mali vykonávať vzdelávacie a preventívne intervencie. Rizikové správanie sú činnosti, ktoré so sebou nesú riziko negatívnych dôsledkov pre fyzické aj psychické zdravie jednotlivca a pre sociálne prostredie. Medzi najčastejšie rizikové správanie patrí: fajčenie, pitie alkoholu, závislosť od internetu a experimentovanie s extrémnymi diétami. Vykonávanie takýchto činností študentmi by sa malo považovať za jednoznačný prejav porúch správania.

⁶ Karasowska A., Jak wychowywać i uczyć dzieci z zaburzeniami zachowania, PARPA Warszawa, 2009, ss. 7- 11.

Uvedená analýza literatúry o poruchách správania žiakov tvorila základ pre konštrukciu výskumných nástrojov na diagnostiku potrieb. Výchovné problémy mladých ľudí uvedené v jednotlivých klasifikáciách boli zoskupené do ďalších šiestich oblastí, t. j. problémy vo vzťahoch s dospelými, problémy vo vzťahoch s rovesníkmi, problémy vo fungovaní skupiny, poruchy v sebavnímaní, problémy v úlohových situáciách a rizikové správanie. Vhodné problémové správanie žiakov bolo vybrané do jednotlivých kategórií pomocou metódy "kompetentných sudcov".

Vzhľadom na vyššie uvedené ťažkosti sú žiaci, ktorí sa takto správajú, pre učiteľov nepochybne výzvou. Zároveň každý učiteľ a vychovávateľ môže svojimi reakciami prispieť k náprave narušeného správania alebo k jeho posilneniu. Môže tiež konštruktívnym alebo deštruktívnym spôsobom ovplyvniť procesy prebiehajúce v skupine, ktorej sú takéto deti účastníkmi.⁷

1.2 METODICKÉ PREDPOKLADY

Diagnostika potrieb bola vykonaná v súlade s metodikou vedeckého výskumu. Preto sa stanovil cieľ a sformuloval hlavný a podrobný problém, rozobral sa spôsob konštrukcie výskumných nástrojov, predstavil sa priebeh a organizácia výskumu a urobila sa aj charakteristika skúmanej skupiny.

1.2.1. Cieľ a výskumné otázky

Vedecký výskum je viacstupňový proces pozostávajúci z rôznych činností zameraných na získanie objektívnych, presných a komplexných poznatkov o vymedzenom úseku reality. Prvým krokom pri budovaní výskumu je nepochybne stanovenie jeho cieľa. Hlavným cieľom tohto výskumu je analyzovať a popísať vnímanie frekvencie výskytu vybraných porúch správania detí a mládeže v školských situáciách pri hodnotení učiteľov a žiakov. Takto stanovený cieľ generuje hlavný problém, ktorým bol: Ako vnímajú žiaci a učitelia poruchy správania detí a mládeže?

Pre vyššie uvedený hlavný problém boli formulované tieto špecifické problémy:

1. Ako často učitelia z jednotlivých krajín vnímajú vybrané poruchy správania žiakov v škole?

⁷ Ibidem, s. 5.

2. Ako často vnímajú žiaci z jednotlivých krajín vybrané poruchy správania detí a mládeže v škole?
3. Aké sú rozdiely vo vnímaní výskytu vybraných porúch správania detí a mládeže v škole v hodnotení učiteľov a žiakov z jednotlivých krajín?

1. 2.2. Konštrukcia výskumných nástrojov

S cieľom získať odpovede na položené výskumné otázky bol zostavený dotazník, ktorý pozostával zo 66 otázok. Tieto otázky boli na základe teoretickej analýzy priradené k šiestim vybraným kategóriám porúch správania žiakov, t. j.

1. Problémy vo vzťahoch s dospelými (15 položiek)
2. Problémy vo vzťahoch s rovesníkmi (11 položiek)
3. Problémy s fungovaním v skupine rovesníkov (8 položiek)
4. Problémy so sebavnímaním (9 položiek)
5. Problémy v úlohových situáciách (9 položiek)
6. Rizikové správanie (14 položiek)

Každá z formulovaných otázok má 5-stupňovú škálu, ktorá umožňuje učiteľom a žiakom odhadnúť frekvenciu ich vnímania vybraných prejavov porúch správania detí a mládeže v školských situáciách. Otázky boli uvedené v tabuľkovej forme. Aby bolo možné presne a komplexne porovnať výsledky učiteľov a žiakov, boli obom položené identické otázky. Oba výskumné nástroje boli opatrené záznamom. Žiaci boli požiadaní, aby uviedli svoje pohlavie, vek, miesto bydliska a typ školy. Učitelia na druhej strane uvádzali: pohlavie, vek, miesto bydliska a dĺžku praxe.

Diagnostické nástroje, ktoré pripravil projektový tím z Pápežskej univerzity Jána Pavla II. v Krakove, boli pozitívne hodnotené všetkými partnermi projektu. Na prelome októbra a decembra 2019 boli preložené do angličtiny a následne do jazykov jednotlivých partnerov, t. j. slovenčiny, rumunčiny, gréčtiny a portugalčiny.

1.2.3. Organizácia a vykonávanie výskumu

Výskum vo všetkých partnerských krajinách, t. j. v Poľsku, na Slovensku, v Rumunsku, Grécku a Portugalsku, prebiehal od novembra 2019 do januára 2020. Výskumné činnosti koordinované jednotlivými partnermi prebiehali zväčša bez prerušenia a bez väčších problémov. Iba v Portugalsku sa partneri museli vysporiadať s náročným administratívnym postupom s cieľom získať povolenie na realizáciu výskumu medzi študentmi, čo výrazne zdržalo plnenie úlohy v stanovenom termíne.

1.2.4. Charakteristika skúmanej skupiny

Všetky diagnostické testy sa uskutočnili v školách (základných a stredných) a zúčastnilo sa ich 106 učiteľov. Vzhľadom na feminizáciu profesie sa v skúmanom súbore našlo 76,4 % žien a 23,6 % mužov vo veku 26-65 rokov. Skúmaní učitelia sú skúsení, pretože viac ako 70 % deklaruje odpracovaných viac ako 10 rokov. Väčšina z nich žije vo veľkých mestách (36,8 %) a mestečkách (44,3 %). Podrobné rozdelenie údajov je uvedené v tabuľke č. 1, ktorá zobrazuje demografickú charakteristiku skúmaných učiteľov.

Tabuľka 1. Demografické charakteristiky skúmaných učiteľov

	Kategória		Poľsko	Rumunsko	Grécko	Slovensko	Portugalsko	Celkom	
								N	%
1	Pohlavie	Ž	37	7	9	19	9	81	76,4
		M	6	3	6	4	6	25	23,6
2	Vek	26-34	16	-	8	1	-	25	23,6
		35-44	17	1	2	5	10	35	33,0
		45-54	10	5	5	10	4	34	32,1
		>54	-	4	-	7	1	12	11,3
3	Bydlisko	Veľké mesto	9	6	-	12	12	39	36,8
		Mesto	25	3	15	2	2	47	44,3
		Dedina	9	1	-	9	1	20	18,9
4	Vek	1-5	9	-	6	1	-	16	15,1
		6-10	10	1	4	-	1	16	15,1
		11-15	6	1	2	5	3	17	16,0

	16-20	10	2	1	-	5	18	17,0
	21-35	8	3	2	12	6	31	29,2
	>35	-	3	-	5	-	8	7,6

V tabuľke č. 2 sú uvedené demografické charakteristiky skúmanej mládeže.

Tabuľka 2. Demografické charakteristiky opýtaných študentov

	Kategória		Polan d	Romani a	Greec e	Slovensk o	Portugals ko	Celkom	
								N	%
1	Pohlavie	Ž	26	42	29	38	27	162	50,8
		M	34	38	21	32	32	157	49,2
2	Vek	12	-	-	-	-	14	14	4,4
		13	-	-	-	19	20	39	12,2
		14	-	5	-	34	15	54	16,9
		15	-	17	-	16	6	39	12,2
		16	3	14	24	1	4	46	14,4
		17	17	44	26	-	-	87	27,3
		18	27	-	-	-	-	27	8,5
		19	13	-	-	-	-	13	4,1
3	Bydlisko	Veľké mesto	25	40	-	24	59	148	46,4
		Mesto	7	23	50	6	-	86	27,0
		Dedina	28	17	-	40	-	85	26,6

Celkovo sa na štúdiu zúčastnilo 319 študentov. Pri analýze údajov na základe pohlavia je potrebné poznamenať, že súbor bol veľmi dobre vybraný, keďže na štúdiu sa zúčastnil takmer rovnaký počet dievčat (N = 162) a chlapcov (N = 157). Skupina bola správne vybraná aj vzhľadom na vek, keďže štúdie sa zúčastnili študenti vo vekovej skupine 12 - 14 rokov (33,5 %), 15 - 16 rokov (26,6 %) a 17 - 19 rokov (39,9 %) . Takmer polovica respondentov pochádzala z veľkých miest (46,4 %) a zvyšok z malých miest (27 %) a dedín (26,6 %).

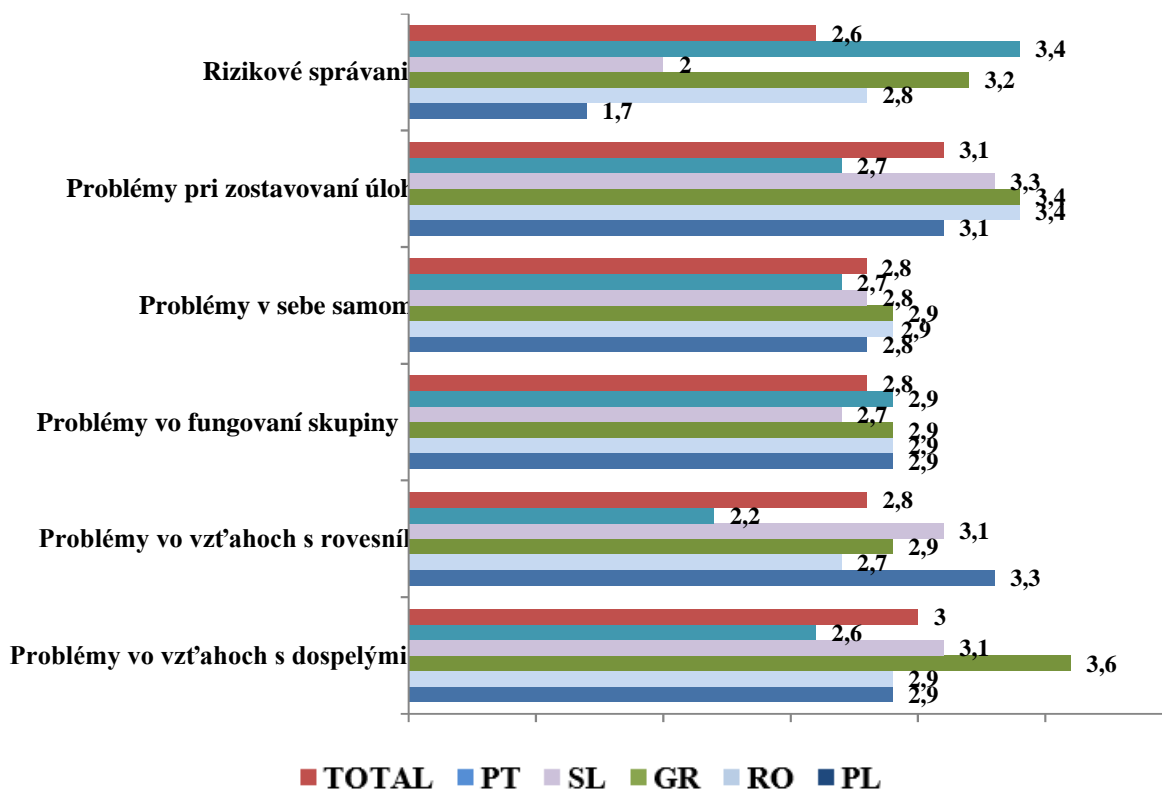
1.3. ANALÝZA VÝSLEDKOV TESTOV

Údaje získané v priebehu štúdie boli dôkladne analyzované a výsledok je uvedený v tejto kapitole. Najprv boli prezentované výsledky učiteľa, potom žiakov a následne boli porovnané a porovnané.

1.3.1. Vnímanie frekvencie porúch správania žiakov opýtanými učiteľmi

Učítelia zúčastnení na štúdiu hodnotili frekvenciu výskytu vybraných prejavov porúch správania žiakov v školskej realite. Získané výsledky testovania sú uvedené v grafe a v následných tabuľkových prehľadoch.

Graf 1. Frekvencia vnímania porúch správania žiakov v hodnotení opýtaných učiteľov z jednotlivých krajín

Z údajov v grafe vyplýva, že v hodnotení učiteľov sa takmer všetky kategórie porúch správania žiakov uvedené v štúdiu pohybujú v rozpätí od $M = 2,6$ do $M = 3,1$. To znamená, že tieto prejavy správania sa v školskej realite objavujú len sporadicky. Podľa učiteľov sú najmenej častými pozorovateľmi rizikového správania, ktoré žiaci vykonávajú ($M = 2,6$), zatiaľ čo najčastejšie identifikujú problémy žiakov v úlohových situáciách ($M = 3,1$) a problémy vo vzťahoch s dospelými ($M = 3,0$).

V rámci jednotlivých kategórií existujú rozdiely v hodnotení učiteľov z rôznych krajín. Učítelia z Grécka najčastejšie poukazujú na problémy žiakov s dospelými, pričom sa domnievajú, že takéto situácie sa vyskytujú pomerne často ($M = 3,6$). V Portugalsku však učítelia zriedkavo uvádzajú problémy žiakov s dospelými ($M = 2,6$). Výsledky ďalších výskumov sú dosť podobné.

Na druhej strane, na problémy vyplývajúce z rovesníckych vzťahov najčastejšie poukazujú učítelia z Poľska ($M = 3,3$) a zo Slovenska ($M = 3,1$) a najmenej často z Portugalska ($M = 2,2$). Ostatné hodnotenia sa zhodujú.

Podľa respondentov sa problémy vo fungovaní študentov v skupine objavujú takmer v rovnakej miere vo všetkých krajinách. V ich hodnotení neboli zistené žiadne významné rozdiely (od $M = 2,7$ do $M = 2,9$).

Podobnú situáciu vidíme aj pri analýze frekvencie problémov vo vzťahu žiakov k sebe samým (od $M = 2,7$ po $M = 2,9$).

O niečo väčšie rozdiely v známkach možno pozorovať pri analýze údajov o frekvencii problémov žiakov v úlohových situáciách, ktoré najčastejšie zaznamenávajú opýtaní učítelia z Rumunska ($M = 3,4$), Grécka ($M = 3,4$) a Slovenska ($M = 3,1$) a najmenej často učítelia z Portugalska ($M = 2,7$).

Najväčšie rozdiely v hodnotení učiteľov možno pozorovať pri frekvencii rizikového správania žiakov, ktoré sa najčastejšie vyskytuje v Portugalsku ($M = 3,4$) a Grécku ($M = 3,2$) a najmenej často v Poľsku ($M = 1,7$) a na Slovensku ($M = 2,0$).

Na záver je potrebné poznamenať, že rozdiely v hodnoteniach opýtaných učiteľov z jednotlivých krajín v ďalších piatich kategóriách nie sú výrazne veľké, čo odôvodňuje skutočnosť, že vyvíjaná virtuálna aplikácia GAME sa bude rovnako uplatňovať v školskej realite vo všetkých európskych krajinách. Iba v oblasti rizikového správania vidíme pomerne veľké rozdiely vo výsledkoch, čo môže byť predpokladom na vyradenie tohto modulu z vyvíjanej učebnej pomôcky.

Preto, aby ste mohli správne vybrať poruchy správania žiakov, ktoré budú zahrnuté v balíku GAME, musíte analyzovať údaje o frekvencii výskytu konkrétnych problémov v školskej realite. Na tento účel sú v nasledujúcej tabuľke zhrnuté výsledky hodnotenia frekvencie

učiteľov pozorovalo 15 vybraných prejavov porúch žiakov vo vzťahoch s dospelými.

Tabuľka 3. Frekvencia porúch vo vzťahoch medzi žiakmi a dospelými podľa opýtaných učiteľov

Problémy vo vzťahoch s dospelými		Poľsko	Rumunsko	Grécko	Slovensko	Portugalsko	Celkom
		M	M	M	M	M	
1.	Súhlasia	3,3	2,8	3,6	3,5	2,3	3,1
2.	Používajú násilie	1,6	2,0	3,5	1,8	3,3	2,4
3.	Rebelujú	3,7	2,7	3,9	3,2	2,5	3,2
4.	Urážajú a mstia sa	2,2	2,5	3,7	2,4	3,1	2,8
5.	Obviňujú ich za svoje vlastné zlyhania	2,8	2,6	3,9	3,3	2,6	3,0
6.	Urážajú sa a vyhýbú sa kontaktu	2,7	2,8	3,7	2,6	2,4	2,8
7.	Klamú	3,5	3,5	3,7	3,5	2,3	3,3
8.	Sú nespoľahliví	3,4	3,0	3,5	3,6	3,3	3,4
9.	Sú vulgárni	2,7	2,7	3,6	3,5	3,1	3,1
10.	Sú neúctiví	3,1	3,0	3,5	3,5	2,7	3,2
11.	Provokujú	3,2	2,6	3,6	3,2	2,3	3,0
12.	Manipulujú	2,8	2,5	3,5	2,7	2,5	2,8
13.	Nehovoria s nimi o ich problémoch a potrebách	3,4	3,8	3,8	3,1	2,4	3,3

14.	Sú sebeckí	3,5	4,1	3,9	3,5	1,8	3,4
15.	Sú agresívni	2,0	2,6	3,3	2,7	2,9	2,7

Podľa výsledkov uvedeného výskumu treba konštatovať, že učitelia venujú pozornosť tomu, že ich žiaci sú často doslovní ($M = 3,4$), sústreďujú svoju pozornosť na seba ($M = 3,4$) a zároveň klamú ($m = 3, 3$) a nechcú s nimi hovoriť o ich problémoch a potrebách ($M = 3,3$). The respondents also notice that students often rebel ($M = 3.2$), argue ($M = 3,1$) a nerešpektujú ich ($M = 3,2$), čo sa prejavuje okrem iného vulgárnym správaním ($M = 3 1$). Tieto výsledky jasne poukazujú na výrazné poruchy v komunikácii učiteľa a žiakov, ktoré by sa mali zohľadniť vo vyvíjanom nástroji GAME.

Uvedené správanie sa v jednotlivých krajinách objavuje s rôznou intenzitou. Pri pomerne malých rozdieloch v hodnotení frekvencie, napr. byť doslova žiakmi (od $M = 3,0$ po $M = 3,6$), si všimame oblasti, kde sú tieto rozdiely veľké, napr. v Portugalsku je pomerne zriedkavé, že žiaci chcú na seba sústrediť pozornosť ($M = 1,8$), a v Rumunsku ($M = 4,1$) alebo Grécku ($M = 3,9$) sú takéto udalosti bežné.

Údaje tiež poukazujú na skutočnosť, že v Rumunsku ($M = 3,8$) a v Grécku ($M = 3,8$) študenti nehovoria s učiteľmi o svojich problémoch a potrebách častejšie ako v iných krajinách. Rebelantské správanie je častejšie v Grécku ($M = 3,9$) a Poľsku ($M = 3,7$), zatiaľ čo menej často v Portugalsku ($M = 2,5$) a Rumunsku ($M = 2,7$). Hádky medzi učiteľmi a žiakmi sa tiež častejšie vyskytujú v Grécku ($M = 3,6$) a na Slovensku ($M = 3,5$), kým menej často v Portugalsku ($M = 2,3$) a Rumunsko ($M = 2,8$). Najčastejšie sa vulgárne správajú grécki ($M = 3,6$) a slovenskí ($M = 3,5$) učitelia, menej často poľskí ($M = 2,7$) a rumunskí ($M = 2,7$) učitelia.

Na záver je potrebné zdôrazniť, že napriek zisteným rozdielom v hodnotení respondentov z jednotlivých krajín tieto výsledky jasne poukazujú na početné problémy a narušené vzťahy medzi učiteľmi a žiakmi, čo jednoznačne poukazuje na potrebu rozvíjať ich kompetencie v oblasti korektnej komunikácie. Zdá sa tiež, že učitelia by si mali osvojiť stratégie efektívneho reagovania a vyjednávacích zručností v konfliktných situáciách.

S cieľom zistiť výskyt porúch v rovesníckych vzťahoch boli učitelia požiadaní, aby zhodnotili 11 vybraných prejavov takýchto problémov. Výsledky sú uvedené v tabuľke 4.

Tabuľka 4. Frekvencia problémov žiakov vo vzťahoch s rovesníkmi v hodnotení opýtaných učiteľov

Problémy vo vzťahoch s rovesníkmi		Poľsko	Rumunsko	Grécko	Slovensko	Portugalsko	SPOLU
		M	M	M	M	M	M
1.	Súhlasia	3,9	2,8	3,2	3,4	1,4	2,9
2.	Obviňujú ich za ich vlastné zlyhania/problémy	3,4	2,8	3,1	3,5	1,7	2,8
3.	Urážajú a pomstiť sa	3,2	2,6	2,9	3,5	1,6	2,9
4.	Klamú	3,6	3,4	2,8	3,7	2,0	2,9
5.	Sú agresívni	3,2	2,4	3,1	2,9	1,8	2,7
6.	Separujú sa a sú utiahnuté	2,7	2,5	2,7	2,6	3,1	2,7
7.	Sú neúprimní a nelojálni	2,9	3,0	2,9	2,61	2,7	2,8
8.	Odstrkujú ostatných	3,2	2,2	2,7	2,6	2,9	2,8
9.	Provokujú a vyvolávajú konflikty	3,3	2,3	2,7	3,1	2,0	2,7
10.	Vyvyšujú sa and iných	3,1	2,6	2,7	3,2	2,4	2,8
11.	Nie sú schopní požiadať o pomoc	3,3	3,1	2,9	2,7	2,5	2,9

Na základe uvedených údajov je potrebné konštatovať, že v hodnotení učiteľov zo všetkých krajín sa problémy uvedené v štúdiu objavujú v školskom priestore len sporadicky (od M = 2,7

na $M = 2,9$). Najčastejšie sa podľa nich žiaci hádajú ($M = 2,9$), urážajú a mstia ($M = 2,9$), klamú ($M = 2,9$) a v problémovej situácii nedokážu požiadať druhých o pomoc ($M = 2,9$).

Táto priemerná hodnota však zrejme neodráža skutočnú situáciu, pretože pri analýze údajov z jednotlivých krajín možno pozorovať pomerne veľké rozdiely. Podľa hodnotenia poľských a slovenských učiteľov sa ich žiaci častejšie ako v iných krajinách hádajú, klamú, snažia sa dominovať a nie sú schopní hovoriť s ostatnými o svojich problémoch. Za pozornosť stoja aj výsledky portugalských učiteľov, ktorí vo vzťahoch s rovesníkmi častejšie ako iné problémy vidia separačné a odcudzujúce správanie.

V tabuľke 5 sú uvedené výsledky výskumu frekvencie vnímania problémov žiakov pri fungovaní v skupine učiteľmi.

Tabuľka 5. Frekvencia problémov žiakov pri fungovaní v skupine hodnotí skúmaných učiteľov

Problémy vo fungovaní skupiny		Poľsko	Rumunsko	Grécko	Slovensko	Portugalsko	Celkom
		M	M	M	M	M	M
1.	Nedodržiavajú pravidlá	3,4	3,1	2,9	3,4	2,5	3,1
2.	Provokujú a vyvoávajú konflikty v triede	3,2	2,9	3,2	2,9	2,6	3,0
3.	Nemôžu spolupracovať	3,3	3,0	3,1	2,7	2,6	2,9
4.	Sú odmietnuté celou triedou	2,6	2,4	2,8	2,1	3,4	2,7
5.	Dominujú celedj triede	2,9	2,7	2,9	2,6	3,1	2,8

6.	Boja sa hovoriť pred celou triedou	2,8	2,7	3,0	2,1	2,7	2,7
7.	Manipulujú a vytvárajú tlak v triede	2,7	2,8	2,5	2,5	2,8	2,7
8.	Sú bľúbení celou triedou	2,6	3,2	2,8	3,0	3,3	3,0

Pri analýze priemerných hodnôt problémov žiakov v skupinovom fungovaní je potrebné rovnako ako v predchádzajúcich analýzach konštatovať, že v hodnoteniach opýtaných učiteľov nie sú významné rozdiely (od $M = 2,7$ po $M = 3,1$). Najčastejšie sa podľa nich žiaci nedokážu prispôsobiť pravidlám triedy ($M = 3,1$), vyvolávajú konflikty v triede ($M = 3,0$) a nedokážu spolupracovať v skupine ($M = 2,9$). Učitelia tiež zdôraznili problém uprednostňovania neformálnych lídrov triedy ($M = 3,0$).

Aj tu je potrebné poukázať na pomerne výrazné rozdiely v hodnotení učiteľov z jednotlivých krajín. Neschopnosť dodržiavať pravidlá triedy konštatujú predovšetkým respondenti z Poľska ($M = 3,4$), Slovenska ($M = 3,4$) a Rumunska ($M = 3,1$). Vyvolávanie konfliktov v triede najčastejšie vnímajú poľskí ($M = 3,2$) a rumunskí ($M = 3,2$) učitelia. Nedostatok schopnosti spolupracovať najčastejšie pozorujú respondenti z Poľska ($M = 3,3$), Grécka ($M = 3,1$) a Rumunska ($M = 3,0$). Portugalskí učitelia nám ukazujú trochu odlišnú situáciu v škole. Podľa nich je najčastejším problémom skutočnosť, že žiaci odmietajú študentov ($M = 3,4$) a uprednostňujú niektorých študentov ($M = 3,3$) a pokusy o dominanciu študentov ($M = 3,1$).

Ďalšou dôležitou kategóriou vybranou na výskum bola identifikácia problémov žiakov vo vzťahu k sebe samým. Výsledky získané počas výskumu sú uvedené v nasledujúcej tabuľke.

Tabuľka 6. Frekvencia problémov žiakov vo vzťahu k sebe samým podľa názoru opýtaných učiteľov

Problémy v sebe samom		Poľsko	Romani	Greec	Slovensk	Portugal	SPOLU
		M	M	M	M	M	M
1.	Myslia si a hovoria o sebe zle	2,9	2,0	2,6	2,5	3,2	2,6
2.	Neveria vo svoje vlastné schopnosti	3,3	3,0	2,8	3,1	2,4	2,9
3.	Pôsobia sebazničujúco	1,8	2,0	2,6	2,9	3,0	2,4
4.	Pôsobia dojmom, že im na ničom a niktom nezáleží	2,7	3,2	2,8	2,7	2,4	2,8
5.	Neukazujú empatia	2,9	3,0	2,9	2,8	2,9	2,9
6.	Nemôžu sa postaviť komukoľvek	2,4	3,0	2,9	2,4	2,9	2,9
7.	Nemajú vlastné názory	2,6	2,8	2,9	2,6	2,9	2,8
8.	Nemôžu priznať si vlastné chyby.	3,4	3,4	3,5	3,2	2,1	3,1
9.	Nedokážu sa vysporiadať s vlastnými problémami	3,2	3,8	3,4	3,2	2,1	3,1

Z uvedených údajov vyplýva, že podľa respondentov si ich žiaci najčastejšie nevedia priznať svoje chyby (M = 3,1) a vyrovnat' sa s vlastnými problémami (M = 3,1). Učiteľia z Poľska (M = 3,4), Rumunska (M = 3,4), Grécka (M = 3,5) a Slovenska (M = 3,2) konštatujú, že žiaci majú problémy priznať si svoje chyby. Podobné rozloženie údajov možno vidieť aj v položke-e č. 9. Okrem učiteľov z Portugalska (M = 2,1) sa všetci ostatní takmer rovnako domnievajú, že ich žiaci sa pomerne často nevyrovnávajú so svojimi problémami (od M = 3,2 až M = 3,8). Respondenti tiež konštatujú, že ich pestúni majú problémy s asertivitou (M = 2,9), určité nedostatky v empatickom cítení (M = 2,9) a pomerne často neveria vo vlastné schopnosti (M = 2,9). Podľa opýtaných učiteľov sa ich žiaci najčastejšie dopúšťajú sebadeštruktívneho správania (M = 2,4). Pozornosť tomuto problému však venujú učiteľia z Portugalska (M = 3,0) a Slovenska (M = 2,9).

Učiteľia z Rumunska (M = 3,0), Grécka (M = 2,9) a Portugalska (M = 2,9) zaznamenali nedostatok opozičných zručností. Podľa učiteľov z Poľska (M = 3,3), Slovenska (M = 3,1) a Rumunska (M = 3,0) však ich žiakom pomerne často chýba viera vo vlastné schopnosti.

V uskutočnenom výskume sa zistilo, že problémy žiakov v úlohových situáciách sú súčasťou celého spektra symptómov porúch správania, ktoré vo veľkej miere prispievajú k školskej neúspešnosti vedúcej k predčasnému ukončeniu vzdelávacieho systému. Výsledky získané počas výskumu sú uvedené v tabuľke 7.

Tabuľka 7. Frekvencia problémov žiakov v situáciách súvisiacich s riešením úloh v hodnotení skúmaných žiakov

Problémy pri zostavovaní úloh		Poľsko	Romani	Greec	Slovensk	Portugal	SPOLU
		M	M	M	M	M	M
1.	Nemôžete sa na nich spoľahnúť	2,7	3,3	3,4	3,3	3,1	3,2
2.	Nerobia žiadne rozhodnutia ani nevykonávajú žiadne úlohy na vlastnú päsť	2,7	3,0	3,1	2,8	2,3	2,8
3.	Nemôžu riadiť svoj čas.	3,1	3,5	3,1	3,3	2,0	3,0

4.	Nechávajú všetko, na poslednú chvíľu	3,7	3,8	3,1	3,7	1,7	3,2
5.	Vždy ich treba upozorniť, čo majú robiť.	3,5	3,8	3,3	3,7	1,9	3,2
6.	Rýchlo sa nudia pri vykonávaní úloh	3,4	3,9	3,5	3,5	2,1	3,3
7.	Nedávajú pozor pri vykonávaní úloh	3,3	3,3	3,3	3,8	2,1	3,2
8.	Odmietajú sa angažovať v čomkoľvek	2,8	2,8	3,6	3,0	2,6	3,0
9.	Neustále meškajú (sú nepresní).	2,4	3,0	3,9	3,0	2,6	3,0

Z uvedených údajov vyplýva, že takmer všetci opýtaní učitelia súhlasia s tým, že ich žiaci sa pri plnení úloh často príliš rýchlo nudia ($M = 3,3$). Na túto situáciu najčastejšie poukazujú respondenti z Rumunska ($M = 3,9$), Grécka ($M = 3,5$), Slovenska ($M = 3,5$) a Poľska ($M = 3,4$).

Podľa názoru respondentov sú žiaci tiež dosť často závislí a učitelia im musia hovoriť, čo majú robiť ($M = 3,2$). Tu sa takmer všetci učitelia z jednotlivých krajín zhodujú vo svojom hodnotení (od $M = 3,3$ do $M = 3,8$).

Podľa respondentov ich žiaci plnia len toľko, koľko úloh im bolo zverených ($M = 3,2$), pričom realizáciu dôležitých vecí nechávajú na poslednú chvíľu ($M = 3,2$). V oboch kategóriách sa takmer zhodujú učitelia z Poľska, Rumunska, Grécka a Slovenska. Je však ťažké vysvetliť situáciu, ktorú načrtli portugalskí respondenti. Tu sa výsledky opäť líšia od ostatných.

Opýtani učitelja tiež vyjadrili ľútosť nad tým, že sa, žiaľ, často nemôžu spoľahnúť na svojich žiakov (M = 3,2). Na tento aspekt školskej reality poukazujú aj respondenti z Grécka (M = 3,4), Rumunsko (M = 3,3) a Slovensko (M = 3,3).

Učitelja tiež uvádzajú, že ich žiaci si nevedia zorganizovať svoju prácu (M = 3,0) a možno preto neustále meškajú (M = 3,0).

Poslednou kategóriou vybranou na výskum bolo rizikové správanie študentov. Ich frekvencia je uvedená v nasledujúcej tabuľke.

Tabuľka 8. Frekvencia rizikového správania žiakov v hodnotení opýtaných učiteľov

Rizikové správanie		Poľsko	Romani	Greec	Slovensk	Portugal	SPOLU
		M	a	e	o	sko	M
1.	Zničia cudzí majetok	2,3	2,4	3,3	2,9	2,3	2,6
2.	Chodia za školu	1,8	3,3	3,1	1,9	2,7	2,6
3.	Utekajú z domova	1,3	2,1	3,1	1,4	4,4	2,5
4.	Pijú alkohol	1,5	3,2	3,3	2,1	4,2	2,9
5.	Fajčia	1,7	4,1	3,1	2,3	3,9	3,0
6.	Sexuálne obťažujú ostatných	1,2	2,7	3,3	1,5	3,9	2,5
7.	Zastrašujú	1,8	2,8	2,9	1,8	2,4	2,3
8.	Užívajú drogy	1,4	2,1	3,2	1,6	4,3	2,5
9.	Hrajú hazardné hry	1,3	2,7	3,1	1,7	4,2	2,6
10.	Zle zaobchádzajú so zvieratami	1,2	2,0	3,4	1,7	4,1	2,5

11.	Vymáhajú peniaze od iných	1,4	2,4	3,3	1,6	3,5	2,4
12.	Zúčastňujú sa v bitkách	2,1	2,2	3,0	2,1	2,4	2,4
13.	Dodržiavajú prísne diéty	1,4	2,8	3,1	1,7	4,4	2,7
14.	Sú závislí na internete	2,9	4,3	3,5	3,9	1,9	3,3

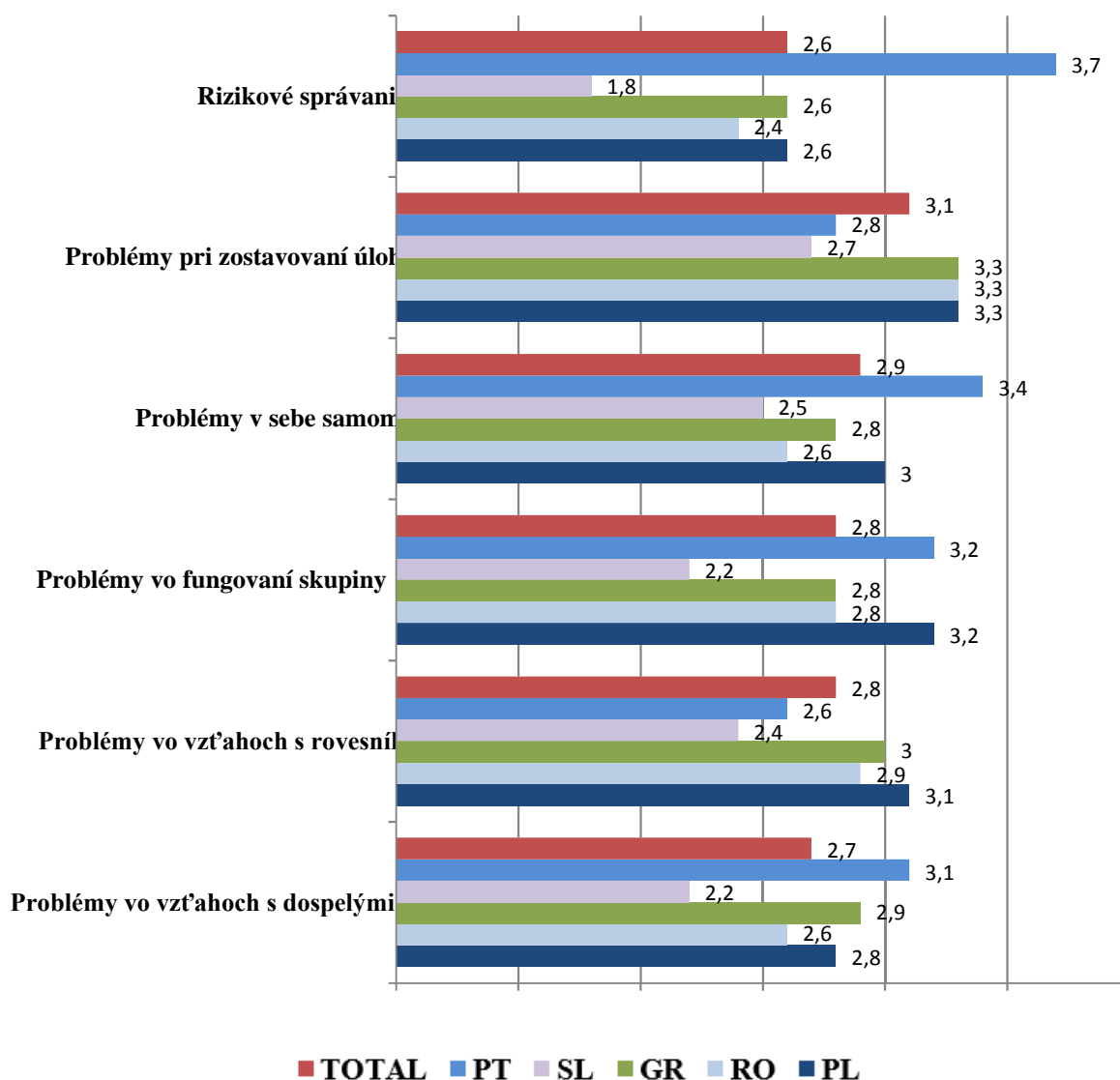
Pri analýze údajov obsiahnutých v tabuľke je potrebné poznamenať, že opýtaní učitelia najčastejšie venujú pozornosť závislosti žiakov od internetu ($M = 3,3$). Tento problém sa často vyskytuje v Rumunsku ($M = 4,3$), na Slovensku ($M = 3,9$) a v Grécku ($M = 3,5$). Pomerne častým problémom je aj fajčenie cigariet ($M = 3,0$), ktoré si všímajú najmä učitelia z Rumunska ($M = 4,1$), Portugalska ($M = 3,9$) a Grécka ($M = 3,1$).

Ostatné všeobecné hodnoty naznačujú, že kategórie rizikového správania zahrnuté v štúdiu študenti vykonávajú zriedkavo alebo veľmi zriedkavo. Pri analýze údajov získaných od partnerov z jednotlivých krajín však zaznamenávame ojedinelé rozdiely vo výsledkoch. Pretože takmer všetky uvedené problémy sa vyskytujú predovšetkým v Portugalsku a Grécku, v ostatných krajinách prijímajúcich minimálne hodnoty.

1.3.2. Vnímanie frekvencie porúch správania mládeže opýtanými študentmi

Študenti sú veľmi vnímaví pozorovatelia správania svojich kolegov. Taktiež najčastejšie zažívajú dôsledky porúch v správaní iných ľudí. Z tohto dôvodu sme v štúdiu požiadali študentov aj o hodnotenie výskytu problémového správania uvedeného v dotazníku. Výsledky sú uvedené v nasledujúcom grafe a v nasledujúcich tabuľkových prehľadoch.

Graf 2. Frekvencia porúch správania detí a mládeže v hodnotení opýtaných žiakov

Podľa údajov v uvedenom grafe treba poznamenať, že podľa opýtaných študentov sa problémy s mládežou najčastejšie vyskytujú v situáciách súvisiacich s plnením úloh ($M = 3,1$). V tejto otázke sa zhodujú študenti z Poľska ($M = 3,3$), Rumunska ($M = 3,3$) a Grécka ($M = 3,3$). O niečo menej často takéto problémy identifikovali respondenti zo Slovenska ($M = 2,7$) a Portugalska ($M = 2,8$).

Podobnú úroveň závažnosti ťažkostí možno pozorovať pri analýze výsledkov v kategórii problémov vo vzťahoch so sebou samým ($M = 2,9$). Tu si však všímame pomerne veľký rozpor v prezentovaných údajoch. Podľa názoru respondentov z Portugalska ($M = 3,4$),

mladí ľudia často čelia takýmto problémom. Naopak, študenti zo Slovenska ($M = 2,5$) a Rumunska ($M = 2,6$) tvrdia, že ich kolegovia sa s takými ťažkosťami stretávajú len zriedka. Ostatné hodnoty v ďalších kategóriách naznačujú, že vybrané problémy sa objavujú len občas (od $M = 2,6$ až $M = 2,8$).

Za zmienku stoja aj pomerne veľké rozdiely v prezentovaných údajoch z jednotlivých krajín. Najvýraznejšie sú výsledky žiakov z Portugalska, ktorí sa domnievajú, že ich kolegovia sa často správajú rizikovo ($M = 3,7$), pomerne často majú problémy vo vzťahoch so sebou samými ($M = 3,4$) a vo vzťahoch s dospelými ($M = 3,1$). Na opačnom póle sú výsledky slovenských žiakov, ktorí hodnotia, že rizikové správanie ($M = 1,8$), problémy vo vzťahoch s dospelými ($M = 2,2$) a fungovanie v skupine ($M = 2,2$) sa objavujú pomerne zriedka. Výsledky ostatných žiakov z jednotlivých krajín sú pomerne konvergentné.

V tabuľke 9 sú uvedené hodnotenia opýtaných študentov z jednotlivých krajín týkajúce sa frekvencie výskytu vybraných problémov mládeže vo vzťahoch s dospelými.

Tabuľka 9. Frekvencia problémov mládeže vo vzťahoch s dospelými podľa názoru opýtaných študentov

Problémy vo vzťahoch s dospelými		Poľsko	Rumunsko	Grécko	Slovensko	Portugal	SPOLU
		M	M	M	M	M	M
1.	Súhlasia	3,1	2,8	3,6	2,5	3,2	3,0
2.	Používajú násilie	1,4	1,8	2,2	1,0	3,9	2,1
3.	Búria sa	3,3	2,5	2,8	2,4	3,1	2,8
4.	Urážajú a mstia sa	2,4	2,1	2,5	1,9	4,1	2,6
5.	Obviňujú iných za vlastné zlyhania	2,6	2,7	2,7	2,3	3,0	2,7
6.	Urážajú sa a vyhýbajú sa kontaktu	2,8	2,8	2,9	1,8	2,6	2,6

7.	Ležia	3,6	3,3	3,4	2,8	2,1	3,0
8.	Sú to nespoľahlivé	3,2	3,1	3,0	2,4	3,3	3,0
9.	Sú vulgárne	3,2	2,4	2,4	2,4	3,1	2,7
10.	Sú to neúctivé	2,8	2,7	2,8	2,2	2,6	2,6
11.	Provokujú a dráždiť	2,8	2,5	2,8	2,2	2,7	2,6
12.	Manipulujú	2,6	2,5	2,7	1,9	3,6	2,7
13.	Nehovoria o svojich problémoch a potrebách	3,5	3,3	3,2	2,6	3,0	3,1
14.	Sú sebeckí	3,0	3,1	3,9	2,8	2,7	3,1
15.	Sú agresívni	2,3	2,1	3,0	1,9	3,2	2,5

Pri analýze údajov v tabuľke je potrebné uviesť, že podľa názoru opýtaných študentov je najčastejším problémom vo vzťahu mladých ľudí s dospelými na jednej strane silná potreba sústrediť pozornosť ($M = 3,1$), na druhej strane nedostatočná schopnosť hovoriť s dospelými o svojich problémoch ($M = 3,1$). Nedostatok takýchto schopností uvádzajú predovšetkým žiaci z Poľska ($M = 3,5$), Rumunska ($M = 3,3$) a Grécka ($M = 3,2$).

Opýtaní študenti tiež priznávajú, že ich kolegovia pomerne často klamú ($M = 3,0$) a sú doslovní ($M = 3,0$). Pre študentov z Poľska ($M = 3,6$), Grécka ($M = 3,4$) a Rumunska ($M = 3,3$) je klamanie dospelých bežnou situáciou.

Neschopnosť nadviazať a udržiavať pozitívne vzťahy s dospelými sa prejavuje aj v pomerne častých hádkach ($M = 3,0$), čo je významné predovšetkým u študentov z Grécka ($M = 3,6$), Portugalska ($M = 3,2$) a Poľska ($M = 3,1$).

Významné sú aj výsledky týkajúce sa používania násillia voči dospelým zo strany mladých ľudí. A hoci takéto situácie v priemerných výsledkoch nadobúdajú najnižšiu hodnotu ($M = 2,1$), podľa študentov z Portugalska sa vyskytujú často ($M = 3,9$). Podľa ich názoru sa mladí ľudia často

urážlivé (M = 3,6), manipulatívne (M = 3,6) a agresívne (M = 3,2). Údaje o hodnotení frekvencie konfliktov v rovesníckych vzťahoch sú mimoriadne cenné.

Tabuľka 10. Frekvencia problémov mládeže vo vzťahoch s rovesníkmi v hodnotení opýtaných žiakov

Problémy vo vzťahoch s rovesníkmi		Poľsko	Rumunsko	Grécko	Slovensko	Portugalsko	SPOLU
		M	M	M	M	M	M
1.	Súhlasia	3,5	3,1	3,6	2,5	2,2	3,0
2.	Obviňujú iných za vlatné zlyhania a problémy	2,9	2,8	3,1	2,7	2,4	2,8
3.	Urážajú a mstia sa	3,1	2,9	2,8	2,4	2,5	2,7
4.	Klamú	3,4	3,2	3,2	2,9	2,2	3,0
5.	Sú agresívni	3,0	2,6	2,6	2,3	2,5	2,6
6.	Separujú sa	2,8	2,8	3,0	2,1	3,3	2,8
7.	Sú neúprimní a neložálni	2,8	3,0	2,8	2,2	2,8	2,7
8.	Odstrkujú ostatných	3,2	2,8	2,8	2,5	2,8	2,8
9.	Vyvolávajú konflikty	3,2	2,8	2,6	2,2	2,0	2,6
10.	Sú dominantí	3,3	2,7	3,1	2,5	2,6	2,8
11.	Nie sú schopní požiadať o pomoc	3,2	3,0	3,0	2,0	3,1	2,9

Podľa výsledkov v tabuľke vyššie sa opýtaní mladí ľudia domnievajú, že ich rovesníci sa najčastejšie hádajú (M = 3,0) a klamú si (M = 3,0). Podľa názoru respondentov z Grécka (M = 3,6) a Poľska (M = 3,5) k takýmto situáciám dochádza často.

Ťažké rovesnícke situácie vyplývajú aj z toho, že mladí ľudia často nevedia požiadať o pomoc (M = 2,9). V tomto prípade, okrem známk slovenských žiakov (M = 2,0), všetci ostatní uvádzajú, že takéto situácie sa vyskytujú relatívne často.

Po analýze ťažkostí vpísaných do jednotlivých rovesníckych vzťahov je potrebné charakterizovať údaje, ktoré poukážu na problémy mládeže pri fungovaní v triede. Údaje získané počas výskumu sú uvedené v tabuľke 11.

Tabuľka 11. Frekvencia problémov mládeže pri fungovaní skupiny v hodnotení opýtaných žiakov

Problémy vo fungovaní skupiny		Poľsko	Rumunsko	Grécko	Slovensko	Portugalsko	SPOLU
		M	M	M	M	M	M
1.	Nedodržiavajú pravidlá	4,1	2,9	2,9	2,7	2,5	3,0
2.	Provokujú konflikty v triede	3,3	2,6	2,6	2,2	2,6	2,7
3.	Nevedia spolupracovať	3,4	2,9	3,1	2,1	3,2	2,9
4.	Sú odmietnuté celou triedou	2,5	2,7	2,0	1,7	3,8	2,5
5.	Dominujú celej triede	2,9	2,8	2,8	2,0	3,9	2,9
6.	Boja sa hovoriť pred celou triedou	3,4	3,1	3,6	2,4	2,9	3,1

7.	Manipulujú a vytvárajú tlak v triede	2,8	2,6	2,5	1,5	3,5	2,6
8.	Sú uprednostňované celou triedou	3,2	2,9	2,7	2,7	3,0	2,9

Podľa názoru opýtaných žiakov sú ťažkosti pri fungovaní v školskej triede najčastejšie spôsobené neschopnosťou hovoriť pred skupinou (M = 3,1). Takéto situácie si všimajú predovšetkým žiaci z Grécka (M = 3,6) a Poľska (M = 3,4).

Neschopnosť prispôbiť sa pravidlám triedy (M = 3,0) je ďalším faktorom, ktorý narúša korektné vzťahy s rovesníkmi. Takéto situácie sa najčastejšie vyskytujú v Poľsku (M = 4,1). Neschopnosť spolupracovať v skupine (M = 2,9) si zase všimajú najmä respondenti z Poľska (M = 3,4), Portugalska (M = 3,2) a Grécka (M = 3,1).

Za zmienku stojí aj to, že portugalskí žiaci častejšie ako ostatní uvádzajú na jednej strane častý jav odmietania skupiny (M = 3,8), na druhej strane početné pokusy o ovládnutie triedy (M = 3,9) a manipulatívne vytváranie nátlakových skupín (M = 3,5).

Mimoriadne dôležitou kategóriou zahrnutou do štúdie boli problémy študentov vo vzťahu k sebe samým. Výsledky charakterizujúce tieto ťažkosti sú uvedené v nasledujúcej tabuľke.

Tabuľka 12. Frekvencia problémov mladých ľudí vo vzťahoch so sebou samými podľa názoru opýtaných študentov

Problémy v sebe samom	Poľsko	Romani a	Grécko	Slovensko	Portugal sko	SPOLU
	M	M	M	M	M	M
1. Myslia a hovoria o o sebe v zlom	3,1	2,5	2,2	2,3	3,6	2,7

2.	Neveria vo svoje vlastné schopnosti	3,2	3,0	2,8	2,7	3,2	3,0
3.	Pôsobia sebaznižujúco	2,6	2,3	2,2	2,3	4,4	2,8
4.	Pôsobia dojmom, že im na ničom nezáleží a nikto	3,1	2,8	3,1	2,4	3,4	3,0
5.	Nie sú empatickí	3,0	2,7	3,1	2,6	3,2	2,9
6.	Nevedia sa postaviť na odpor	2,6	2,3	2,5	2,3	3,1	2,6
7.	Nemajú vlastné názory	2,6	2,6	2,7	2,2	3,5	2,7
8.	Nepriynajú si vlastné chyby.	3,5	2,7	3,6	2,9	3,1	3,2
9.	Nedokážu sa vysporiadať s vlastnými problémy	3,3	2,7	3,2	2,4	3,3	3,0

Pri charakteristike vzťahu mladých ľudí k sebe samým treba venovať pozornosť predovšetkým nedostatočnej schopnosti priznať si svoje chyby ($M = 3,2$). Tento problém si najčastejšie všimajú študenti z Grécka ($M = 3,6$) a Poľska ($M = 3,5$).

Podľa názoru respondentov mladí ľudia často neveria vo vlastné schopnosti ($M = 3,0$). Túto skutočnosť uvádzajú respondenti z Poľska ($M = 3,2$), Portugalska ($M = 3,2$) a Rumunska ($M = 3,0$).

Opýtaní študenti sa tiež domnievajú, že ich rovesníci často pôsobia dojmom, že im na ničom a na nikom nezáleží (M = 3,0). Toto ojedinelé správanie si osvojujú aj mladí ľudia v Portugalsku (M = 3,4), Poľsku (M = 3,1) a Grécku (M = 3,1).

Podľa výsledkov štúdie možno tiež povedať, že adolescenti pomerne často nezvládajú svoje vlastné problémy (M = 3,0). Na túto skutočnosť nás opäť upozornili respondenti z Poľska (M = 3,3), Portugalska (M = 3,3) a Grécka (M = 3,2).

Mladí ľudia majú podľa názoru respondentov pomerne často problémy aj s identifikáciou pocitov a emócií iných (M = 2,9). Nedostatok empatie u svojich kolegov si najčastejšie všimajú študenti z Portugalska (M = 3,2) a Grécka (M = 3,1).

Znepokojujúce údaje nám poskytli študenti z Portugalska, pretože podľa ich názoru mladí ľudia veľmi často vykonávajú sebazničujúce činy (M = 4,4). Výsledky za ostatné krajiny sa pohybujú v rozmedzí M = 2,2 až M = 2,6. Pre portugalských učiteľov sú takto prejavované problémy žiakov nepochybne veľkou výzvou v procese diagnostiky, ako aj terapie a prevencie.

Problémy, ktoré vznikajú pri riešení úloh, sú veľmi často dôležitou príčinou školskej neúspešnosti žiakov. Preto je možné vďaka údajom uvedeným v nasledujúcej tabuľke podrobne opísať nedostatočné individuálne zručnosti v tejto oblasti

Tabuľka 13. Frekvencia problémov mládeže v situáciách súvisiacich s úlohami v hodnotení opýtaného žiaka

Problémy pri zostavovaní úloh		Poľsko	Romani	Greec	Slovensk	Portugal	SPOLU
		M	M	M	M	M	M
1.	Nezáleží vám na nich	3,2	3,0	3,0	2,8	3,2	3,0
2.	Nespravlia žiadne rozhodnutia ani nevykonávajú žiadne úlohy na vlastnú päsť	2,9	3,1	3,2	2,5	3,2	3,0
3.	Nevedia si riadiť svoj čas	3,1	3,3	3,6	2,5	3,0	3,1

4.	Všetko nechávajú na poslednú chvíľu	3,8	3,7	4,1	3,5	2,4	3,5
5.	Vždy ich treba poučiť, čo majú robiť	3,0	3,2	3,5	2,7	2,8	3,0
6.	Rýchlo sa nudia pri vykonávaní úloh	3,4	3,5	3,5	3,1	2,8	3,3
7.	Vykonávajú úlohy ledabolo	3,5	3,5	3,2	2,2	2,8	3,0
8.	Odmietajú sa angažovať v čomkoľvek	3,3	3,1	2,8	2,2	3,2	2,9
9.	Neustále meškajú	3,8	3,2	3,0	2,4	2,4	3,0

Na základe údajov obsiahnutých v tabuľke treba konštatovať, že podľa názoru respondentov je častým problémom v situáciách, v ktorých sa plnia úlohy, ponechávanie dôležitých vecí na poslednú chvíľu ($M = 3,5$). S výnimkou portugalských respondentov ($M = 2,4$) tomu všetci ostatní venujú pozornosť.

Zároveň respondenti priznávajú, že ich kolegovia sa pri plnení úloh často rýchlo nudia ($M = 3,3$). V tomto ohľade všetci respondenti odhadli podobnú úroveň.

Opýtaní študenti tvrdia, že mladí ľudia si často nevedia zorganizovať svoju prácu ($M = 3,1$). Takúto situáciu najčastejšie vnímajú respondenti z Grécka ($M = 3,6$) a Rumunska ($M = 3,3$).

Podľa získaných výsledkov k charakteristike problémov žiakov v problémových situáciách treba dodať aj to, že pomerne často meškajú ($M = 3,0$), pokiaľ vykonávajú

zverené úlohy (M = 3,0), nemožno sa na nich spoľahnúť (M = 3,0) a majú problémy so samostatným rozhodovaním a plnením úloh (M = 3,0).

Napriek rozdielom, ktoré sa objavujú v názoroch študentov z jednotlivých krajín, sa zdá, že ťažkosti uvedené pri štúdiu, ktoré sa objavujú v úlohových situáciách, vnímajú respondenti takmer rovnako.

Poslednou kategóriou, ktorá bola v rámci výskumu zohľadnená, bolo rizikové správanie mladých ľudí. Priemerné hodnotenia ukazujúce frekvenciu takéhoto správania v jednotlivých krajinách sú uvedené v tabuľke č. 14

Tabuľka 14. Frekvencia rizikového správania mladých ľudí podľa názoru opýtaných študentov

Rizikové správanie		Poľsko	Rumunsko	Grécko	Slovensko	Portugal	SPOLU
		M	M	M	M	M	M
1.	Ničia cudzí majetok	2,5	2,2	2,3	1,9	3,2	2,4
2.	Chodia za školu	3,7	3,2	2,1	1,9	3,1	2,8
3.	Utekajú z domu	1,7	1,7	2,3	1,2	4,5	2,3
4.	Pijú alkohol	4,0	2,8	3,4	2,3	4,0	3,3
5.	Fajčia	4,1	3,9	3,8	2,4	4,4	3,7
6.	Sexuálne obťažujú ostatných	1,7	1,6	1,8	1,5	4,1	2,1
7.	Zastrašujú iných	2,3	2,6	2,2	1,7	3,0	2,4
8.	Užívajú drogy	3,0	2,0	2,4	1,4	4,5	2,7
9.	Hrajú hazardné hry	2,6	2,5	2,9	1,4	4,1	2,7

10.	Týrajú zvieratá	1,3	1,5	2,0	1,3	4,0	2,0
11.	Pýtajú peniaze od iných	1,6	2,1	2,1	1,3	3,7	2,2
12.	Zúčastňujú sa v bitkách	2,4	2,3	3,0	1,8	2,8	2,5
13.	Dodržiavajú prísne diéty	2,0	2,0	2,7	1,5	4,1	2,5
14.	Sú závislí na internete	3,7	3,6	3,9	3,7	1,6	3,3

Opýtaní študenti sa domnievajú, že ich kolegovia často fajčia cigarety ($M = 3,7$) a pijú alkohol ($M = 3,3$). Tieto typy rizikového správania si najčastejšie všimajú respondenti z Portugalska ($M = 4,4$) a Poľska ($M = 4,1$). Okrem respondentov zo Slovenska ($M = 2,3$) všetci ostatní uvádzajú vysokú frekvenciu takéhoto správania mladých ľudí.

Respondenti tiež uvádzajú, že mladí ľudia často zneužívajú internet ($M = 3,3$). V tejto oblasti sa len portugalskí študenti domnievajú, že takéto situácie sú zriedkavé. Na druhej strane uvádzajú časté používanie prísnych diét ($M = 4,1$) a sexuálne obťažovanie iných ($M = 4,1$), čo je v prípade hodnotenia ostatných respondentov veľmi zriedkavé.

Zdá sa, že táto kategória problémového správania je vnútorne najrozmanitejšia a najjednoduchšia.

1.3.3. Frekvencia porúch správania detí a mládeže v hodnotení opýtaných žiakov a učiteľov

Vnímanie významu správania je vždy subjektívne. Z tohto dôvodu by analýza mala porovnávať údaje získané od opýtaných žiakov a učiteľov. Tento postup umožní identifikovať také oblasti, v ktorých sa konflikty vo vzťahu žiak - učiteľ vyskytujú najčastejšie. Negatívne postoje a neadekvátne očakávania, ako aj nesprávne čítanie zámerov a správania partnerov vyvolávajú početné antagonizmy, ktoré narúšajú vzájomné vzťahy.

V súlade s prijatou štruktúrou analýzy sú prvou kategóriou správania problému žiakov vo vzťahoch s dospelými. Frekvenciu zaznamenania takýchto porúch respondentmi prezentujú údaje uvedené v nasledujúcej tabuľke.

Tabuľka 15. Frekvencia problémov žiakov vo vzťahoch s dospelými podľa respondentov

Problémy vo vzťahoch s dospelými		Poľsko		Rumunsko		Grécko		Slovensko		Portugalsko		SPOLU	
		OSN			OSN		OSN		OSN		SN		
				SN				OSN		OSN		SN	
1.	Súhlasia	3,1	3,3	2,8	2,8	3,6	3,6	2,5	3,5	3,2	2,3	3,0	3,1
2.	Používajú násilie	1,4	1,6	1,8	2,0	2,2	3,5	1,0	1,8	3,9	3,3	2,1	2,4
3.	Búria sa	3,3	3,7	2,5	2,7	2,8	3,9	2,4	3,2	3,1	2,5	2,8	3,2
4.	Urážajú a	2,4	2,2	2,1	2,5	2,5	3,7	1,9	2,4	4,1	3,1	2,6	2,8
5.	pomstiť sa Obviňujú ich za svoje	2,6	2,8	2,7	2,6	2,7	3,9	2,3	3,3	3,0	2,6	2,7	3,0
	vlastné zlyhania												
6.	Urážajú sa	2,8	2,7	2,8	2,8	2,9	3,7	1,8	2,6	2,6	2,4	2,6	2,8
7.	a vyhýbajte sa kontaktu Klamú	3,6	3,5	3,3	3,5	3,4	3,7	2,8	3,5	2,1	2,3	3,0	3,3
8.	Sú to	3,2	3,4	3,1	3,0	3,0	3,5	2,4	3,6	3,3	3,3	3,0	3,4
9.	nespoľahlivé Sú vulgárne	3,2	2,7	2,4	2,7	2,4	3,6	2,4	3,5	3,1	3,1	2,7	3,1
10.	Sú to neúctivé	2,8	3,1	2,7	3,0	2,8	3,5	2,2	3,5	2,6	2,7	2,6	3,2
11.	Provokujú a	2,8	3,2	2,5	2,6	2,8	3,6	2,2	3,2	2,7	2,3	2,6	3,0
12.	dráždiť Manipulujú	2,6	2,8	2,5	2,5	2,7	3,5	1,9	2,7	3,6	2,5	2,7	2,8
13.	Nehovoria s o ich	3,5	3,4	3,3	3,8	3,2	3,8	2,6	3,1	3,0	2,4	3,1	3,3

problémoch a
potrebách

14.	Zameriavajú ú pozornosť na seba	3,0	3,5	3,1	4,1	3,9	3,9	2,8	3,5	2,7	1,8	3,1	3,4
15.	Sú to agresívne	2,3	2,0	2,1	2,6	3,0	3,3	1,9	2,7	3,2	2,9	2,5	2,7

Pri analýze údajov uvedených v tabuľke je potrebné konštatovať, že podľa hodnotenia respondentov najčastejším problémom, ktorý sa objavuje vo vzťahoch medzi žiakmi a učiteľmi, je skutočnosť, že pozornosť mladistvých je zameraná na nich samých. Tomuto problému venujú pozornosť tak učitelia ($M = 3,4$), ako aj žiaci ($M = 3,1$). Pri analýze údajov z jednotlivých krajín je pozoruhodné, že medzi hodnoteniami respondentov je veľký rozpor. Učitelia z takmer všetkých krajín si tento problém všimajú oveľa častejšie ako žiaci. Jedinou výnimkou sú hodnotenia portugalských respondentov.

Na skutočnosť, že mladí ľudia neplnia svoje sľuby, častejšie poukazujú učitelia ($M = 3,4$) ako študenti ($M = 3,0$). V tejto kategórii vidíme najväčší rozdiel v údajoch zo slovenčiny (rozdiel 1,2 bodu) a gréčtiny (rozdiel 0,5 bodu).

Aj v prípade klamania dospelých venujú učitelia ($M = 3,3$) tejto skutočnosti väčšiu pozornosť ako žiaci ($M = 3,0$). Okrem slovenských údajov (rozdiel 0,7 bodu) sú hodnotenia respondentov podobné.

Rebelantské správanie mladých ľudí si častejšie všimajú aj učitelia ($M = 3,2$) ako žiaci ($M = 2,8$). Tieto rozdiely sú ešte zjavnejšie, keď sa pozrieme na výsledky z jednotlivých krajín. Podľa údajov gréckych respondentov dosahuje tento rozdiel až 1,1 bodu, slovenských 0,8 bodu a poľských 0,4 bodu. Iba údaje respondentov z Portugalska nadobúdajú opačné hodnoty, t. j. tento problém častejšie identifikovali žiaci ($M = 3,1$) ako učitelia ($M = 2,5$).

Podľa názoru respondentov študenti často nechcú hovoriť s učiteľmi o svojich problémoch. Tu vidíme takmer zhodu v hodnotení učiteľov ($M = 3,3$) a študentov ($M = 3,1$).

Opýtaní učitelia ($M = 3,2$) tiež častejšie ako žiaci ($M = 2,6$) uvádzajú nedostatok rešpektu voči svojim žiakom. Najväčšie rozdiely vo výsledkoch vidíme v prípade slovenských údajov (rozdiel 1,3 bodu).

Podobná situácia nastáva aj pri analýze frekvencie výskytu vulgárneho správania mladých ľudí voči pedagógom. Učitelia ($M = 3,1$) na túto skutočnosť upozorňujú častejšie ako študenti ($M = 2,7$). Zároveň vidíme veľmi veľké rozdiely v údajoch získaných v prípade slovenských (rozdiel 1,2 bodu) a gréckych (rozdiel 1,1 bodu) údajov.

Opýtaní učitelia ($M = 3,1$) aj študenti ($M = 3,0$) súhlasia s tým, že mladí ľudia sa pomerne často hádajú so svojimi pedagógmi. Slovenskí učitelia ($M = 3,5$) si takéto udalosti všimajú oveľa častejšie ako študenti ($M = 2,5$). Opačnú situáciu identifikujeme analýzou výsledkov portugalských respondentov. V tomto prípade študenti ($M = 3,2$) venujú tejto forme problémov väčšiu pozornosť ako učitelia ($M = 2,3$).

Na záver je potrebné konštatovať, že v prípade mnohých kategórií problémov uvedených v prieskume si ich častejšie všimli učitelia ako žiaci. Na základe toho treba konštatovať, že žiaci si často neuvedomujú, ako ich správanie vnímajú a hodnotia dospelí. Nedostatok takýchto vedomostí vytvára nevyhnutné konflikty a nedorozumenia.

Pri zisťovaní frekvencie problémov vznikajúcich v jednotlivých partnerských vzťahoch by ste mali analyzovať výsledky získané od respondentov. V nasledujúcej tabuľke sú zhrnuté hodnotenia učiteľov a žiakov.

Tabuľka 16. Frekvencia výskytu problémov žiakov vo vzťahoch s rovesníkmi v hodnotení respondentov

Problémy vo vzťahoch s rovesníkmi		Poľsko		Rumunsko		Grécko		Slovensko		Portugalsko		SPOLU	
		S	T	S	T	S	T	S	T	S	T	S	T
1.	Tvrdia, že	3,5	3,9	3,1	2,8	3,6	3,2	2,5	3,4	2,2	1,4	3,0	2,9
2.	Obviňujú ich za svoje vlastné zlyhania/problémy	2,9	3,4	2,8	2,8	3,1	3,1	2,7	3,5	2,4	1,7	2,7	2,8
3.	Urážajú a pomstiť sa	3,1	3,2	2,9	2,6	2,8	2,9	2,4	3,5	2,5	1,6	3,0	2,9
4.	Ležia	3,4	3,6	3,2	3,4	3,2	2,8	2,9	3,7	2,2	2,0	2,6	2,9
5.	Sú to agresívne	3,1	3,2	2,6	2,4	2,6	3,1	2,3	2,9	2,5	1,8	2,6	2,7

6.	Oddeľujú sa a sú stiahnuté	2,8	2,7	2,8	2,5	3,0	2,7	2,1	2,6	3,3	3,1	2,8	2,7
7.	Sú to neúprimný a nelojálny	2,8	2,9	3,0	3,0	2,8	2,9	2,2	2,6	2,8	2,7	2,8	2,8
8.	Odstrkujú ostatných	3,2	3,2	2,8	2,2	2,8	2,7	2,5	2,6	2,8	2,9	2,8	2,8
9.	Provokujú konflikty	3,2	3,3	2,8	2,3	2,6	2,7	2,2	3,1	2,0	2,0	2,6	2,7
10.	Dominujú iné	3,3	3,1	2,7	2,6	3,1	2,7	2,5	3,2	2,6	2,4	2,8	2,8
11.	Nie sú schopnosť požiadať o pomoc	3,2	3,3	3,0	3,1	3,0	2,9	2,0	2,7	3,1	2,5	2,9	2,9

Podľa výsledkov výskumu uvedených v tabuľke je potrebné poznamenať, že priemerné výsledky všetkých učiteľov a študentov sa takmer nelíšia. Respondenti sa zhodujú v tom, že v jednotlivých rovesníckych vzťahoch sa pomerne často hádajú (S. M = 3,0; T. M = 2,9) a klamú (S. M = 2,6; T. M = 2,9).

Mladí ľudia sa často urážajú a mstia (S. M = 3,0; T. M = 2,9) Podľa respondentov sú študenti tiež dosť často neschopní požiadať druhých o pomoc (S. M = 2,9; T. M = 2,9).

Pri analýze výsledkov z jednotlivých krajín si najčastejšie všimame rozdiely v hodnotení učiteľov a žiakov v údajoch zo Slovenska. Tu učitelia častejšie vidia problémy mládeže v rovesníckych vzťahoch. Opačnú situáciu môžeme pozorovať v prípade údajov z Portugalska. V tomto prípade sú to študenti, ktorí uvádzajú častejšie problémy v rovesníckych kontaktoch ako ich pedagógovia. Takéto výsledky pravdepodobne svedčia o rozdielnom povedomí o ťažkostiach a nevedomosti študentov, čo sa rovnako premieta do nepochopenia problémov mladých ľudí.

Aby bolo možné charakterizovať problémy, ktoré sa objavujú vo fungovaní žiakov v skupine, je potrebné analyzovať údaje v nasledujúcej tabuľke.

Tabuľka 17. Frekvencia problémov žiakov pri fungovaní skupiny v hodnotení respondentov

Problémy vo fungovaní skupiny		Poľsko		Rumunsko		Grécko		Slovensko		Portugalsko		SPOLU	
		U	N	U	N	U	N	U	N	U	N	U	N
1.	Nie sú v súlade s pravidlami triedy	4,1	3,4	2,9	3,1	2,9	2,9	2,7	3,4	2,5	2,5	3,0	3,1
2.	Provokujú konflikty tried	3,3	3,2	2,6	2,9	2,6	3,2	2,2	2,9	2,6	2,6	2,7	3,0
3.	Nemôžu spolupracovať v skupine	3,4	3,3	2,9	3,0	3,1	3,1	2,1	2,7	3,2	2,6	2,9	2,9
4.	Sú odmietnuté celá trieda	2,5	2,6	2,7	2,4	2,0	2,8	1,7	2,1	3,8	3,4	2,5	2,7
5.	Dominujú celá trieda	2,9	2,9	2,8	2,7	2,8	2,9	2,0	2,6	3,9	3,1	2,9	2,8
6.	Boja sa hovoriť pred celým trieda	3,4	2,8	3,1	2,7	3,6	3,0	2,4	2,1	2,9	2,7	3,1	2,7
7.	Manipulujú a vytvárajú tlak v triede	2,8	2,7	2,6	2,8	2,5	2,5	1,5	2,5	3,5	2,8	2,6	2,7
8.	Obľubujú ich celá trieda	3,2	2,6	2,9	3,2	2,7	2,8	2,7	3,0	3,0	3,3	2,9	3,0

Na základe analýzy údajov v tabuľke 17. možno konštatovať, že problémy mládeže pri fungovaní skupiny sú najčastejšie spôsobené tým, že žiaci sa často nedokážu prispôbiť pravidlám triedy. Študent (M = 3,0) a učiteľ (M = 3,1) sú takmer zhodné. Pri analýze výsledkov poľštiny

respondentov možno pozorovať významné rozdiely. Tento problém vnímajú oveľa častejšie študenti ($M = 4,1$) ako učitelia ($M = 3,4$). Opačná situácia je identifikovaná v prípade slovenských údajov, kde túto dilemu častejšie vnímajú učitelia ($M = 3,4$) ako študenti ($M = 2,7$). Pomerne často problém zvýhodňovania niektorých žiakov na úkor zvyšku triedy zaznamenávajú učitelia ($M = 3,0$) aj žiaci ($M = 2,9$). O takýchto ťažkostiach nás však častejšie informujú opýtaní študenti z Poľska ($M = 3,2$) ako ich učitelia ($M = 2,6$).

Opýtaní žiaci ($M = 3,1$) častejšie ako učitelia ($M = 2,7$) hovoria, že majú problém hovoriť pred celou triedou. Na tento problém poukazujú predovšetkým žiaci z Grécka ($M = 3,6$), Poľska ($M = 3,2$) a Rumunska ($M = 3,1$). Zároveň sa zdá, že učitelia v týchto krajinách vidia takéto ťažkosti u žiakov oveľa menej často.

Respondenti sa takmer zhodujú na frekvencii problémov vyplývajúcich z úmyselného vyvolávania konfliktov v triede mladými ľuďmi (S. $M = 2,7$; T. $M = 3,0$) a nedostatočnej schopnosti spolupracovať v skupine (S. $M = 2,9$; T. $M = 2,9$).

V uskutočnenom výskume sa zistilo, že problémy so sebou samým sú dôležitým faktorom ovplyvňujúcim vzdelávaciu a didaktickú neúspechy žiakov. Tie následne generujú ďalšie ťažkosti, ktoré v dôsledku toho môžu viesť k predčasnému ukončeniu vzdelávacieho systému. Z tohto dôvodu by sa mali dôkladne analyzovať hodnotenia žiakov a učiteľov týkajúce sa výskytu správania uvedeného v prieskume. Výsledky sú uvedené v tabuľke 18.

Tabuľka 18. Frekvencia výskytu problémov žiakov vo vzťahu k sebe samým v hodnotení respondentov

Problémy v sebe samom		Poľsko		Rumunsko		Grécko		Slovensko		Portugalsko		SPOLU	
		U	N	U	N	U	N	U	N	U	N	U	N
1.	Myslia a hovoria o sebe zle	3,1	2,9	2,5	2,0	2,2	2,6	2,3	2,5	3,6	3,2	2,7	2,6

2.	Neveria vo svoje vlastné schopnosti	3,2	3,3	3,0	3,0	2,8	2,8	2,7	3,1	3,2	2,4	3,0	2,9
3.	Pôsobia sebadeštruktívne	2,6	1,8	2,3	2,0	2,2	2,6	2,3	2,9	4,4	3,0	2,8	2,4
4.	Pôsobia dojmom, že im na ničom nezáleží a nikto	3,1	2,7	2,8	3,2	3,1	2,8	2,4	2,7	3,4	2,4	3,0	2,8
5.	Nemajú prejavíť empatiu	3,0	2,9	2,7	3,0	3,1	2,9	2,6	2,8	3,2	2,9	2,9	2,9
6.	Nemôžu sa postaviť ktokoľvek	2,6	2,4	2,3	3,0	2,5	2,9	2,3	2,4	3,1	2,9	2,6	2,9
7.	Nemajú ich vlastné názory	2,6	2,6	2,6	2,8	2,7	2,9	2,2	2,6	3,5	2,9	2,7	2,8
8.	Nemôžu pripustiť, aby ich vlastné chyby	3,5	3,4	2,7	3,4	3,6	3,5	2,9	3,2	3,1	2,1	3,2	3,1
9.	Nedokážu sa s tým vysporiadať s vlastnými problémami	3,3	3,2	2,7	3,8	3,2	3,4	2,4	3,2	3,3	2,1	3,0	3,1

Podľa uvedených údajov je potrebné v prvom rade poznamenať, že opýtaní učitelia ($M = 3,2$) aj žiaci ($M = 3,1$) sa pomerne často stretávajú so situáciami, v ktorých si mladí ľudia nevedia priznať svoje chyby. Najväčšie problémy v tejto veci majú študenti z Grécka ($S. M = 3,6$; $T. M = 3,5$) a Poľska ($S. M = 3,5$; $T. M = 3,4$). Rozdiely vo vnímaní týchto ťažkostí sa objavujú aj vo výsledkoch od rumunských respondentov. Tu sa s takýmito situáciami stretávajú učitelia ($M = 3,4$) oveľa častejšie ako študenti ($M = 2,7$). Opačné poradie výsledkov pozorujeme v prípade portugalských údajov, z ktorých vyplýva, že študenti ($M = 3,1$) vidia tento problém

oveľa častejšie ako učitelia ($M = 2,1$).

Podľa názoru takmer všetkých respondentov mladí ľudia pomerne často nezvládajú svoje vlastné problémy (S. M = 3,0; T. M = 3,1). Aj v tomto prípade učitelia z jednotlivých krajín často venujú pozornosť takýmto ťažkostiam. Výnimkou sú priemery vypočítané pre portugalských respondentov, ktoré ukazujú, že opýtaní učitelia (M = 2,1) identifikujú takéto ťažkosti podstatne menej často ako študenti (M = 3,3).

Na nedostatok viery mladých ľudí vo vlastné schopnosti pomerne často poukazujú tak opýtaní učitelia (M = 2,9), ako aj žiaci (M = 3,0). Aj v tejto otázke sú portugalské údaje trochu znepokojujúce, pretože učitelia (M = 2,4) si tento problém všímajú rozhodne menej často ako študenti (M = 3,2).

Mladí ľudia (M = 3,0) sa len o niečo častejšie ako učitelia (M = 2,8) domnievajú, že ich kolegovia často pôsobia dojmom, že im na ničom a na nikom nezáleží. Za zmienku stojí, že tento problém opäť oveľa menej často identifikujú učitelia z Portugalska (M = 2,4) ako opýtaní študenti (M = 3,4). Učitelia (M = 2,9) a študenti (M = 2,9) sa pomerne často zhodujú na nedostatku empatie u mladých ľudí.

Ďalšou analyzovanou otázkou boli charakteristiky problémov študentov v situáciách súvisiacich s úlohami. Získané údaje sú uvedené v nasledujúcej tabuľke.

Tabuľka 19. Frekvencia problémov žiakov v úlohových situáciách podľa hodnotenia respondentov

Problémy pri zostavovaní úloh		Poľsko		Rumunsko		Grécko		Slovensko		Portugalsko		SPOLU	
		U	N	U	N	U	N	U	N	U	N	U	N
1.	Nemôžete sa spoliehať na nich	3,2	2,7	3,0	3,3	3,0	3,4	2,8	3,3	3,2	3,1	3,0	3,2
2.	Nerobia žiadne rozhodnutia ani nevykonávajú žiadne úlohy na vlastnú päsť	2,9	2,7	3,1	3,0	3,2	3,1	2,5	2,8	3,2	2,3	3,0	2,8
3.	Nemôžu riadiť svoj čas.	3,1	3,1	3,3	3,5	3,6	3,1	2,5	3,3	3,0	2,0	3,1	3,0

4.	Nechávajú všetko, kým na poslednú chvíľu	3,8	3,7	3,7	3,8	4,1	3,1	3,5	3,7	2,4	1,7	3,5	3,2
5.	Vždy si ich musí poučiť, čo majú robiť.	3,0	3,5	3,2	3,8	3,5	3,3	2,7	3,7	2,8	1,9	3,0	3,2
6.	Rýchlo sa nudia vykonávanie úloh	3,4	3,4	3,5	3,9	3,5	3,5	3,1	3,5	2,8	2,1	3,3	3,3
7.	Robia to úlohy tak či onak	3,5	3,3	3,5	3,3	3,2	3,3	2,2	3,8	2,8	2,1	3,0	3,2
8.	Odmietajú sa angažovať v čomkoľvek	3,3	2,8	3,1	2,8	2,8	3,6	2,2	3,0	3,2	2,6	2,9	3,0
9.	Sú to neustále mešká	3,8	2,4	3,2	3,0	3,0	3,9	2,4	3,0	2,4	2,6	3,0	3,0

Vďaka uvedeným údajom môžeme charakterizovať poruchy správania žiakov v situáciách súvisiacich s plnením úloh. Žiaci ($M = 3,5$) aj učitelia ($M = 3,2$) priznávajú, že tieto problémy často súvisia s nedostatočnými organizačnými kompetenciami a najmä s ponechaním realizácie dôležitých vecí na poslednú chvíľu. Zaujímavé je aj to, že samotní mladí ľudia si takýto problém uvedomujú (napr. v Grécku $M = 4,1$).

Častý problém rýchlej únavy pri plnení úloh zaznamenali učitelia ($M = 3,3$) a študenti ($M = 3,3$). Za zmienku stojí aj to, že údaje poskytnuté jednotlivými partnermi prieskumu sa v tomto ohľade tiež zhodujú.

Nedostatočná organizácia práce je tiež pomerne častým faktorom narúšajúcim správny priebeh úlohových situácií (S. $M = 3,1$; T. $M = 3,0$). Aj tu stojí za to artikulovať fakt informovanosti mladých ľudí, ktorí v Grécku ($M = 3,6$) a Portugalsku ($M = 3,0$) častejšie ako učitelia hovoria o nedostatku zručností v organizácii práce. Iba na Slovensku pedagógovia ($M = 3,3$) častejšie ako žiaci ($M = 2,5$) uvádzajú takýto nedostatok kompetencií žiakov

Aj učitelia (M = 3,2) o niečo častejšie ako študenti (M = 3,0) naznačujú, že mladí ľudia sú závislí a vždy im treba povedať, čo majú robiť. Túto situáciu vidíme pri analýze údajov z Poľska (S. M = 3,0; T. M = 3,5), Rumunska (S. M = 3,2; T. M = 3,8) a Slovenska (S. M = 2,7; T. M = 3,5). Opačný systém hodnotení je pozorovaný v prípade výsledkov Grécka (S. M = 3,5; T. M = 3,3) a Portugalska (S. M = 2,8; T. M = 1,9).

Učitelia (M = 3,2) tiež o niečo častejšie ako študenti (M = 3,0) tvrdia, že mladí ľudia robia svoju prácu tak či onak. Zaujímavé je, že pri analýze údajov z jednotlivých krajín treba opäť venovať pozornosť povedomiu mladých o nedostatočnej usilovnosti pri plnení úloh zo strany ich kolegov. V Poľsku (S. M = 3,5; T. M = 3,3), Rumunsku (S. M = 3,5; T. M = 3,3) a Portugalsku (S. M = 2,8; T. M = 2,1) sú to predovšetkým mladí ľudia, ktorí poukazujú na tento problém. Iba údaje zo Slovenska naznačujú, že učitelia (M = 3,8) si tento problém všimajú častejšie ako študenti (M = 2,2).

Respondenti tiež tvrdia, že na mládež sa bohužiaľ často nedá spoľahnúť (S. M = 3,0; T. M = 3,2). V Rumunsku (S. M = 3,0; T. M = 3,3), Grécku (S. M = 3,0; T. M = 3,4) a na Slovensku (S. M = 2,8; T. M = 3,3) učitelia častejšie upozorňujú na túto skutočnosť. Iba v Poľsku je povedomie o tomto probléme vyššie u žiakov (M = 3,2) ako u učiteľov (M = 2,7).

Podľa opýtaných učiteľov (M = 3,0) a študentov (M = 3,0) mladí ľudia pomerne často meškajú. Takéto situácie zaznamenali predovšetkým učitelia z Grécka (S. M = 3,0; T. M = 3,9) a Slovenska (S. M = 2,4; T. M = 3,0). V Poľsku však tento problém častejšie vnímajú žiaci (M = 3,8) ako učitelia (M = 2,4).

Posledným prvkom porúch správania vybraným do štúdie je rizikové správanie mladých ľudí. Výsledky získané počas štúdie sú uvedené v nasledujúcej tabuľke.

Tabuľka 20. Frekvencia rizikového správania mladých ľudí v hodnotení respondentov

Rizikové správanie		Poľsko		Rumunsko		Grécko		Slovensko		Portugalsko		SPOLU	
		U	N	U	N	U	N	U	N	U	N	U	N
1.	Zničia niekoho majetok	2,5	2,3	2,2	2,4	2,3	3,3	1,9	2,9	3,2	2,3	2,4	2,6

2.	Hrajú záškolák	3,7	1,8	3,2	3,3	2,1	3,1	1,9	1,9	3,1	2,7	2,8	2,6
3.	Utekajú od Domov	1,7	1,3	1,7	2,1	2,3	3,1	1,2	1,4	4,5	4,4	2,3	2,5
4.	Pijú alkohol	4,0	1,5	2,8	3,2	3,4	3,3	2,3	2,1	4,0	4,2	3,3	2,9
5.	Fajčia cigarety	4,1	1,7	3,9	4,1	3,8	3,1	2,4	2,3	4,4	3,9	3,7	3,0
6.	Sexuálne obťažovať ostatných	1,7	1,2	1,6	2,7	1,8	3,3	1,5	1,5	4,1	3,9	2,1	2,5
7.	Na stránke . zastrašovať ostatných	2,3	1,8	2,6	2,8	2,2	2,9	1,7	1,8	3,0	2,4	2,4	2,3
8.	Berú si drogy	3,0	1,4	2,0	2,1	2,4	3,2	1,4	1,6	4,5	4,3	2,7	2,5
9.	Hrajú hazardné hry	2,6	1,3	2,5	2,7	2,9	3,1	1,4	1,7	4,1	4,2	2,7	2,6
10.	Zle zaobchádzajú zvieratá	1,3	1,2	1,5	2,0	2,0	3,4	1,3	1,7	4,0	4,1	2,0	2,5
11.	Vydierajú peniaze od iných	1,6	1,4	2,1	2,4	2,1	3,3	1,3	1,6	3,7	3,5	2,2	2,4
12.	Zúčastňujú sa v bojoch	2,4	2,1	2,3	2,2	3,0	3,0	1,8	2,1	2,8	2,4	2,5	2,4
13.	Sledujú strick diests	2,0	1,4	2,0	2,8	2,7	3,1	1,5	1,7	4,1	4,4	2,5	2,7
14.	Sú závislí na internet	3,7	2,9	3,6	4,3	3,9	3,5	3,7	3,9	1,6	1,9	3,3	3,3

Z uvedených výsledkov výskumu vyplýva, že podľa študentov ($M = 3,7$) a učiteľov ($M = 3,0$) mládež fajčí cigarety pomerne často. Treba poznamenať, že údaje za jednotlivé krajiny v oboch skúmaných skupinách sú dosť podobné. V prípade údajov z Poľska však vidíme veľmi veľký rozdiel. Žiaci ($M = 4,1$) oveľa častejšie ako učitelia ($M = 1,7$) poukazujú na tento problém.

Podobne je to aj v prípade pitia alkoholu mladými ľuďmi (S. $M = 3,3$; T. $M = 2,9$). Aj tu si poľskí učitelia ($M = 1,5$) oveľa menej často ako žiaci ($M = 4,0$) všimajú takéto správanie. Výsledky pre ostatné krajiny sú pomerne konvergentné.

Tretím rizikovým správaním, ktoré sa podľa žiakov ($M = 3,3$) a učiteľov ($M = 3,3$) u mladých ľudí prejavuje pomerne často, je závislosť od internetu. Takmer všetci respondenti venujú tejto hrozbe pozornosť. Výnimkou sú len Portugalci, ktorí sa domnievajú, že takéto poruchy sa objavujú zriedkavo (S. $M = 1,6$; T. $M = 1,9$).

Podľa portugalských údajov mladí ľudia často preberajú aj ďalšie poruchy správania uvedené v štúdiu, napr. úteky z domu (S. $M = 4,5$; T. $M = 4,4$), sexuálne obťažovanie iných (S. $M = 4,1$; T. $M = 3,9$), užívanie drog (S. $M = 4,5$; T. $M = 4,3$), hazardné hry (S. $M = 4,1$; T. $M = 4,2$), šikanovanie kvôli zvieratám (S. $M = 4,0$; T. $M = 4,1$) a používanie prísnych diét (S. $M = 4,1$;

T. $M = 4,4$). Ide o veľmi znepokojujúce údaje, najmä preto, že učitelia aj žiaci uvádzajú vysokú frekvenciu ich výskytu. Údaje za ostatné krajiny poukazujú na občasný výskyt uvedeného rizikového správania.

1.3.4 Závěry a odporúčania

Na základe vykonaného výskumu boli formulované tieto závery:

I Problémy vo vzťahoch s dospelými

Analýzou výsledkov výskumu zameraného na identifikáciu problémov žiakov vo vzťahoch s dospelými sa zistilo, že učitelia aj žiaci sa zhodujú v tom, že najčastejšími problémami žiakov vo vzťahoch s dospelými v školskej realite sú: nečitateľnosť, klamstvá, hádky, silná potreba pozornosti pestúnov k sebe a neschopnosť hovoriť s dospelými o svojich potrebách a problémoch. Učitelia však častejšie ako žiaci poukazovali aj na vzdorovitost'

správanie žiakov, ich vulgárnosť voči dospelým a prejavy neúcty voči učiteľom.

Záverom je potrebné zdôrazniť, že napriek rozdielom v hodnotení respondentov z jednotlivých krajín, výsledky získané v priebehu výskumu jasne poukazujú na početné problémy a narušené vzťahy medzi učiteľmi a žiakmi, čo jednoznačne poukazuje na potrebu rozvíjať ich kompetencie v oblasti správnej verbálnej a neverbálnej komunikácie. Zdá sa tiež, že učitelia by si mali osvojiť stratégie efektívneho reagovania a vyjednávacích zručností v konfliktných situáciách (hádky, vzbury, vulgárnosti, klamstvá, nečitateľnosť). Učitelia by mali nepochybne získať vedomosti a zručnosti v oblasti rozpoznávania potrieb a problémov žiakov a podpory žiakov pri hľadaní a využívaní pomoci iných. Pedagógovia musia poskytnúť vhodné zručnosti aj svojim žiakom, pretože nedostatok interpersonálnych a sociálnych kompetencií, ako aj neschopnosť rozpoznať vlastné a cudzie emócie prehľbuje ťažkosti vo vzájomných vzťahoch.

II Problémy vo vzťahoch s rovesníkmi

Pri analýze frekvencie porúch žiakov v rovesníckych vzťahoch vidíme jedinečnú zhodu medzi učiteľmi a žiakmi. Obaja poukázali na tieto problémy: hádky, urážky, klamstvá a neschopnosť požiadať o pomoc v ťažkých situáciách.

Vzhľadom na uvedené závery by sa v pripravovanej didaktickej pomôcke GAME mali pedagógom predovšetkým ukázať účinné spôsoby identifikácie prejavov a príčin narušených vzájomných vzťahov žiakov, poukázať na dôsledky ich neadekvátnych reakcií v situácii narušeného správania pestúnov, naučiť žiakov vhodným stratégiám reagovania a zvládania náročných situácií rovesníkmi a rozpoznať a pomenovať ich emócie, problémy a potreby voči rovesníkom.

III. Problémy vo fungovaní skupiny

Podľa oboch skupín respondentov sa najčastejšie problémy, ktoré vznikajú pri fungovaní študentov v skupine, týkajú neschopnosti študentov prispôbiť sa pravidlám triedy a neschopnosti spolupracovať v skupine. Pedagógovia zaznamenali aj problémy súvisiace s vyvolávaním konfliktov zo strany žiakov, odcudzením niektorých žiakov a uprednostňovaním neformálnych lídrov triedy. Na druhej strane si žiaci mysleli, že najviac ťažkostí im spôsobujú nedostatočné schopnosti sebaaprezentácie a vystupovania pred celou triedou.

Podľa uvedených záverov by učitelia mali byť kompetentní rozpoznať problémy vyplývajúce z neschopnosti žiakov prispôbiť sa skupinovým pravidlám a normám. Mali by sa tiež naučiť, ako budovať triedny kolektív, a najmä ako presadzovať stanovené pravidlá a normy. Znalosť vykonávaných skupinových rolí a z nich vyplývajúceho správania, ako aj techník riešenia konfliktných situácií nepochybne obmedzí rozsah a frekvenciu vznikajúcich problémov.

IV. Problémy vo vzťahu k sebe samému

Pri identifikácii problémov žiakov so sebou samými treba v prvom rade poukázať na nedostatočnú schopnosť žiakov priznať si svoje chyby, nedostatok viery vo vlastné schopnosti, neschopnosť riešiť svoje problémy a nedostatok empatie. Učitelia tiež poukázali na problém nedostatočnej asertivity žiakov a žiaci na také správanie svojich spolužiakov, ktoré vzbudzuje dojem, že im na ničom a na nikom nezáleží.

Z uvedených záverov vyplýva potreba podporovať učiteľov v rozvíjaní schopnosti rozpoznať príznaky a mechanizmy nevhodného vnímania seba samých zo strany žiakov. Pedagógovia by mali vedieť správne čítať posolstvá dieťaťa, iniciovať rozhovor so žiakmi s poruchami sebavnímania, diagnostikovať úroveň seba prijatia žiaka, podporovať pestúnov pri budovaní vlastného obrazu. Schopnosť žiakov správne rozpoznať emócie, správne pomenovať svoje problémy a znalosť konštruktívnych stratégií ich riešenia pravdepodobne zníži rozsah porúch v tejto oblasti.

V. Problémy v úlohových situáciách

Pri riešení úloh sa učitelia aj mládež zhodli na tom, že žiakom chýbajú organizačné schopnosti, pretože často meškajú, dôležité veci nechávajú na poslednú chvíľu, nedokážu si racionálne zorganizovať prácu, nudia sa a úlohy pomerne rýchlo opúšťajú. Opýtaní učitelia častejšie ako mládež uvádzali aj nedostatočnú samostatnosť žiakov, nízku úroveň realizácie úloh a nedôveru, pokiaľ ide o dátum a kvalitu výsledkov ich práce.

Nedostatok organizačných kompetencií žiakov spôsobuje množstvo didaktických a výchovných problémov. Z tohto dôvodu by sa v navrhovaných aktivitách mala venovať pozornosť predovšetkým identifikácii faktorov, ktoré narúšajú prijímanie a realizáciu úloh. Osobitná pozornosť by sa mala venovať aj schopnosti delegovať úlohy a účinnej motivácii pre ich efektívnu realizáciu. Učitelia by si tiež mali uvedomiť, ako rozpoznať úspechy a neúspechy svojich žiakov a vhodne na ne reagovať.

VI. Rizikové správanie

Spomedzi vybraných rizikových foriem správania respondenti najčastejšie poukazovali na fajčenie, pitie alkoholu a závislosť od internetu. Táto kategória však bola najrozmanitejšia a vnútorne nekonzistentná. Boli tu veľmi veľké rozdiely v hodnotení učiteľov aj žiakov, ako aj v údajoch z jednotlivých krajín. Preto by sa malo zväziť vylúčenie tejto kategórie problémov z navrhnutého didaktického nástroja GAME.

Záverom treba konštatovať, že rozdiely v hodnotení opýtaných učiteľov z jednotlivých krajín v ďalších piatich kategóriách neboli výrazne veľké, čo odôvodňuje skutočnosť, že vyvíjaná virtuálna aplikácia GAME sa bude rovnako uplatňovať v školskej realite vo všetkých európskych krajinách. Iba v oblasti rizikového správania vidíme pomerne veľké rozdiely vo výsledkoch, čo môže byť predpokladom na vyradenie tohto modulu z vyvíjanej učebnej pomôcky.

Pri tvorbe didaktickej pomôcky GAME je nepochybne potrebné vychádzať z toho, že včasná diagnostika, vhodná prevencia a správne výchovné pôsobenie môžu pôsobiť proti dysfunkčnému správaniu žiakov a korigovať ho. Modifikácia problémov v správaní žiakov môže zahŕňať okrem iného na:

VII. Rozbitie stereotypu "školského tyrana" napr. iniciovaním neobvyklej situácie, ktorá sa vymyká každodennému vzorcu situácie; odlišné, pozitívne zaobchádzanie, vďaka ktorému učiteľ vníma žiakov s problémami v správaní ako partnerov na spoluprácu, zaujímavých ľudí, s ktorými sa oplatí rozprávať, žartovať; zaobchádzanie so žiakmi ako s "normálnou mládežou" bez negatívneho označovania. Zlomom môže byť zmena v spôsobe myslenia učiteľa (uvoľnenie zo stereotypu), ktorá spôsobí zmenu správania voči dieťaťu, ako aj zmena v spôsobe myslenia dieťaťa o sebe samom, ktorá spôsobí zmenu jeho správania, čo vedie k budovaniu jeho "novej pozície" v prostredí.

VIII. Vytváranie korekčných zážitkov, t. j. nových, odlišných od predchádzajúcich, ktoré môžu odstrániť alebo zmierniť následky psychických zranení. Ich podstata spočíva predovšetkým v tom, že nepotvrdzujú vnímanie a očakávania dieťaťa vyplývajúce z jeho predchádzajúcich skúseností a pomáhajú dieťaťu prežívať sa iným spôsobom.

Najväčším nepriateľom pedagógov je strnulosť ich vlastných spôsobov reagovania. Je to obzvlášť dôležité, keď pracujú so žiakmi, u ktorých sa prejavujú poruchy správania, pretože rigidné vzorce dieťaťa a dospelého sa "prekrývajú", čo zvyčajne vedie k ich vzájomnému posilneniu.

Prelomenie "začarovaného kruhu", do ktorého sa dostáva učiteľ a žiak, si vyžaduje zmenu. Iniciatíva tu patrí dospelému, musí urobiť niečo, čo jeho aj dieťa "vytrhne" z tejto schémy, otvorí nové možnosti v ich vzťahoch. To sa dá dosiahnuť prostredníctvom nasledujúcich stratégií:

- 1 Zmena vzorca vnímania dieťaťa (napr. zameranie sa na jeho silné stránky).
- 2 Stratégia prekvapenia, ktorá spočíva vo vytváraní nových, netradičných, pre deti atraktívnych situácií, vďaka ktorým môžu konštruktívne prežívať samy seba.
- 3 Odhalenie skrytých možností, napr. tým, že žiakovi zveríme úlohu v rozpore so stereotypom, v ktorom bol "preplnený" okolím.
- 4 Zmena perspektívy, napr. zmenou úlohy študenta a učiteľa.
- 5 Vytvorte priestor pre konštruktívne akcie.

Na záver je potrebné konštatovať, že napriek pomerne rozsiahlej literatúre o výchovných problémoch žiakov a publikáciám o spôsoboch práce so žiakmi s poruchami správania sa zatiaľ nepodarilo vypracovať účinné metódy na zmiernenie týchto ťažkostí. Preto je vhodné vyvíjať tvorivé aktivity, aplikovať nové metódy a navrhovať inovatívne výchovné prostriedky, aby sa účinnejšie korigovali existujúce dysfunkcie a vopred sa predchádzalo vzniku nových výchovných problémov.

KAPITOLA II

PRÁCA SO ŽIAKMI S PORUCHAMI SPRÁVANIA. TEORETICKÉ

ZÁKLAD PRE TVORBU PREVENTÍVNYCH A NÁPRAVNÝCH OPATRENÍ

BOŽENA MAJEREK

Vďaka úvodu do problematiky porúch správania detí a mládeže sa učitelia a vychovávatelia dozvedia potrebné informácie o prejavoch, príčinách a dôsledkoch porúch správania. Dozvedia sa tiež o vybraných spôsoboch riešenia náročných situácií. Účasť na navrhovanom seminári s využitím aplikácie GAME im poskytne možnosť predvídať reakcie žiakov s poruchami správania, a tak im pomôže zvoliť správnu stratégiu. Rozšírenie vlastných interpersonálnych a sociálnych kompetencií bude dôležitým prvkom ich rozvoja v oblasti pedagogických a výchovných zručností.

Pojem porucha správania je v literatúre definovaný rôzne. Niektorí sa domnievajú, že ide o všetky prejavy správania, ktoré neslúžia na uspokojovanie osobných potrieb človeka a riešenie úloh, ktoré mu kladie okolie; iní, ktorí zužujú rozsah tohto pojmu, berú pri posudzovaní konkrétnych prejavov správania za východisko morálne a sociálne normy. Väčšina detí v konkrétnych vývinových štádiách vykazuje špecifické poruchy rôznej intenzity a trvania. Mnohé príznaky narušeného správania sú prechodné. Preto o striktných poruchách správania hovoríme vtedy, keď majú chronický charakter (viac ako 6 mesiacov) a sú jednoznačne neschválené sociálnym prostredím.

Vzhľadom na rozmanitosť a variabilitu symptómov nevytvárajú poruchy správania špecifický, statický obraz. Ako vaše dieťa rastie, niektoré z príznakov môžu zosilnieť alebo vymiznúť a namiesto nich sa objavia nové. Existujú štyri základné znaky narušeného správania: neadekvátnosť, rigidita reakcií, poškodzovanie subjektu a prostredia a prítomnosť negatívnych emócií.

Problémy súvisiace s poruchami správania môžu ovplyvniť všetky oblasti fungovania dieťaťa. Najčastejšie sa však prejavujú vo vzťahoch s:

- dospelí
- rovesníci
- skupina rovesníkov
- situácia pri plnení úloh
- sami so sebou
- podnik
- rizikové správanie.

Poruchy správania sú podmienené mnohými biologickými faktormi (napr. anatomické abnormality mozgu, poruchy hladiny neurotransmiterov v mozgu) a psychosociálnymi faktormi (napr. nedostatočná starostlivosť, príliš prísna výchova alebo zanedbávanie, skúsenosť so sexuálnym zneužívaním alebo násilím, nízky sociálny status rodiny, častá zmena bydliska alebo zmena školy, kontakt s inými ľuďmi porušujúcimi sociálne normy).

Systematická a komplexná výchovná a terapeutická práca s deťmi a dospievajúcimi s poruchami správania je veľmi dôležitá, pretože obmedzuje postupný proces patologizácie. Zistilo sa, že u adolescentov s poruchami správania sa v dospelosti rozvíjajú antisociálne osobnostné črty, čo výrazne sťažuje fungovanie v spoločnosti a výrazne zvyšuje riziko vstupu do vážnych konfliktov so zákonom. Čím skôr sa začnú účinné výchovné a terapeutické intervencie u žiakov s poruchami správania, tým je väčšia šanca na ich správne fungovanie.

Preventívne a nápravné opatrenia navrhnuté v ďalšej časti príručky boli vypracované na základe všeobecných teoretických predpokladov:

- Poruchy v správaní študentov a žiakov sú reálnou príčinou postupujúceho procesu patologizácie.
- Poruchy v správaní študentov a žiakov sú hlavným dôvodom ich predčasného odchodu zo vzdelávacieho systému.
- Nedostatočné zručnosti učiteľov, vychovávateľov a pedagógov v oblasti porúch správania žiakov prispievajú k eskalácii osobných a sociálnych problémov žiakov.

- Nedostatok interpersonálnych a sociálnych kompetencií učiteľov, vychovávateľov a pedagógov sťažuje nápravu porúch v správaní žiakov.

Obsah publikácie umožní učiteľom a vychovávateľom:

- identifikovať najčastejšie prejavy narušených vzťahov žiakov a žiakov s dospelými;
- identifikovať najčastejšie príčiny ťažkostí vo vzťahoch so žiakmi s poruchami správania;
- predvídať dôsledky neadekvátneho konania v situácii narušeného správania žiakov;
- zvoliť vhodné stratégie, ako reagovať a zvládnuť narušené vzťahy so žiakmi;
- pomenujte svoje vlastné emocionálne stavy a emocionálne stavy žiakov;
- identifikovať a pomenovať vlastné potreby a očakávania týkajúce sa správania žiakov a študentov;
- pomáhať študentom rozvíjať ich osobné a sociálne kompetencie;

Okrem toho predstavené tematické oblasti poskytnú odpovede na tieto praktické problémy:

- Aké sú najčastejšie príznaky porúch vo vzťahoch s dospelými?
- Aké sú najčastejšie chyby v komunikácii (tiež nedorozumenia alebo nepochopenia) učiteľov a vychovávateľov vo vzťahu k žiakom a študentom?
- Ako často reagujú učitelia a vychovávatelia na nevhodné správanie žiakov a študentov?
- Aké je povedomie učiteľov a vychovávateľov pri identifikácii a vyjadrovaní vlastných emocionálnych stavov, potrieb a očakávaní?
- Aké je povedomie učiteľov a vychovávateľov pri identifikácii a pomenovaní emócií žiakov a študentov?
- Ako sa rozprávate so študentom, ktorý potrebuje pomoc a podporu?
- Ako rozvíjať osobné a sociálne kompetencie žiakov?

Takto prijaté všeobecné predpoklady sa stali východiskom pre vytvorenie piatich základných tematických oblastí, v ktorých boli vypracované konkrétne návrhy praktických riešení pri práci s

študenti, ktorí vykazujú problémy so správaním, boli zohľadnení. Všeobecná charakteristika problému a navrhnuté stratégie nápravných opatrení môžu byť inšpiráciou pre ďalšie skúmanie a praktickú realizáciu otázok, ktoré sú v školskom priestore tak dôležité.

2.1. PROBLÉMY VO VZŤAHOCH S DOSPELÝMI

BOŽENA MAJEREK

Základnou podmienkou účinnosti výchovnej a terapeutickej práce proti poruchám správania je vytvorenie vhodných vzťahov založených na vzájomnom porozumení, primeranej tolerancii voči sebe samému, pocite zodpovednosti za svoj osud a angažovanosti. Takáto sociálna väzba dáva pocit prijatia, pocit bezpečia, spolupatričnosti a spoločensva. Správne vzťahy učiteľ/vychovávateľ - žiak/žiač sú ovplyvnené faktormi, ako sú akceptácia, otvorenosť, autenticita, vzájomný rešpekt, pochopenie ťažkostí a obmedzení, vnímanie úsilia a silných stránok, venovanie času a pozornosti žiakom, schopnosť stanoviť hranice, normy, požiadavky a očakávania, presadzovanie požiadaviek a správna komunikácia. Schopnosť rozpoznať vlastné emocionálne stavy a potreby, ako aj správne identifikovať emócie žiakov a ich potreby je základom správnych vzťahov v škole. Systematická sebareflexia vlastných osobnostných a sociálnych kompetencií slúži ich rozvoju a zároveň obmedzuje poruchy vo vzťahoch so žiakmi a študentmi. Vnímanie problémov žiakov, schopnosť viesť rozhovor, riešenie konfliktov a uistenie. Vhodné formy pomoci a podpory v náročných situáciách sú podmienkou efektívnosti výchovnej práce.

Hlavným cieľom modulu je poskytnúť poznatky o prejavoch a podmienkach porúch žiakov a pestúnov vo vzťahoch s rovesníkmi. Za hlavnú príčinu rovesníckych problémov sa považuje nedostatočná kompetencia v oblasti interpersonálnej komunikácie a sociálnych zdrojov žiakov. Vývinové deficity a nedostatočná socializácia posilňujú a vytvárajú výchovné problémy detí a mládeže. Navyše neschopnosť rozpoznať vlastné a cudzie emocionálne stavy a nálady umocňuje ťažkosti vo vzťahoch s rovesníkmi. Kultúrne bariéry môžu posilniť a prehĺbiť poruchy správania a konflikty medzi žiakmi.

Konkrétne témy:

- Poruchy študentov vo vzťahoch s dospelými: prejavy a príčiny
- poruchy verbálnej komunikácie (napr. nedostatok zdvorilosti, vulgarizmy, neschopnosť sťažovať sa, klamstvá, vzbura, nezákonnosť)

- poruchy neverbálnej komunikácie (napr. provokovanie, uprednostňovanie niektorých žiakov)
- Stratégie účinnej reakcie v problémových situáciách
- Vyjednávacie zručnosti v konfliktných situáciách
- Zručnosti pri hľadaní pomoci a podpory
- Schopnosť využívať pomoc a podporu iných
- Schopnosť rozpoznať vlastné emócie a emócie iných ľudí
- zručnosti identifikovať potreby a očakávania dospelých
- zručnosti pri rozpoznávaní potrieb a problémov študentov
- Schopnosť rozvíjať správne vzťahy s dospelými medzi študentmi

Ciele:

- identifikovať najčastejšie prejavy narušených vzťahov žiakov a žiakov s dospelými; - identifikovať najčastejšie príčiny ťažkostí vo vzťahoch so žiakmi s poruchami správania;
- Predvídať dôsledky neadekvátneho konania v situácii narušeného správania žiakov;
- Zvoliť vhodné stratégie na reagovanie a zvládanie narušených vzťahov so žiakmi;
- Pomenujte svoje vlastné emocionálne stavy a emocionálne stavy žiakov;
- Identifikovať a pomenovať vlastné potreby a očakávania týkajúce sa správania žiakov a žiačok;
- Pomáhať študentom rozvíjať ich osobné a sociálne kompetencie;

Hlavné pojmy:

- Pocit bezpečia žiakov je základnou podmienkou správneho rozvoja a priebehu vyučovacieho a výchovného procesu.
- Inštrumentálne zaobchádzanie so žiakmi zo strany učiteľov a vychovávateľov vytvára a prehĺbuje poruchy správania.

- Vzťahy založené na pocite väzby a spoluzodpovednosti posilňujú pozitívne vzájomné referencie žiakov a obmedzujú prejavy porúch správania.
- Podpora pozitívnej klímy v triede prispieva k uspokojovaniu potrieb poriadku, spolupatričnosti, sociálnej akceptácie a sebarealizácie, čo ďalej znižuje prejavy porúch správania.
- Budovanie vzťahov založených na akceptácii, autenticite, otvorenosti a angažovanosti pomáha napraviť nesprávne správanie žiakov voči rovesníkom.
- Schopnosť stanoviť hranice, normy, požiadavky a pravidlá správania, ako aj ich správne presadzovanie, pomáha znižovať poruchy v správaní žiakov a pestúnov.
- Zručnosti v oblasti správnej verbálnej a neverbálnej komunikácie sú základnou podmienkou správneho fungovania vzťahov medzi žiakmi.
- Schopnosť stanoviť hranice, normy, požiadavky a pravidlá správania, ako aj ich správne presadzovanie, pomáha znižovať poruchy v správaní žiakov a pestúnov.
- Formulovanie nejasných alebo protichodných posolstiev narúša vzťah medzi študentmi a žiakmi
- Podpora žiakov a študentov pri vyjadrovaní vlastných emocionálnych stavov prijateľným spôsobom posilňuje ich osobné a sociálne kompetencie.
- Pozitívna identifikácia pozitívneho správania študentov a žiakov ich posilňuje a upevňuje.
- Uvedomenie si najčastejších chýb vo vzťahoch so žiakmi (napr. skratka "prečo?", vyčítanie, ignorovanie, urážanie, nepriateľstvo, obviňovanie, vyhrážanie, trestanie) znižuje pravdepodobnosť, že sa ich dopustíte.
- Možnosť hovoriť o svojich problémoch a požiadať o pomoc a podporu v ťažkých situáciách znižuje poruchy správania žiakov a pestúnov.

Riadiace otázky:

- Aké sú najčastejšie príznaky porúch vo vzťahoch s dospelými?
- Aké sú najčastejšie chyby v komunikácii (tiež nedorozumenia alebo nepochopenia) učiteľov a vychovávateľov vo vzťahu k žiakom a študentom?
- Ako často reagujú učitelia a vychovávatelia na nevhodné správanie žiakov a študentov?
- Aké je povedomie učiteľov a vychovávateľov pri identifikácii a vyjadrovaní vlastných emocionálnych stavov, potrieb a očakávaní?

- Aké je povedomie učiteľov a vychovávateľov pri identifikácii a pomenovaní emócií žiakov a študentov?
- Ako sa rozprávate so študentom, ktorý potrebuje pomoc a podporu?
- Ako rozvíjať osobné a sociálne kompetencie žiakov?

Príklady práce so študentom, ktorý:

- je agresívna(stratégia 2.1.1.)
- odmieta spolupracovať(stratégia 2.1.2)
- manipulovať(stratégia 2.1.3)
- izolovať sa(stratégia 2.1.4)
- zameraný na seba(stratégia 2.1.5)

2.1.1. Práca s agresívnym žiakom/etapy tvorby stratégie práce s agresívnym žiakom - Klaudia Miśkovicz, Maciej Dymacz

Agresivita je v škole vážnym problémom a jej obeťami sú aj dospelí. Napriek tomu, že škola je povinná reagovať na prejavy agresie a násilia, samotní učitelia sú niekedy voči rozsahu tohto javu bezmocní. Tento stav vyplýva *okrem iného* zo skutočnosti, že práve škole sa čoraz častejšie pripisuje funkcia kompenzácie negatívneho vplyvu rodinného domu, rovesníckeho prostredia, médií a neriešených vývojových kríz mladých ľudí.

Medzi faktory ovplyvňujúce výskyt agresivity v škole patria: nedostatok zručností riešiť konflikty, neznalosť základných mechanizmov fungovania dieťaťa v rodine, narušená komunikácia, nesprávny systém noriem atď. Vznik agresie sa vysvetľuje okrem iného teóriami inštinktu, frustrácie, sociálneho učenia.

Príznaky problémov:

- 1) napádanie a urážanie iných ľudí (iných detí, rodičov, učiteľov),
- 2) používanie vulgarizmov,
- 3) prejavenie neúcty k učiteľovi,
- 4) používanie ironických poznámok o práci učiteľa,

- 5) používanie fyzickej agresie voči iným deťom,
- 6) priamo alebo nepriamo urážať iných,
- 7) ničenie objektov,
- 8) rušivé lekcie,
- 9) používanie nebezpečných nástrojov, napr. noža, nožníc; žiak sa môže pokúsiť týmito nástrojmi niekomu ublížiť alebo niekoho len vystrašiť.

Príčiny problémov:

- 1) Príliš vysoké požiadavky kladené na deti zo strany rodičov. Môže to viesť k prerušeniu vzťahu medzi rodičmi a deťmi. V dôsledku toho sa dieťa môže správať agresívne, aby ukázalo svoju potrebu citového kontaktu. Druhým dôsledkom môže byť pocit viny u dieťaťa a to môže viesť k agresii voči sebe samému.
- 2) Príliš nízke požiadavky kladené na deti ich rodičmi. Dieťa nemá žiadne obmedzenia, môže mať príliš vysoké sebahodnotenie. Keď niekto (napr. učiteľ) hodnotí jeho prácu ako horšiu ako prácu iného dieťaťa, môže byť voči učiteľovi alebo tomuto dieťaťu agresívne.
- 3) Deti môžu byť agresívne, keď napodobňujú správanie dospelých (napr. rodičov). Keď ich doma bijú, myslia si, že je to normálny spôsob riešenia konfliktov. Keď doma nikto nehovorí o problémoch, keď sa nehovorí o emóciách, dieťa nemôže hovoriť s učiteľom o svojich emóciách, frustráciách, ťažkostiach. Komunikuje prostredníctvom agresívneho správania.
- 4) Sledovanie filmov a programov, v ktorých sú agresia a násilie najčastejšími reakciami.
- 5) Pocity frustrácie. Dôvodov frustrácie môže byť veľa, napríklad:
 - nedosiahnutie stanovených cieľov;
 - nepochopenie jeho problémov zo strany ostatných;
 - nezvládanie vzťahov s rovesníkmi;
 - pocit nespravodlivosti, zášť, poníženie atď.
- 6) Správanie rovesníkov, ktoré môže vyvolávať agresiu.

7) Správanie učiteľa, ktoré pramení napríklad z nedostatočnej emocionálnej kontroly, nesprávneho uplatňovania systému trestov a odmien, nedostatočných dôsledkov, urážania žiaka.

Dôsledky problémov:

1) Agresia vedie k agresii. Keď je jeden žiak agresívny, môže vyvolať agresivitu u ostatných žiakov. Takáto agresivita môže mať rôzne formy:

- agresia voči veci (napr. dieťa kope do stoličky),
- agresivita voči inej osobe (napr. dieťa napadne niekoho iného - iné dieťa, učiteľa),
- agresivita voči sebe samému (sebapoškodzovanie).

2) Agresia môže u detí, ktoré sú jej obeťami, vyvolať množstvo rôznych reakcií.

Napríklad:

- vysoký stres a pocit neistoty,
- nedostatok sebadôvery, nízke sebahodnotenie,
- averzia voči škole,
- záškoláctvo,
- ťažkosti pri učení,
- fyzické ochorenia: bolesti žalúdka, poruchy spánku,
- obavy, fóbie,
- pokusy o samovraždu.

3) Agresivita môže viesť aj k narušeniu vzájomných vzťahov. Deti sa nechcú hrať a rozprávať s agresívnym žiakom. Niekedy je agresívnych žiakov viac a vytvoria skupinu, ktorá uráža a straší ostatné deti. Takáto agresívna skupina sa cíti silnejšia ako jednotlivý agresívny žiak.

4) Agresivita môže viesť aj k izolácii agresívneho študenta. Deti s ním nechcú mať vzťah, pretože sa ho boja. Môžu sa k tomuto dieťaťu správať aj nepriateľsky. To môže opäť vyvolať agresívne konanie, pretože dieťa sa cíti osamelo a chce získať miesto vo vnútri rovesníckej skupiny.

5) Agresia spôsobuje zmenu správania niektorých učiteľov voči dieťaťu. Nemajú ho radi, pretože ich vyrušuje. Považujú ho za rušiteľa a sú veľmi

prísne k nemu. Niektorí učitelia sa nesnažia pochopiť príčiny jeho správania a nesnažia sa s ním pracovať na zmene jeho agresivity.

6) Ďalším dôsledkom môže byť situácia, keď sa agresívne dieťa pridá k patologickému skupine (napríklad ku gangu) a môže začať proces demoralizácie.

Plán nápravných opatrení

Lp.	Účel nápravných opatrení (Čo musíte urobiť?)	Predpoklady korekčného programu (Ako sa to má urobiť?)
1.	Zvyšovanie sebaúcty žiaka	Cvičte pozitívne posilňovanie: – systematicky chváliť dieťa za dobré správanie – môžete zaviesť systém odmen za dobré správanie (sladkosti, nálepka s textom "Som slušný").
2.	Vytvorenie priestoru, kde by študent mohol využiť svoju energiu pozitívnym spôsobom	Dávajte žiakovi ďalšie úlohy (nie za trest!), najmä také, ktoré budú pre žiaka zaujímavé a príjemné.
3.	Zdokonaľovanie osobného správania učiteľa, ktoré by malo byť vzor pre študentov	Hovorte pokojne a vyrovnane. Neprejavujte voči dieťaťu averziu, ale láskavosť a ochotu pomôcť. Reagovať na agresívne správanie bez prejavov negatívne emócie.
4.	Uvedomenie si študenta mechanizmu agresívneho správania a vypracovanie pomôcok na zvládanie agresie.	Porozprávajte sa s dieťaťom o príčinách agresívneho správania. Rozprávajte sa o každej ťažkej situácii a ukazujte, ako reagovať bez agresie. Pripravte si hodinu o agresívnom správaní (príčiny, dôsledky, spôsoby riešenia agresie). Naučte sa s dieťaťom cvičenia, ktoré by mohli pomôcť pri zmiernení emočného napätia (dychové cvičenia, počítanie do 10, nechávanie dier v hárku papiera, kreslenie negatívnych emócií, relaxačná hudba atď.) Čítajte dieťaťu terapeutické

		rozprávky (alebo celému trieda). Porozprávajte sa o problémoch v príbehoch.
--	--	---

5.	Budovanie vzťahu so študentom	<p>Povedzte študentovi, že je pre učiteľa dôležitý. Uistite sa, že učiteľ chce pomôcť, prevezmite iniciatívu a pomôžte.</p> <p>Vytvorte priestor na rozhovor so žiakom (primeraný čas, odľahlé miesto, kde by nikto nemohol počúvať rozhovor). Spýtajte sa študenta na jeho problémy a veci, s ktorými si nevie poradiť. Navrhnite riešenia. Spýtajte sa žiaka, ako by sa cítil, keby sa k nemu niekto správal agresívne - a čo by mal potom robiť? Motivujte žiaka k premýšľaniu o týchto problémoch.</p> <p>Nedávajte najavo nadradenosť alebo pohrdanie. Prejavte úctu a záujem.</p> <p>Prejaviť pochopenie pre ťažkosti žiaka pri kontrole jeho správania ("Chápem, že je ťažké prekonať agresiu, nevzdávajte sa").</p>
6.	Vedie k získaniu vedomostí o pravidlách a ich dodržiavaní zo strany študenta	<p>Spolu so žiakom prediskutujte pravidlá správania a dôsledky ich porušenia (nechajte žiaka vyjadriť svoj názor na pravidlá). Napíšte si pravidlá. Na takúto "dohodu" sa môžete aj podpísať.</p> <p>Dôsledne presadzujte určené pravidlá. Vždy hovorte o zlom správaní - ale nezabudnite ani na pochvalu za dobré správanie (pozitívne posilnenie je účinnejšie ako negatívne).</p> <p>posily).</p>
7.	Pomoc študentovi pri dodržiavaní limitov	<p>Opíšte správanie, ktoré porušuje školský poriadok (napr. "Počul som, že používaš vulgárne slová", "Vidím, že kopeš Toma"), ale bez toho, aby ste sa vyjadrovali k charakteru žiaka ("si vulgárny").</p> <p>Povedzte o svojich pocitoch ("bolí ma, keď používaš vulgárne slová", "cítim sa zle, keď ťa vidím, ako sa správaš").</p> <p>týmto spôsobom").</p>

		<p>Odvolávajú sa na záväzné pravidlá (napr. "existuje pravidlo, že nesmieme urážať iných ľudí", "uzavreli sme dohodu, že...").</p> <p>Povedzte o svojich očakávaniach (napr. "Očakávam, že svojmu kamarátovi povieš, že sa na neho hneváš, ale bez toho, aby si ho urazil", "Nesúhlasím s bitím; očakávam, že konflikty budeš riešiť bez použitia pästi").</p> <p>Verte v dobrú vôľu žiakov a dajte im to najavo ("Verím, že sa dokážete správať láskavo", "Dúfam, že nabudúce budete pozornejší").</p>
8.	Zvýšenie zapojenia rodičov do práce na správaní dieťaťa	<p>Uskutočnite stretnutie s rodičmi o agresii, jej príčinách, dôsledkoch, vhodných a nevhodných spôsoboch, ako čeliť agresii detí.</p> <p>Požiadajte rodičov, aby s dieťaťom robili cvičenia, ktoré ho naučia, ako vybiť emocionálne napätie.</p> <p>Vysvetlite pozitívnu úlohu pozitívneho posilňovania a požiadajte rodičov, aby ho používali čo najčastejšie.</p>
9.	Snaha o vytvorenie pohostinného partnerského prostredia, v ktorom nebude dochádzať k agresii	<p>Porozprávajte sa s celou triedou o agresívnom správaní a spôsoboch, ako sa s ním vyrovnáť.</p> <p>Naučte študentov cvičenia, ktoré im pomôžu uvoľniť emocionálne napätie. Pomôžte tiež deťom trénovať spôsoby správania v prípade, že niekto agresívne voči nim (napr. hranie rolí).</p>
10 .	Zlepšenie kvality odovzdávania očakávaní a komunikácie zo strany učiteľa	<p>Hovorte na dieťa zrozumiteľným jazykom.</p> <p>Jednoducho a jasne vyjadrite očakávania ("Chcem, aby si...", "Očakávam, že...").</p> <p>Vaše výroky vyjadrujte s rešpektom (NIE: Ste hrozný! Nehanbite sa?", "Píšete len nezmysly. Kto to bude čítať?", ÁNO: "Vidím, že máte opäť porušil pravidlá. Musíme hovoriť o</p>

		následky", "Urobili ste niekoľko chýb, pokúsme sa ich napraviť").
--	--	---

Bibliografia

Cherry K., *Čo je pasívne agresívne správanie?*, [w:] <https://www.verywellmind.com/what-is-passive-aggressive-behavior-2795481> (16.01.2021).

Liberska H., Matuszewska M., *Rodzinne uwarunkowania zachowań agresywnych u młodzieży*, "Wizerunki ról rodzinnych. Roczniki Socjologii Rodziny", XVIII, 2007, ss. 187-200.

Článok na internete:

https://repozytorium.amu.edu.pl/bitstream/10593/4101/1/11_H_Liberska_M_Matuszewska_Rodzinne_uwarunkowania_zachowan_agresywnych_187-200.pdf (16.01.2021).

Łukaszek R., *Objawy i przyczyny zachowań agresywnych dziecka w młodszym wieku szkolnym*, [w:] <https://profesor.pl/publikacja,14095,Artykuly,Objawy-i-przyczyny-zachowan-agresywnych-dziecka-w-mlodszym-wieku-szkolnym> (16.01.2021).

Łysek J., *Zachowania agresywne uczniów*, "Nauczyciel i Szkoła", nr 2 (9), 2000, ss. 67-72.

Článok na internete:

[http://bazhum.muzhp.pl/media/files/Nauczyciel_i_Szkola/Nauczyciel_i_Szkola-r2000-t2_\(9\)/Nauczyciel_i_Szkola-r2000-t2_\(9\)-s67-72/Nauczyciel_i_Szkola-r2000-t2_\(9\)-s67-72.pdf](http://bazhum.muzhp.pl/media/files/Nauczyciel_i_Szkola/Nauczyciel_i_Szkola-r2000-t2_(9)/Nauczyciel_i_Szkola-r2000-t2_(9)-s67-72/Nauczyciel_i_Szkola-r2000-t2_(9)-s67-72.pdf) (16.01.2021).

Patyra A. *et al.*, *Wskazówki do pracy z dzieckiem przejawiającym zachowania agresywne*, [w:] <http://www.ppp.ostroleka.pl/wskazowki-do-pracy-z-dzieckiem-przejawiajacy-m-zachowania-agresywne/> (16.01.2021).

Stachowicz-Piotrowska M., *Agresja v škole. Przyczyny - problemy - zapobieganie*, [w:] <https://dspace.ukw.edu.pl/xmlui/bitstream/handle/item/1793/Monika%20Stachowicz%20Piotrowska%20Agresja%20w%20szkole%20Przyczyny%20problemy%20zapobieganie.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (16.01.2021).

2.1.2. Fázy budovania stratégie práce so žiakom bez vôle spolupracovať - Klaudia Miśkovicz, Maciej Dymacz

Žiaci s rušivým správaním síce tvoria relatívne malú skupinu triedneho kolektívu, ale v dôsledku toho môže ich nevhodné správanie zabráť príliš veľa pozornosti, času a energie učiteľa, čo ovplyvňuje vyučovací a učebný proces v škole. Okrem toho každá reakcia na správanie dieťaťa potvrdzuje vzorec, v ktorom dieťa funguje, alebo naznačuje zmeny. Nedostatok motivácie k akémukoľvek konaniu zo strany žiaka si vyžaduje, aby sa vytvorili rešpektujúce a chápané situácie, v ktorých žiak napriek tomu vidí príležitosť dokázať sa. Aj keď účinky týchto činností nie sú okamžite viditeľné, môžu byť začiatkom dlhodobých a dôležitých zmien.

Príznaky problémov:

- Žiak nechce dodržiavať pokyny učiteľa. Odmieta plniť úlohy alebo len predstiera, že ich plní.
- Keď učiteľ žiaka požiada, aby niečo urobil (napr. pomohol učiteľovi s prinesením kníh a pod.), žiak to odmieta alebo dá najavo svoju nechť k tejto úlohe.
- Žiak nechce robiť úlohy počas vyučovacej hodiny. Nechce čítať text, nechce robiť kvíz, nechce si zapisovať do zošita.
- Žiak nemá záujem o budovanie komunikácie s učiteľom. Nechce odpovedať na otázky, odmieta návrh hovoriť o problémoch. Nehovorí ani o sebe.
- Žiak prejavuje svoju averziu voči učiteľovi, ukazuje, že ho nemá rád.
- Študent vynecháva vyučovanie. Môže to znamenať, že dieťa nevidí hodnotu hodiny. Vynechávanie môže byť aj dôsledkom stresu spojeného s náročnými úlohami, pocitu nepochopenia.
- Žiak prejavuje znevažujúci postoj k škole, učeniu a učiteľom. Úlohy môže komentovať ako "hlúpe" alebo "zbytočné". Môže sa tiež vysmievať iným žiakom, ktorí sú usilovní a pracovití.

Príčiny problémov:

Príčin takejto situácie môže byť veľa. Je ich niekoľko: Niechť do školy. Ježi rodičie nie traktujú školy i ucenia się jako czegoś waźnego, dziecko przejmuję od nich to przekonanie.

- Prilii vysokę oczakawania zo strany učitęa.
- Problęmy v osobnom ęivote.
- zdravotné alebo vųvojovę problęmy, o ktorųch učitęa nevie.
- Nedostatok subjektívneho prístupů zo strany učitęa, napr. v dōsledku toho, ęe jeho práca je len povinnosťou a presvedčením, ęe jeho profesionálna úloha spočívá najmä v odovzdávaní vedomostí, a nie v riešení problęmov a ťaźkostí ťtudentov.
- Nízke zapojenie rodičov do spolupráce so školou. Rodičia sa nechcú podieľať na vytváraní dobrého vzťahu medzi dieťaťom a učitęmi. Nepodporujú ťiaka v otvorenosti a ochote spolupracovať.

Dōsledky problęmov:

- ťiak nevykonáva úlohy správne. V cvičeniach robí veľa chýb a jeho práce nie sú dostatočne solídne.
- ťtudent nie je pripravený na vyučovanie. Nepripravuje si domáce úlohy. Nemá dostatočné vedomosti o témach z predchádzajúcich hodín,
- Talenty a zručnosti ťiaka sú skryté a učitę ich nevidí (pretože dieťa ich nedáva najavo). ťiak nemōže rozvíjať a rozvíjať svoje schopnosti.
- Takáto situácia - ak trvá dlhodobo a netýka sa len vzťahu s jedným učitęom - môže viesť k všeobecným problęmom v učení a v budúcnosti môže ovplyvniť ďalší ęivot ťiaka (kariéra, výber strednej školy, univerzity).
- ťtudent sa bude správať k iným ľuďom (najmä k dospelým) ako k nepriateľom. Bude mať nesprávne presvedčenie o vzťahoch s inými ľuďmi. Nepochopí, čo znamená spolupráca a tímová práca. Mōže to byť bariéra, ktorá bude v budúcom ęivote (rodinnom, pracovnom) veľmi zaťažujúca a neobratná.

Plán nápravných opatrení

Lp.	Účel nápravných opatrení (Čo musíte urobiť?)	Predpoklady korekčného programu (Ako sa to má urobiť?)
1.	Vytvorenie vzťahu so študentom	<p>Porozprávajte sa so žiakom v súkromí - ukážte mu, že učiteľovi na ňom záleží.</p> <p>Motivovať študenta, aby sa zapojil do spoločných akcií počas vyučovacej hodiny (ukážte mu, že jeho názor bude vypočutý a jeho aktivita bude užitočná).</p>
2.	Vypracovanie otvorenosti a pocitu prijatia u študenta	<p>Rozprávajte sa so študentom o vzťahu medzi učiteľom a študentom. Ukážte, že každý člen triedy je dôležitý a potrebný, že robiť chyby je normálne, že učiteľ má pomáhať a radiť.</p> <p>Vytvorte situácie, v ktorých by študent mohol slobodne vyjadriť svoj názor bez stresu, že bude hodnotený.</p> <p>Zorganizujte ďalšie triedy, kde sa bude trénovať otvorenosť medzi deťmi. Môžu to byť hodiny týkajúce sa toho, ako diskutovať, ako vyjadrovať pocity, potreby atď. (Učiteľ môže takúto hodinu pripraviť sám alebo požiadať o pomoc školského pedagóga).</p> <p>Nezabudnite na reč tela - používajte otvorené postoj, ktorý podporuje spoluprácu.</p>
3.	Zlepšenie kvality komunikácie učiteľov	<p>Poskytnite jasné a zrozumiteľné vyhlásenia.</p> <p>Používajte odporúčania v pozitívnej forme ("sadnite si na stoličku") namiesto negatívnej ("nechod'te po triede").</p> <p>Vždy uveďte jasné a podrobné pravidlá - môžete ich napísať na plagát a zavesiť v triede, kde budú pre študentov viditeľné.</p> <p>Pripravte si ďalšiu lekciiu o pravidlách prevláda v škole, o potrebe dodržiavať</p>

		o nich a o kultúrnom spôsobe tvorby pripomienky k prípadným zmenám pravidiel.
4.	Zmena postoja žiakov k škole a učeniu	Opýtajte sa študenta, ako vidí školu, čo sa mu páči a čo nie. Spolu so žiakom vytvorte akčný plán - čo urobiť, aby bola škola pre neho priateľskejšia. Vysvetlite tiež, že nie všetko sa dá zmeniť, niektoré nepríjemnosti, ktoré sa musíme naučiť akceptovať.
5.	Zvýšenie angažovanosti rodičov pri motivovaní dieťaťa k učeniu	Porozprávajte sa s rodičmi a vysvetlite im, že ich prístup má veľký vplyv na to, ako dieťa školu vníma. Diskutujte o spôsoboch pomoci a metódy motivácie dieťaťa k učeniu.
6.	Zmena motivácie žiaka k učeniu (budovanie vnútornej motivácie)	Dávajte žiakovi malé úlohy, ktoré nepresiahnu jeho možnosti. Pochváľte žiaka za dobre vykonanú prácu (pozitívne posilnenie). Rozprávajte sa so študentom o veciach, ktoré ho zaujímajú, a o jeho záľubách. Potom (ak je to možné) prispôbte vyučovacie metódy jeho preferenciám. Okrem toho zadávajte úlohy vo forme, ktorá bude roľník na študenta.
7.	Zmena vzťahu Ja-Ti na vzťah Ja-Ty	Ukážte študentovi, že ho učiteľ vidí. Pristupujte k dieťaťu individuálne. Ochotne počúvajte dieťa, nechajte ho vyjadriť svoj názor. Nepozerajte sa na študenta zvrchu, ale ukážte, že učiteľ pochopí svoje problémy a ťažkosti.
8.	Učenie žiaka konštruktívnemu správaniu	Porozprávajte sa so žiakom o jeho správaní - nech pochopí svoje správanie a jeho príčiny. Pomôžte mu naučiť sa, ako zmeniť nesprávne na správne správanie (napr. odpor voči plneniu úlohy)

		<p>zmeniť na to, že učiteľovi povie, že žiak nechápe, čo a ako má robiť)</p> <p>Zorganizujte stretnutia medzi študentom a pedagógom školy. Povzbudte žiaka, aby hovoril o svojich pocitoch, veciach, ktoré ho trápia alebo ho dráždi a čo mu prináša šťastie.</p>
9.	Zlepšenie kvality prenosu témy vyučovacej hodiny	<p>Pripraviť hodiny v rôznych formách - aby boli pre žiakov atraktívne (aktivizácia rôznych zmyslov; vyhnúť sa len jednej forme komunikácie v jednej lekcii).</p>
10.	Vypracovanie konzistencie pri strážení dodržiavania pravidiel	<p>Venujte pozornosť každému nesprávnemu správaniu. Vyžadujte od žiaka dodržiavanie stanovených pravidiel (napr. aby žiak počas hodiny odpovedal na niekoľko otázok; ak to dieťa nejaký čas neurobí, učiteľ by ho mal vyzvať, aby niečo povedal; po hodine mu pripomeňte pravidlá, ktoré ste vytvorené spoločne).</p>

Bibliografia:

Faber A., Mazlish E., *Jak mŕviť, žeby dieci nas sluchały jak sluchać žeby dieci do nas mŕwiły*, Poznań 2001.

Ako vytvoriť podmienky pre efektívnu spoluprácu učiteľov - učiteľ?, citácia z "Teacher Today", vol. 3, 1. Artykuł online:

<https://www.ptd.edu.pl/3.%20warunki%20do%20efektywnej%20wspolpracy.pdf>

(16.01.2021)

Karasowska A., *Uczeń z zaburzeniami zachowania. Budowanie strategii pracy w środowisku szkolnym*, [w:] file:///C:/Users/Klaudia/Downloads/a_karasowska_uczen-z-zaburzeniami-zachowania_3.pdf (16.01.2021).

Kaźmierczak P., *Konflikty w szkole, część 1.*, [w:] <https://edurada.pl/artykuly/konflikty-w-szkole-cz-c-1-uwagi-ogolne-konflikt-nauczyciel-ucze/> (16.01.2021).

Łabocki M., *Teoria wychowania w zarysie*, Kraków 2013.

Malinowski J.A., *Zaburzenia relacji uczeń-nauczyciel zagrożeniem dla podmiotowości szkolnego procesu edukacyjnego*, [w:] *Edukacja jutra*, Denek K et. al. (red.), Wrocław 2004, s. 347-352.

Artikül online:

https://repozytorium.umk.pl/bitstream/handle/item/3108/JAM_2004_01_Zaburzenia.pdf?sequence=1 (16.01.2021).

Mądry-Kupiec M., *Nauczyciel w procesie komunikacji z uczniem*, [w:] http://rep.up.krakow.pl/xmlui/bitstream/handle/11716/1154/nauczyciel_w_procesie_komunikacji_madry_kupiec_malgorzata_000074.pdf?sequence=1 (16.01.2021).

Puchała E., *Szkoła jako wspólnota osób*, Warszawa 2009.

Siewiera-Pięciak M., *Jak uskrzydlić moje dziecko? Motywowanie dzieci i młodzieży do wysiłku intelektualnego*, [w:] https://www.poradnia3.krakow.pl/downloads/artykuly/43_jak_ukrzydlit_moje_dziecko.pdf?fbclid=IwAR0qO_orX3d7qIFGB8hTwVN_BRuVj5i19NrgRx7bmWLOHLVkbqLofzLcuA (dostęp 16.01.2021).

2.1.3. Práca s manipulátnymi žiakmi - Klaudia Miškwicz, Maciej Dymacz

Manipulácia je úmyselné konanie, ktorého cieľom je získať prospech pre osobu, ktorá manipuluje. Toto konanie je spojené s nedostatočným rešpektovaním práv a cieľov iných ľudí. Takýto sociálny vplyv nie je zanedbateľný na rozhodnutia iných ľudí. Prvé manipulačné činy sú zvyčajne nevedomé a závisí od reakcií dospelých, či sa neskôr v živote natrvalo dostanú do repertoáru správania. Manipulácia sa môže okrem iného týkať informácií alebo vedomostí, pričom objekt, voči ktorému sa konanie uskutočňuje, nie je vždy konečným cieľom manipulácie.

Existuje veľa druhov manipulácie a medzi nimi sú v školskom živote obľúbené tieto: citové vydieranie, hystéria, vzbudzovanie sympatií, lichôtky alebo nadmerná poslušnosť.

Príznaky problémov:

- Žiak predstiera, že danú úlohu nedokáže urobiť. Cieľom takéhoto konania môže byť presvedčiť učiteľa, aby úlohu urobil namiesto dieťaťa.
- Študent predstiera, že neverí v seba a svoju hodnotu. Napríklad, keď mu učiteľ povie o chybách, ktoré dieťa urobilo, môže začať plakať a dávať najavo, že sa nenávidí. Cieľom takéhoto konania je získať súcit a ľútosť od učiteľa a napríklad získať nižšie požiadavky.
- Žiak sa snaží odvieť učiteľa na vedľajšiu koľaj tým, že mení témy, hľadá iné problémy, kladie otázky atď.
- Žiak sa snaží presvedčiť učiteľa, že za jeho správanie/chyby/emocie je zodpovedný niekto iný. Napríklad žiak si neurobil domácu úlohu a obviňuje rodičov, že mu povedali, aby si doma urobil nejakú prácu, a on nemal dosť času na to, aby si domácu úlohu urobil. Alebo môže obviňovať učiteľa a povedať, že ničomu nerozumie, pretože mu to učiteľ nevysvetlil dobre. Dôsledkom takéhoto konania môže byť, že učiteľ sa cíti previnilo a nevyvodzuje voči žiakovi zodpovednosť za nedostatok domácich úloh.
- Študent vyslovuje učiteľovi veľa komplimentov. Takéto konanie môže viesť k tomu, že učiteľ si študenta obľúbi nadmerným spôsobom, čo môže mať za následok zníženie požiadaviek na študenta.
- Žiak vydiera učiteľa alebo iného žiaka (napr. povie, že ak mu učiteľ nepomôže v nejakej úlohe, nebude ho poslúchať).

Príčiny problémov:

- Študent má nesprávny model správania. Zvyčajne ho preberá z domova a zo sveta svojej rodiny. Keď rodičia používajú manipuláciu, aby dieťa donútili niečo urobiť, alebo keď používajú manipuláciu voči sebe navzájom, dieťa kopíruje ich správanie, pretože vidí účinnosť takejto metódy.
- Študent nemá žiadne obmedzenia dané rodičmi. Keď rodičia nedokážu byť asertívni, dieťa využíva ich slabosť a manipuláciu považuje za jednu z najlepších.

metódy, aby získal to, čo chce. Preto nie je prekvapením, že sa dieťa snaží používať manipuláciu v škole, voči učiteľom a ostatným deťom.

- Žiak má doma príliš prísne obmedzenia a príliš málo slobody (od rodičov môže počuť: "rob, čo ti poviem"). Navyše sa necíti byť rodičmi akceptovaný. V tomto prípade je manipulácia pokusom upútať na seba pozornosť rodičov.
- Študent má veľkú potrebu mať pocit kontroly. Môže to byť spôsobené nízkym pocitom bezpečia - keď sa dieťa necíti bezpečne, môže sa snažiť vybudovať si okolo seba svet, ktorý bude veľmi prehľadný a bez priestoru pre prekvapenia alebo spontánnosť. Manipulácia pomáha budovať takýto svet a dáva pocit kontroly.
- Ďalšou príčinou manipulácie môže byť zníženie empatie a citlivosti na problémy a bolesti iných ľudí. Môže vzniknúť v dôsledku preberania modelov správania prevzatých z filmov, počítačových hier alebo kreslených filmov. Virtuálny svet nikdy neposkytuje deťom sociálnu výchovu na dostatočnej úrovni. Nemôže deti naučiť autentickým vzťahom s inými ľuďmi. Okrem toho je virtuálny svet často založený na abstraktných a kontroverzných veciach, kde sa prekračujú hranice. Takýto svet je tiež navrhnutý tak, aby upútal pozornosť detí, čo znamená, že zobrazuje veľa násilia a realistických scén bojov a prestreliek. Zníženie empatie a citlivosti môže spôsobiť správanie detí založené na manipulácii.
- Študent sa neučil, ako sa ovládať, ako prekonať niektoré túžby, ktoré sú nesprávne. Napríklad silná túžba byť najlepším žiakom v triede a byť najznámejšou osobou v škole môže viesť žiaka k tomu, že na dosiahnutie tohto cieľa použije manipuláciu. Ak by sa študent naučil obmedzeniam, ho by táto nesprávna túžba byť najlepší prekročila.

Dôsledky problémov:

- Študent má nesprávnu predstavu o ľudských vzťahoch. Myslí si, že tieto vzťahy by mali byť založené na manipulácii, vnučovaní, podvádzaní namiesto toho, aby boli založené na slobode, spravodlivosti a spolupráci.
- Študent nechce robiť všetko, čo je v jeho silách, a rozvíjať sa, pretože vidí, že jednoduchším a efektívnejším spôsobom je tlačiť na niekoho, aby robil úlohu namiesto neho. A

študent neverí vo vetu "per aspera ad astra" ("cez útrapy ku hviezdám").

- Študent nebude akceptovať žiadne obmedzenia a nebude rešpektovať iných ľudí a ich slobodu. Nepochopí, že každý človek má právo robiť vlastné rozhodnutia a povedať "nie". Môže ho to viesť k tomu, že sa bude k ľuďom správať ako k objektom, ktoré mu môžu len pomôcť dosiahnuť jeho ciele. Človek, ktorý používa manipuláciu, nemyslí na to, že aj ostatní ľudia majú nejaké ciele - považuje ich len za prostriedok na dosiahnutie cieľa, za objekt, ktorý môže ovládať. Aj takýto postoj robí zo študenta egoistu a veľkohubého človeka.
- Manipulácia v detstve, ak sa nezastaví, môže mať nepriaznivé účinky v dospelosti. Študent v dospelosti bude manipulovať svojimi príbuznými (manželkou/manželom, deťmi). Z tohto dôvodu budú jeho vzťahy nezdravé. Môže to viesť aj k šíreniu nečestnosti, k nedostatku pocitu zodpovednosti za svoju prácu a skutky, k nedostatku pracovitosti.
- Manipulácia v správaní žiaka môže mať vplyv na vzťah medzi žiakom a učiteľom. Učiteľov môžu rozčuľovať pokusy žiaka využívať manipuláciu na dosiahnutie svojich cieľov. Učitelia môžu mať študenta jednoducho neradi a nechcú s ním pracovať. To môže viesť žiaka k presvedčeniu, že učitelia a všetci dospelí sú neláskaví a že mu nepomôžu. A to je ďalšia príčina na použitie manipulácie na získanie ich pomoci.
- Manipulácia môže narušiť vzťahy medzi študentmi. Ak manipulatívny žiak zaobchádza s ostatnými deťmi ako s objektmi na dosiahnutie svojich cieľov, môžu k nemu stratiť dôveru. Môžu sa tiež cítiť využité a nechcú s ním udržiavať kontakt. Môže to viesť k frustrácii manipulatívneho žiaka a byť príčinou agresie alebo izolácie.
- Kvôli študentovej manipulácii môžu ostatní ľudia stratiť voči nemu dôveru. Manipulácia navyše buduje falošný obraz dieťaťa. Skrýva svoju neschopnosť a problémy, takže učiteľ ich nemôže identifikovať a žiakovi pomôcť. Učiteľ nemôže nájsť dobré riešenie žiakovho postihnutia, pretože ho jednoducho nevidí.
- Ťažkosti v komunikácii s dospelými a inými deťmi. Neschopnosť hovoriť o problémoch a emóciách dieťaťa.

Plán nápravných opatrení:

Lp.	Účel nápravných opatrení (Čo musíte urobiť?)	Predpoklady korekčného programu (Ako sa to má urobiť?)
1.	Vytváranie vzťahov na základe na zmysel pre komunitu a spoluzodpovednosť	Podnikajte akcie, ktoré integrujú triedu (spoločný projekt, integračné hry). Hovorte so študentom, prejavte mu porozumenie, povedzte mu, že je pre učiteľa dôležitý.
2.	Zvyšovanie informovanosti učiteľov a študentov problému manipulácie	Zoznámte sa s technikami manipulácie a metódami, ako s nimi zaobchádzať. Pripravte si lekciu o probléme s manipuláciou - vysvetlite príčiny, príznaky a spôsoby riešenia. Rozprávajte sa so žiakmi o vzťahoch v triede. Všimnite si nežiaduce správanie a napravte ho.
3.	Vypracovanie spôsobov zvládania emócií študentom	Upozornite žiaka na to, že emócie sú prirodzené a že je možné naučiť sa ich ovládať. Navrhňte cvičenia, ktoré vás naučia, ako sa vyrovnáť s ťažkými emóciami. Hovorte s dieťaťom o jeho problémoch a emóciách (napr. hnev, sklamanie).
4.	Zníženie presvedčenia žiaka, že manipulácia je účinná	Stanovte hranice a dôsledne ich dodržiavajte - nepodliehajte manipulácii zo strany študentov. Pracujte na vlastnej asertivite učiteľa. Buďte dôslední pri prijímaní rozhodnutí a zadávaní úloh.
5.	Poskytovanie správnych vzorcov správania žiakovi	Nikdy nepoužívajte voči študentom manipuláciu. Dávajte žiakom príklad, ako riešiť konflikty, ukazujúc etické spôsoby presvedčania a rešpektovania slobody žiakov.
6.	Zvyšovanie informovanosti rodičov manipulácie a zapojenia	Vysvetlite rodičom mechanizmy manipulácie a spôsoby, ako sa s ňou vyrovnáť.

	ich v práci, ktorá mení správanie žiaka	Ukážte rodičom, aké príklady manipulácií, ktoré učitelia pozorovali v správaní svojich detí, a poradiť niektoré metódy, ako ich riešiť. Zdôraznite, že pri výchove detí je dôležitá asertivita a nepoužívanie manipulácie rodičia.
7.	Zlepšenie komunikačných kompetencií študentov	Vysvetlite študentom, aká dôležitá a potrebná je vhodná medziľudská komunikácia. Používajte cvičenia, ktoré zlepšujú komunikačné zručnosti študentov. Práca na vlastnej komunikácii učiteľa kompetencie byť príkladom pre študentov.
8.	Vypracovanie primeraného sebahodnotenia žiaka	Ukážte prijatie študentovi a zistite jeho výhody. Upozornite žiaka na chyby v jeho správaní a povzbudte ho, aby pracoval na zmene nežiaducich návykov. Zdôraznite, že práca na sebe je pre každého človeka veľmi dôležitou úlohou a že chyby neznamenajú, že nemá žiadnu hodnotu. Ukážte študentovi, že poctivá práca na svojich slabínach má vyššiu hodnotu ako získavanie cieľov. za každú cenu.
9.	Uvedomenie si najčastejších chýb učiteľov vo vzťahu k žiakom a práca na ich zmene chyby	Prečítajte si literatúru z oblasti pedagogiky týkajúcu sa vzťahu učiteľ - žiak. byť kritický k vlastnej práci učiteľa a nahradiť nežiaduce správanie za žiaduce.
10.	Práca na motivácii žiaka zmeniť nežiaduce správanie na žiaduce.	Používajte pozitívne posily - pochváľte žiaka pre pokusy používať iné spôsoby dosahovania cieľov ako manipuláciu.

Bibliografia:

Oleksa K., *Trudne zachowania uczniów. Ako radzić sobie z manipulacjami*, [w:]
<https://www.zycieszkoly.com.pl/artukul/trudne-zachowania-uczniow-1> (16.01.2021).

Wichura A.J., *Manipulacja psychologiczna - definicja, przykłady, motywy*, [w:]
<https://czlowiek.info/manipulacja-psychologiczna-definicja-przyklady-motywy/> (16.01.2021).

Harwas-Napierała B., *Etyczne aspekty manipulacji*, [w:]
https://repozytorium.amu.edu.pl/bitstream/10593/8297/1/14_Barbara_Harwas-Napiera%C5%82a_Etyczne%20aspekty%20manipulacji_247-259.pdf (16.01.2021).

Guzik A. Huget P., *Specyfika komunikacji w procesie edukacyjnym - obszary zagrożeń manipulacyjnych*, [w:]
https://ruj.uj.edu.pl/xmlui/bitstream/handle/item/40815/guzik_huget_specyfika_komunikacji_w_procesie_educacyjnym_2010.pdf?sequence=1&isAllowed=y (16.01.2021).

2.1.4. Fázy budovania stratégie práce s izolujúcim sa žiakom

- Klaudia Miśkowitz, Maciej Dymacz

Každý človek má špecifické sociálne potreby, ktoré však môžu byť uspokojené v rôznej miere. Preto nie každé dieťa v školskej triede musí mať potrebu budovať hlboké vzťahy s kamarátmi a byť trvalo v skupine rovesníkov. Keď však okolitý svet prestane dospievajúceho úplne zaujímať, keď sa vyhýba kontaktom s ostatnými, a dokonca sa začne odťahovať od života, je vhodné podniknúť kroky, vďaka ktorým bude možné zistiť príčiny takéhoto správania a na základe toho navrhnúť pre dieťa najlepšie riešenia na ochranu pred negatívnymi dôsledkami sociálneho odcudzenia.

Príznaky problémov:

- Študent trávi čas sám, nie s ostatnými študentmi. Vidno to najmä počas prestávky.
- Študent nemá priateľov. Po návrate zo školy sa nerozpráva o iných ľuďoch, nestretáva sa s priateľmi.
- Žiak nemá rád tímovú prácu počas vyučovania. Keď je nútený pracovať s niekým iným, je izolovaný - aktívne sa nezúčastňuje na úlohách, nerozpráva.
- Študent nemôže nadviazať kontakt s inými ľuďmi.
- Žiak hovorí, že ho ostatné deti (alebo učitelia) nemajú radi, že mu nerozumejú, nechcú sa mu venovať alebo s ním tráviť čas. Informuje, že sa s nimi cíti divne, že nemôže byť sám sebou, že ho neberú vážne atď.
- Študent je presvedčený o svojej bezcennosti a myslí si, že ho nikto nebude mať rád, pretože nie je dosť dobrý, dosť krásny, dosť zábavný, dosť múdry atď. Je z toho smutný, ale myslí si, že s takouto situáciou nemôže nič urobiť.
- Žiak sa vyhýba ľuďom, môže sa vyhýbať len dospelým alebo len iným deťom, alebo obom. Nikdy sám neinicuje kontakt.

Príčiny problémov:

Je dôležité vedieť, že príčiny problémov môžu súvisieť s konkrétnou situáciou alebo s osobnosťou študenta. Niektorí ľudia sú plachí a introvertní a potrebujú menej kontaktu ako iní ľudia. Niekedy však osobnosť študenta nemá vplyv na jeho problémy s budovaním vzťahov s ľuďmi. Vtedy príčiny pravdepodobne súvisia s niektorými konkrétnymi situáciami.

- Študent nemá komunikačné zručnosti - nikto ho nenaučil, ako nadviazať kontakt s ľuďmi, ako prekonať ostych a stres. Príčinou môžu byť aj nevhodné vzťahy v rodine, napríklad rodičia nemajú vzťah k svojmu dieťaťu, pozerajú sa naň zhora, pretože nie je dospelé, ale "len dieťa". Príčinou môžu byť aj ťažkosti v kontaktoch s dospelými v škole (dieťa si myslí, že aj učitelia sa k nemu budú správať bez rešpektu a že sa nebudú snažiť pochopiť alebo dokonca vypočuť jeho názor).
- Ďalšou príčinou izolácie žiaka môže byť nesprávne správanie učiteľov (napríklad dvaja alebo traja učitelia si žiakov nevážia alebo nimi pohrdajú - a dieťa si môže myslieť, že sa tak správa každý učiteľ).
- Študent má ťažkú rodinnú alebo materiálnu situáciu. Napríklad sa hanbí za svoju chudobu alebo za svoj vzhľad (niekto sa mu mohol posmievať kvôli oblečeniu, ktoré nosí, atď.).
- Študent má príliš nízky alebo príliš vysoký pocit vlastnej hodnoty.
- Študent má nesprávne vzory z rodiny, napríklad ho učia, že ľudia sú vždy neláskaví a že mu nechcú pomôcť, ale sú nepriateľskí, zlomyseľní a majú zlé úmysly. Niekedy je dieťa izolované od ostatných ľudí, pretože jeho rodičia sa ľuďom vyhýbajú.
- Žiak trávi príliš veľa času vo virtuálnom svete počítačových hier, sociálnych sietí atď. To ho vedie k tomu, že nedokáže nadviazať vzťahy s ľuďmi v reálnom svete. Žiak sa nevie rozprávať najmä s dospelými, pretože vzťah s nimi si vyžaduje poznať primerané pravidlá správania, vhodný jazyk atď.
- Ďalšou príčinou izolácie žiaka od dospelých môže byť nejaká ťažká skúsenosť spojená s dospelými, napríklad dieťa bolo niekým zranené alebo zneužitú. Príčinou môže byť aj to, že dieťa stratilo niekoho, kto bol preň veľmi dôležitý, a bojí sa nadviazať vzťahy, pretože sa bojí novej bolesti.

Dôsledky problémov:

- Zlyhanie školy. Keď sa ostýcha položiť otázku, povedať, že niečomu nerozumie, alebo len odpovedať na otázku, stráca šancu pochopiť veci.
- Nedostatok komunikačných kompetencií, ktoré sú veľmi dôležité pre fungovanie v spoločnosti. Študent nepraktizuje užitočné zručnosti a nemá vôľu nadväzovať kontakty s inými ľuďmi.
- Dôsledkom izolácie od spoločnosti môžu byť poruchy osobnosti, ako sú depresie, úzkostné poruchy atď.
- Presvedčenie o nepriateľstve ľudí. Vedie to k hlbšej izolácii a chýbajúcej vôli nadväzovať vzťahy a nechať si pomáhať od iných ľudí. Takýto človek si môže myslieť, že sa môže spoliehať len na seba.
- Žiak si získava pozornosť učiteľa, pretože učiteľ nevidí žiadne nežiaduce správanie. Izolujúci sa žiaci sú často pokojní, plachí a nerušia vyučovanie. Učitelia teda nevedia, že môžu mať problémy alebo potrebujú pomoc, pretože sa nevyvíjajú správne.
- Ďalším dôsledkom izolácie žiaka môže byť situácia, keď je žiak prenasledovaný inými deťmi. Je to preto, že je príliš plachý na to, aby sa im postavil alebo aby o probléme povedal učiteľovi. Plaché deti sú často "obetnými baránkami" v triede.
- Študent, ktorý neprekročí svoje problémy s komunikáciou a izoláciou, sa pravdepodobne stane pasívnym dospelým: pasívnym občanom svojej krajiny a pasívnym rodičom. Môže to viesť aj k výchove detí, ktoré sa tiež budú izolovať.
- Študent bude mať o sebe pravdepodobne nepravdivú predstavu, pretože nebude mať spätnú väzbu o svojom charaktere a správaní od iných ľudí. Keď niekto nemá vzťahy, nemôže si overiť, či jeho konanie a správanie ostatní akceptujú, či nemá nejakú charakterovú chybu, ktorú by mal zmeniť, atď. Môže to viesť k nesprávnemu sebahodnoteniu: človek môže mať príliš nízke alebo príliš vysoké sebahodnotenie.
- Študent nebude mať hlboké vzťahy s inými ľuďmi. Vzťahy sú veľmi dôležité pre integrálny rozvoj človeka. Nedostatok vzťahov môže vyvolať mnoho problémov v závislosti od komunikácie, vnútorného rastu, morálneho rozvoja atď.

Plán nápravných opatrení

Lp.	Účel nápravných opatrení (Čo musíte urobiť?)	Predpoklady korekčného programu (Ako sa to má urobiť?)
1.	Dosiahnutie integrácie medzi študentom a triedou	<p>Porozprávajte sa so študentom o príčinách jeho izolácie.</p> <p>Povzbudte žiaka, aby nadviazal kontakt s rovesníkmi.</p> <p>Organizujte integračné hry, pracujte v skupinách</p> <p>- dať študentovi možnosť spolupracovať s ostatnými.</p>
2.	Dosiahnutie dobrého vzťahu medzi učiteľom a študentom	<p>Prejavte záujem učiteľa o študenta.</p> <p>Rozprávajte sa so študentom individuálne o jeho problémoch, ale aj o jeho záujmoch. Cieľom je získať študenta a ukázať mu, že vzťah medzi učiteľom a študentom sa nemusí byť len formálna.</p>
3.	Vytváranie komunikačných zručností u študentov	<p>Pripravte si lekciiu o komunikačných technikách. Trénujte tieto techniky so žiakmi (dobrým nápadom je hrať roly). Povzbudte žiaka, aby sa pokúsil komunikovať s ostatnými. Pochváľte ho za každý pokus.</p> <p>Povzbudzujte ostatných žiakov, aby nadviazali kontakt izolujúci študent.</p>
4.	Dosiahnutie správneho sebavedomia u študenta	<p>V prípade príliš nízkeho sebavedomia budujte u žiaka sebadôveru. Na tento účel: používajte pozitívne posilňovanie, chváľte žiaka aj za malé úspechy.</p> <p>V prípade príliš vysokého sebavedomia ukážte študentovi jeho chyby a slabé stránky a spôsoby, ako ich opraviť.</p>

		Vysvetlite žiakovi, že každý človek má slabé stránky a že potrebujeme veľa práce, aby sme prekročili ich.
5.	Prekonanie nedôvery študenta	<p>Vždy buďte k žiakom milí a prejavujte ochotu pomôcť pri školských a súkromných ťažkostiach.</p> <p>Povzbudzujte ostatných študentov, aby izolovanému študentovi prejavovali sympatie, srdečnosť a ochotu pomôcť.</p> <p>Ukážte svet ako priateľský, plný prekvapení a ľudí ako dobré a láskavé.</p>
6.	Sociálna aktivácia študenta	<p>Zapojte žiaka do organizovania školských podujatí a výletov.</p> <p>Povzbudite žiaka, aby sa zúčastňoval rôznych skupinových projektov, súťaží, aby sa zapojil v živote školy (študentská rada, študentské výskumné skupiny, dobrovoľnícka služba).</p> <p>Vyjadrite očakávania týkajúce sa aktivity žiaka počas vyučovania ("Očakávam, že budeš dobrovoľne odpovedať na otázky, keď ich budeš vedieť", "Chcem, aby si spolupracoval s ostatnými študentov").</p>
7.	Formovanie postoja vytrvalosti	<p>Upozornite študenta na skutočnosť, že neúspechy sú súčasťou procesu vývoja.</p> <p>Vyjadrite svoje očakávania ("Želám si, aby ste sa nevzdávali po prvom neúspechu, ale chcem, aby ste to skúsili znova").</p> <p>Pochváľte žiaka, keď preukáže vytrvalosť pri realizácii úloh alebo pri nadväzovaní kontaktu s inými ľuďmi.</p>

Bibliografia:

DziwońG.,

Analizaprzypadkuucznia-brakintegracjiz klasą, [w:]

<https://www.edukacja.edux.pl/p-12803-analiza-przypadku-uczni-brak-integracji.php>
(16.01.2021).

ErbelB.,

Przyczynybiernościdzieciijeprzewycięzenie, [w:]

<https://www.profesor.pl/publikacja,12191,Artykuly,Przyczyny-biernosci-dzieci-i-jej-przewyciezanie> (16.01.2021).

JanowskaM.,

Odludek,czyligdydzieckoizolujesięodinnych, [w:]

<https://www.forumpediatryczne.pl/artykul/odludek-czyli-gdy-dziecko-izoluje-sie-od-innych/6456/2> (16.01.2021).

Płaczek I., *Dziecko nieśmiałe, bierne społecznie - objawy, przyczyny, przeciwdziałanie,* [w:]

<https://szkolnictwo.pl/index.php?id=PU2604> (16.01.2021).

Prokop-Duchnowska M., *Co zrobić, by mały samotnik otworzył się na innych,* [w:]

<https://www.familie.pl/artykul/Co-zrobic-by-maly-samotnik-otworzyl-sie-na-innych,6646,1.html> (16.01.2021).

2.1.5. Fazy budowania strategii pracy z uczniem, który susterduje pozornosc' na seba - Klaudia Miśkiewicz, Maciej Dymacz

Učitel' aj žiak sú vzájomne závislí a ich vzájomné postoje prispievajú k budovaniu klímy v triede. Avšak oveľa väčšia zodpovednosť učiteľa za osud jeho chránencov ho podnecuje k tomu, aby sa hlboko zamyslel nad príčinami rušivého správania žiaka. Vzдорovanie, sťažovanie priebehu vyučovania, cynizmus, provokovanie, urážlivé poznámky v triede nemusia vždy znamenať ignorovanie a neúctu. Niekedy v prípade detí s narušeným správaním tieto signály naznačujú neuspokojené potreby a volanie o pomoc.

Príznaky problémov:

- Študent je hlučný a hlučný. Snaží sa vyrušovať učiteľa počas vyučovania. Prerušuje vyučovanie vtipnými alebo ironickými poznámkami. Môže tiež povedať svoj názor na vyučovanie, témy alebo na učiteľa či iné deti.
- Študent hľadá pochvalu ostatných študentov tým, že robí zábavné veci alebo vtipkuje. Môže byť aj hrubý voči učiteľovi, aby si získal pozornosť ostatných detí.
- Žiak sa snaží byť stále aktívny, nenechá ostatných žiakov odpovedať na otázky alebo robiť niektoré úlohy. Robí to aj vtedy, keď nepozná odpoveď alebo nevie, ako úlohu urobiť.
- Žiak nerešpektuje pravidlá, porušuje ich úmyselne a bezdôvodne. Nepočúva učiteľove zákazy a necíti hanbu kvôli svojmu nesprávnemu správaniu.
- V extrémnych prípadoch žiak ublíži sebe alebo iným ľuďom, napríklad si poraní viditeľné časti rúk, bije alebo bije iné deti. Žiak môže tiež ničiť cudzie veci alebo školské zariadenie.
- Žiak príde do školy neskoro alebo sa vyhýba vyučovaniu.
- Žiak predstiera, že nevie robiť úlohy alebo cvičenia, aby získal pomoc a pozornosť učiteľa. Môže tiež predstierať neschopnosť robiť základné veci, pretože potom získa niečiu pozornosť.
- Študent uteká z domu, neposlúcha rodičov, chodí domov neskoro.
- Žiak používa vulgarizmy.

Príčiny problémov:

- Nedostatok blízkosti v rodine študenta. Študent nemá pocit, že ho rodičia majú radi a že je pre nich dôležitý. Z tohto dôvodu začne priťahovať ich pozornosť. Najprv to robí tak, že im oznamuje svoje potreby ("mami, hraj sa so mnou"), ale keď rodičia na takéto potreby nereagujú, dieťa začne ich pozornosť upútať iným spôsobom, napríklad začne plakať alebo kričať, môže byť neposlušné, hlučné atď.

- Keď je pozornosť iných ľudí nedostatočná, dieťa sa môže cítiť zbytočné a snaží sa ukázať svoju prítomnosť v skupine. Napríklad keď sa s ním ostatné deti nechcú hrať, môže ich začať vyrušovať alebo dokonca urážať.
- Ďalšou príčinou je neschopnosť učiteľa prejavíť záujem o každé dieťa v triede. Niekedy sa učitelia rozprávajú len s ambicióznymi a schopnými žiakmi alebo so žiakmi, ktorí sú neposlušní a hluční. V zlom správaní môže dieťa vidieť šancu upriamiť na seba pozornosť učiteľa.
- Príčinou snahy študenta sústrediť pozornosť na seba môže byť frustrácia, ktorá môže mať rôzne príčiny. Napríklad študent má školské neúspechy a aj keď sa usilovne učí, nemôže dosiahnuť uspokojivé výsledky. Príčinou frustrácie môže byť aj to, že ho učiteľ alebo ostatné deti nevidia alebo ignorujú. Je zdrojom mnohých negatívnych emócií, ktoré môžu viesť k zmene správania žiaka.
- Snaha sústrediť niečiu pozornosť na študenta môže vyplynúť z potreby prijatia a potvrdenia jeho hodnoty. Keď si študent nie je istý svojou hodnotou, snaží sa preskúmať, ako ho vidia ostatní ľudia. To však vedie k začarovanému kruhu: študent chce upútať niečiu pozornosť, aby si potvrdil svoju hodnotu, ale upútaním pozornosti získava negatívnu spätnú väzbu (učiteľ ho pokarhá), čo vedie k presvedčeniu o nedostatočnej hodnote, a to vedie opäť k upútaniu pozornosti ľudí na seba.
- Ďalšou príčinou snahy študenta upútať pozornosť ľudí sú niektoré negatívne emócie, ako napríklad potreba pomsty alebo žiarlivosť.

Dôsledky problémov:

- Nedostatok blízkosti v rodine študenta. Študent nemá pocit, že ho rodičia majú radi a že je pre nich dôležitý. Z tohto dôvodu začne priťahovať ich pozornosť. Najprv to robí tak, že im oznamuje svoje potreby ("mami, hraj sa so mnou"), ale keď rodičia na takéto potreby nereagujú, dieťa začne ich pozornosť upútať iným spôsobom, napríklad začne plakať alebo kričať, môže byť neposlušné, hlučné atď.

- Keď je pozornosť iných ľudí nedostatočná, dieťa sa môže cítiť zbytočné a snaží sa ukázať svoju prítomnosť v skupine. Napríklad keď sa s ním ostatné deti nechcú hrať, môže ich začať vyrušovať alebo dokonca urážať.
- Ďalšou príčinou je neschopnosť učiteľa prejavit' záujem o každé dieťa v triede. Niekedy sa učitelia rozprávajú len s ambicióznymi a schopnými žiakmi alebo so žiakmi, ktorí sú neposlušní a hluční. V zlom správaní môže dieťa vidieť šancu upriamiť na seba pozornosť učiteľa.
- Príčinou snahy študenta sústrediť pozornosť na seba môže byť frustrácia, ktorá môže mať rôzne príčiny. Napríklad študent má školské neúspechy a aj keď sa usilovne učí, nemôže dosiahnuť uspokojivé výsledky. Príčinou frustrácie môže byť aj to, že ho učiteľ alebo ostatné deti nevidia alebo ignorujú. Je zdrojom mnohých negatívnych emócií, ktoré môžu viesť k zmene správania žiaka.
- Snaha sústrediť niečiu pozornosť na študenta môže vyplynúť z potreby prijatia a potvrdenia jeho hodnoty. Keď si študent nie je istý svojou hodnotou, snaží sa preskúmať, ako ho vidia ostatní ľudia. To však vedie k začarovanému kruhu: študent chce upútať niečiu pozornosť, aby si potvrdil svoju hodnotu, ale upútaním pozornosti získava negatívnu spätnú väzbu (učiteľ ho pokarhá), čo vedie k presvedčeniu o nedostatočnej hodnote, a to vedie opäť k upútaniu pozornosti ľudí na seba.
- Ďalšou príčinou snahy študenta upútať pozornosť ľudí sú niektoré negatívne emócie, ako napríklad potreba pomsty alebo žiarlivosť.

Plán nápravných opatrení

Lp.	Účel nápravných opatrení (Čo musíte urobiť?)	Predpoklady korekčného programu (Ako sa to má urobiť?)
1.	Uvedenie si príčin a dôsledkov zo strany študenta jeho správania	<p>Porozprávajte sa so žiakom o jeho správaní.</p> <p>Spoločne sa ho opýtajte na dôvody jeho správania a upozornite ho na možné dôsledky jeho správania.</p> <p>Navrhnite študentovi alternatívne správanie</p> <p>v konkrétnej situácii (napr. keď bude potrebovať</p>

		pomoc, zdvihne ruku a povie, že potrebuje pomoc).
2.	Vypracovanie komunikačných kompetencií u žiaka	Prípravte si lekciu o komunikácii a jej pravidlách. Trénujte správne komunikačné správanie s študentov prostredníctvom hier, hrania rolí atď.
3.	Budovanie sebestačnosti študenta	Dajte žiakovi malé úlohy, ktoré bude schopný splniť. Odmeňte žiaka za splnenie úlohy bez pomoci. Odmietnite vykonať úlohu za žiaka. Namiesto toho študentovi poradíte, ako nájsť vhodnú metódu na vykonanie úlohy bez pomoci. Presvedčte študenta, že úlohu zvládne urobiť sám. Ukážte záujem učiteľa o študenta nielen keď je študent hrubý.
4.	Posilnenie sebaúcty žiaka	Pochváľte žiaka za splnenie úlohy a aj za malý pokrok. Ukážte záujem učiteľa o študenta nielen vtedy, keď je študent drzý. Dajte žiakovi úlohu, aby sa cítil potrebný (napr. prinesenie šošoviek z knižnice, vymazanie tabule).
5.	Zlepšenie vzťahu medzi študentom a učiteľom	Prejavte žiakovi láskavosť a trpezlivosť. Nedávajte najavo mrzutosť. Neignorujte žiaka. Rozprávajte sa so študentom, zaujímajte sa o jeho život (napr. pýtajte sa na jeho záujmy, na spôsoby trávenia voľného času). Vytvorte priestor na rozhovory o ťažkých témach - na dať žiakovi možnosť vyjadriť, čo sa mu páči, čo ho bolí, čo potrebuje.

6.	Vypracovanie spolupráce a partnerstva medzi študentmi	<p>Používajte integračné hry.</p> <p>Zadáвайте úlohy vyžadujúce spoluprácu medzi žiakmi.</p> <p>Organizujte spoločné výlety a trávenie času. Povzbudzujte žiakov k budovaniu vzťahov po škole.</p> <p>Priradenie študenta do skupín, v ktorých študenti nebudú posilniť jeho negatívne správanie.</p>
7.	Budovanie povedomia žiakov o pravidlách a zásadách povinných v spoločenskom živote	<p>Jasne stanovte pravidlá a buďte dôslední pri ich presadzovaní (napr. povedzte žiakovi, že učiteľ nebude reagovať, keď sa žiak bude snažiť sústrediť pozornosť na seba nevhodným spôsobom - v prípade porušenia pravidlo dieťaťom, učiteľ mu zostáva pravidlo a nereaguje, keď sa žiak stále snaží vynútiť si pozornosť, ale reaguje, keď sa žiak snaží správať správne).</p> <p>Povedzte žiakovi, čo od neho očakávate (napr. "Očakávam, že nebudeš skákať do reči, keď niekto hovorí", "Chcem, aby si trpezlivo počkal, kým sa sa k vám priblíži").</p>
8.	Uvedomenie si skutočnosti, že žiak je súčasťou spoločenstva, kde je každý človek potrebný a každý má svoje úlohy	<p>Požiadajte žiaka o vykonanie rôznych úloh. Zadajte úlohy aj ostatným žiakom.</p> <p>Pri rôznych príležitostiach opakujte, že komunita sa skladá z ľudí s rôznymi talentami a že každý je potrebný, ale nie každý robí rovnaké úlohy.</p>
9.	Rozvoj altruizmu a vnímanie potrieb iných ľudí u žiaka	<p>Povzbudte študenta, aby sa zapojil do dobrovoľníckej služby.</p> <p>Zdôrazňujte, aká dôležitá a cenná je nezištná pomoc, a učte deti nezištnému správaniu vlastným príkladom a návrhmi. vhodné opatrenia.</p>

		Požiadajte žiaka, aby pomohol ostatným žiakom pri vykonávaní domáce úlohy alebo riešenie problémov.
10 .	Zapojenie rodičov do práce na správnom sebavedomí ich dieťaťa	Oboznámte rodičov s príčinami a negatívnymi dôsledkami správania, ktorého cieľom je sústrediť na seba pozornosť dieťaťa. Navrhňte, ako môžu reagovať, keď sa ich dieťa bude snažiť prinútiť, aby naň zamerali svoju pozornosť. Zdôraznite, aké dôležité je prejavovať svoj záujem o dieťa nielen vtedy, keď sa ich snaží vynútiť. Požiadajte rodičov, aby nenahrádzali svoje dieťa pri plnení úloh, ale aby ho podporovali v samostatnosti. Navrhňte, aby rodičia podporovali dieťa v budovaní vzťahov s inými deťmi, kde by sa mohlo učiť spoluprácu.

Bibliografia:

Bakuła A., *Cele złego zachowania, procedury korygujące*, [w:] <http://brok.edu.pl/wp-content/uploads/sites/4/2013/09/16.Cele-z-ego-zachowania-procedury-koryguj-ce.pdf> (16.01.2021).

Faber A., Mazlish E., *Jak mówić, żeby dzieci nas słuchały jak słuchać żeby dzieci do nas mówiły*, Poznań 2001.

Puchała E., *Szkoła jako wspólnota osób*, Warszawa 2009.

Ścibisz E., *Problemy z nietypowymi zachowaniami uczniów*, [w:] <https://szkolnictwo.pl/index.php?id=PU6416> (16.01.2021).

2.2. PROBLÉMY VO VZŤAHOCH S ROVESNÍKMI

MARIUSZ GAJEWSKI

Budovanie vzťahov založených na vzájomnom porozumení, tolerancii k odlišnostiam iných, ako aj pocite zodpovednosti za ich správanie je dôležitým faktorom účinnosti výchovnej práce s deťmi a mládežou. Všetky ochranné a terapeutické vplyvy na žiakov by mali zohľadňovať ich psychologické a emocionálne potreby. Poruchy správania sú zvyčajne dôsledkom rôznych osobnostných a temperamentových deficitov mladistvých. Veľký vplyv na výskyt porúch u detí a mládeže majú aj rodinné a sociálne faktory. Preto by sa všetky výchovné interakcie mali zameriavať na posilnenie zdrojov mladistvých v mentálnej, emocionálnej a vzťahovej dimenzii. Sociálna väzba, ktorá je dôležitým prvkom posilňujúcim správny vývoj, dáva žiakom pocit, že sú akceptovaní, a pocit bezpečia a spolupatričnosti posilňuje pozitívne správanie. Faktory podporujúce správne rovesnícke vzťahy sú: prijatie, otvorenosť, autenticita, vzájomný rešpekt, pochopenie ťažkostí a obmedzení, vnímanie úsilia a silných stránok, pozitívne strávený čas v rovesníckej skupine, ako aj správna schopnosť stanovovať hranice, normy, požiadavky a očakávania. Dôležitá je schopnosť komunikovať, vzájomne sa počúvať, komunikovať a byť otvorený potrebám rovesníkov. Schopnosť identifikovať vlastné emocionálne stavy je základom správnych rovesníckych vzťahov v školskom prostredí. Poznanie vlastných potrieb a schopnosť rozpoznať potreby rovesníkov a reagovať na ne sú ďalšie dôležité zručnosti detí a mládeže. A napokon pochopenie zložitých emócií (často negatívnych), konštruktívne znižovanie napätia, kontrola a zmena agresívneho správania, zvládanie konfliktov a formovanie zodpovednosti,

Hlavným cieľom modulu je poskytnúť poznatky o prejavoch a podmienkach porúch žiakov a pestúnov vo vzťahoch s rovesníkmi. Za hlavnú príčinu rovesníckych problémov sa považuje nedostatočná kompetencia v oblasti interpersonálnej komunikácie a sociálnych zdrojov žiakov. Vývinové deficity a nedostatočná socializácia posilňujú a vytvárajú výchovné problémy detí a mládeže. Navyše neschopnosť rozpoznať vlastné a cudzie emocionálne stavy a nálady umocňuje ťažkosti vo vzťahoch s rovesníkmi. Kultúrne bariéry môžu posilniť a prehĺbiť poruchy správania a konflikty medzi žiakmi.

Konkrétne témy:

Poruchy v partnerských vzťahoch: prejavy a príčiny

Poruchy verbálnej komunikácie (napr. hádky, nadávky, klamstvá) vo vzťahoch s rovesníkmi

Poruchy neverbálnej komunikácie (napr. provokácie) vo vzťahoch s rovesníkmi

Schopnosť riešiť osobné a sociálne problémy

Zručnosti pri hľadaní pomoci a podpory medzi

rovesníkmi Schopnosť využívať pomoc a

podporu rovesníkov Schopnosť identifikovať

potreby a očakávania rovesníkov

Schopnosť rozpoznať a pomenovať svoje emócie a svojich

rovesníkov Kultúrna podmienenosť porúch v správaní mládeže

Ciele:

- identifikovať najčastejšie prejavy narušených vzájomných vzťahov žiakov;
- identifikovať najčastejšie príčiny problémov žiakov vo vzťahoch s rovesníkmi;
- predvídať dôsledky neadekvátneho konania v situácii narušeného správania žiakov;
- zvoliť vhodné stratégie reagovania a riešenia náročných situácií rovesníkov;
- pomôcť žiakom rozpoznať a pomenovať ich nálady a emocionálne stavy;
- pomôcť žiakom identifikovať a pomenovať ich vlastné potreby a očakávania od svojich rovesníkov;
- rozvíjať u študentov povedomie o kultúrnych rozdieloch vo vzťahoch s rovesníkmi a ich vplyve na možnosť vzniku porúch komunikácie.

Hlavné pojmy:

- Pocit bezpečia žiakov je základnou podmienkou správneho rozvoja a priebehu vyučovacieho a výchovného procesu.
- Vzťahy založené na pocite väzby a spoluzodpovednosti posilňujú pozitívne vzájomné referencie žiakov a obmedzujú prejavy porúch správania.
- Podpora pozitívnej klímy v triede prispieva k uspokojovaniu potrieb poriadku, spolupatričnosti, sociálnej akceptácie a seberealizácie, čo ďalej znižuje prejavy porúch správania.
- Podpora žiakov a študentov pri vyjadrovaní vlastných emocionálnych stavov prijateľným spôsobom posilňuje ich osobné a sociálne kompetencie.

- Pozitívna identifikácia pozitívneho správania študentov a žiakov ich posilňuje a upevňuje.
- Budovanie vzťahov založených na akceptácii, autenticite, otvorenosti a angažovanosti pomáha napraviť nesprávne správanie žiakov voči rovesníkom.
- Zručnosti v oblasti správnej verbálnej a neverbálnej komunikácie sú základnou podmienkou správneho fungovania vzťahov medzi žiakmi.
- Schopnosť stanoviť hranice, normy, požiadavky a pravidlá správania, ako aj ich správne presadzovanie, pomáha znižovať poruchy v správaní žiakov a pestúnov.
- Formulovanie nejasných alebo protichodných posolstiev narúša vzťah medzi študentmi a žiakmi.

Riadiace otázky:

- Aké sú najčastejšie prejavy porúch v partnerských vzťahoch?
- Aké sú najčastejšie chyby v komunikácii (verbálnej a neverbálnej) medzi študentmi?
- Ako často žiaci reagujú na nevhodné správanie svojich rovesníkov?
- Aké je povedomie študentov/žiakov pri identifikácii, pomenovaní a vyjadrovaní vlastných emocionálnych stavov, potrieb a očakávaní?
- Ako sa rozprávate s rovesníkmi, ktorí potrebujú pomoc a podporu?
- Ako rozpoznať agresívne myšlienky a správanie a ako ich ovládať?
- Ako formovať postoje zodpovednosti za vlastné správanie vo vzťahoch s rovesníkmi?

Príklady práce so študentom, ktorý:

- je impulzívna(stratégia 2.2.1)
- je mobbing(stratégia 2.2.2)
- vykazuje protispoločenské správanie(stratégia 2.2.3)
- neakceptuje kultúrne a ideologické rozdiely(stratégia 2.2.4)

2.2.1. Fázy budovania stratégie práce so žiakmi s impulzívnym správaním

- Luís Guarita, Maria Gama, Neuza Simões

Impulzívne správanie žiakov môže byť pre každého učiteľa veľkým problémom. Rozptyľuje celú triedu, narúša prednášky a môže byť prekážkou v procese učenia. Učitelia musia vedieť pochopiť podstatu impulzívnosti detí, aby mohli správne zvládať situácie v triede.

Konceptualizácia impulzívnosti nie je vo vedeckej komunite jednotná, ale všeobecne sa uznáva, že ide o viacrozmerný konštrukt, ktorý sa definuje ako "predispozícia k rýchlemu a neplánovanému konaniu na vonkajšie a vnútorné podnety bez toho, aby sa brali do úvahy negatívne dôsledky pre impulzívnych jednotlivcov a/alebo pre ostatných".

Príznaky problémov:

Impulzívnosť sa vo vedeckej literatúre spája s problémami v správaní, ako sú: agresivita, neprispôsobivé správanie, problémy vo vzťahoch s rovesníkmi, externalizácia správania, budúce antisociálne správanie alebo ako základná charakteristika poruchy ADHD.

Impulzívnosť sa neprejavuje u každého dieťaťa rovnako. A správanie sa môže meniť s pribúdajúcim vekom detí. Keď sú deti impulzívne, môžu:

- robiť hlúpe alebo nevhodné veci, aby si získali pozornosť.
- majú problémy s dôsledným dodržiavaním pravidiel.
- byť agresívny voči iným deťom (bitie, kopanie alebo hryzenie je u malých detí bežné).
- majú problém počkať, kým na nich príde rad pri hrách a konverzácií.
- chytať veci od ľudí alebo sa tlačiť v rade.
- prehnane reagovať na frustráciu, sklamanie, chyby a kritiku.
- chcú mať posledné slovo a prvý ťah
- nechápu, ako ich slová alebo správanie ovplyvňujú iných ľudí.
- nechápu dôsledky svojich činov.
- viac riskovať pri randení a sexe, šoférovaní a požívaní alkoholu alebo drog.

Príčiny problémov

Impulzívne správanie má niekoľko príčin:

- pozitívna alebo negatívna naliehavosť niečo dosiahnuť alebo sa niečomu vyhnúť,
- vyhľadávanie príjemných pocitov a nízke uvedomovanie si činností,
- predstavuje nedostatok plánovania alebo vytrvalosti.

Dôsledky problémov

- Impulzívní ľudia sa ľahko ocitajú v rizikových situáciách, neustále sa u nich objavujú epizódy agresie, scény násilia, či už verbálneho alebo fyzického, nedbanlivé sociálne správanie a v niektorých prípadoch aj zneužívanie najrôznejších látok.
- Keďže nedokážu myslieť dlhodobo, nakoniec ohrozujú svoj vlastný život, pretože nemajú schopnosť ovládať svoje emócie, a tak sa ľahko rozkmotria s každým vo svojom okolí.
- Najimpulzívnejší jedinci sa zvyčajne uchylujú k návykovému správaniu ako k posilneniu obrany pred nepríjemnými pocitmi, ktoré prežívajú ako neznesiteľné (hnev, smútok, pocit viny atď.). Najimpulzívnejší jedinci sú pri stretnutí s určitým podnetom nútení inými konať nekontrolovateľným spôsobom, čo odkazuje na neodolateľný charakter, ktorý na nich pôsobí impulzívnosť. Sú to subjekty, ktoré momentálne konajú spôsobom, ktorý nie je v súlade s ich zvyčajným správaním, ich konanie je nepredvídateľné. Jedinci s vyššou úrovňou impulzívnosti sú netrpezliví, nakoľko to, čo sa usilujú získať okamžite. Ich životný štýl sa vyznačuje nestálosťou v udržiavaní rovnakých činností dlhší čas, majú problém plne sa sústrediť na úlohu.

Takéto správanie môže viesť k vylúčeniu zo školy alebo k vylúčeniu zo školy, k problémom s adaptáciou v práci, k problémom so zákonom, k pohlavne prenosným chorobám, k neplánovanému tehotenstvu a k fyzickým zraneniam v dôsledku nehôd alebo bitiek.

Plán nápravných opatrení

Lp.	Účel nápravných opatrení (Čo máte urobiť?)	Predpoklady korekčného programu (Ako sa to má urobiť?)
1.	Pomôžte žiakovi naučiť sa, že osoby, ktoré sa striedajú a konajú premyslene, sú úspešnejšie ako tie, ktoré konajú impulzívne.	Používajte pozitívne posilňovanie na základe dĺžky času, počas ktorého žiak dokáže úspešne kontrolovať svoje impulzívne správanie. Keď žiak preukáže vyššiu úroveň úspešnosti, postupne predlžujte čas potrebný na posilnenie.
2.	Keď žiak prejavuje impulzívne správanie, pokúste sa použiť vopred určený signál.	Použite signál rukou alebo slovný pokyn, aby ste žiakovi pripomenuli, že má spomaliť a myslieť na dôsledky, ktoré môžu vyplývať z predpokladaného impulzívneho konania. správanie.
3.	Pozorne sledujte správanie a včas zasiahnite, keď sa objaví problém.	To by malo zabrániť vzniku vážnejšieho problému. Dôsledné monitorovanie je dôležité najmä v situáciách, ktoré majú tendenciu vyvolávať impulzívne správanie (napr. ihrisko, nedostatok štruktúry atď.).
4.	Pri opravovaní žiaka sa zamerajte na konkrétne impulzívne správanie a nie na globálne ja.	napr. oznámiť "to, čo si urobil, bolo zlé", a nie "si zlý". osoba".
5.	Zdôraznite vplyv impulzívneho správania na ostatných.	Porozprávajte sa so žiakom o dôsledkoch jeho správania na zvyšok triedy.

		Identifikácia rozdielov vbudovaní pozitívnej a negatívnej klímy v triede
--	--	--

		pod vplyvom správania jednotlivých členov tímu.
6.	Aby ste podporili pocit úspechu alebo úspechu, pridajte žiakovi rôzne ďalšie povinnosti.	Zistite silné a slabé stránky žiaka a zadajte mu úlohy, ktoré bude schopný úspešne splniť. Uplatňujte princíp malých krokov, aby aby každá ďalšia etapa bola dokončená a odmenená.
7.	Poskytnite žiakovi pomoc pri začatí novej úlohy v snahe znížiť jeho impulzivnosť.	Poskytnite jasné vysvetlenia a pokyny, aby študent presne vedel, čo sa od neho očakáva. Vyhodnoťte úlohy zadané žiakovi, aby ste zistili, či nie sú príliš náročné a či dĺžka ich plnenia každá úloha je vhodná.
8.	Štruktúrovanie činností, ktoré pomáhajú predchádzať žiaka pred nadmernou stimuláciou.	Ukážte študentovi, čo sa od neho očakáva pri akademickej alebo spoločenskej činnosti. Vytvorte akčný plán a spôsob implementácie spolu s študent.
9.	Poskytnúť študentovi rozhodovanie kritériá.	Napríklad, a) vziať do úvahy, ako ostatné môžu byť dotknuté osoby; b) zvážiť možné dôsledky; c) zohľadniť zváženie rôznych kurzov činnosti;d)dôkladne posúdiť konkrétnej situácie; e) rozhodnúť, čo

		je	najlepším
		postupom	pre

		individuálneho študenta. Sami si tieto kroky vyskúšajte v triede.
10 .	Poskytnite vizuálne pripomienky, ako sa vyhnúť impulzívnemu správaniu.	Napríklad vyveste na stôl žiaka kartičku s nápisom STOP, MYSLÍM, ČINÍM.
11.	V prípade potreby vypracujte zmluvu s v ktorom uvediete, aký typ správania sa očakáva a čo môže žiak očakávať v podobe posilnenia, ak zmluva sa dodržiava.	Spolu so študentom si stanovte vzájomné očakávania a premyslite si, aké ťažkosti môžu nastať. Ponúka študentom špecifickú podporu činnosti a uveďte ľudí, na ktorých sa bude môcť obrátiť okrem vás.
12.	Zdôraznite rovesnícke modely impulzívnosti kontrola.	Posaďte žiaka do blízkosti takýchto modelov.
13.	Uistite sa, že rodičia sú o vašich obavách účinne informovaní.	Umožní vám to podeliť sa o informácie týkajúce sa pokroku žiaka a rodičom to umožní posilniť pozitívne výsledky žiaka. správanie doma

Bibliografia

Webster, C. D., & Jackson, M. A. (Eds.). (1997). *Impulsivity: Theory, assessment, and treatment*. The Guilford Press.

Silva, F. (2012). *IMPULSIVIDADE, ORIENTAÇÃO TEMPORAL, E SUA RELAÇÃO COM O DESVIO NA ADOLESCÊNCIA*. Lisboa: ISPA.

www.addhelpline.org/parent_coach_column1.htm: Pomoc impulzívnemu dieťaťu

www.applesforhealth.com/impulsechild1.html: Čo robiť s impulzívnym dieťaťom

<https://busyteacher.org/14858-how-to-deal-with-impulsive-behavior-classroom.html>

<https://www.understood.org/en/learning-thinking-differences/child-learning-postihnutie/hyperaktivita-impulzivita/pochopenie-vašich-detí-problémov-s-impulzivitou>

2.2.2. Fázy budovania stratégie práce so žiakmi so šikanujúcim správaním - Luís Guarita, Maria Gama, Neuza Simões

Podľa niektorých autorov je šikanovanie charakterizované týmito kritériami:

- a) úmyselnosť správania, t. j. hlavným cieľom je spôsobiť utrpenie a získať kontrolu nad jednotlivcom;
- b) postup sa opakuje v priebehu času, t. j. nedochádza k nemu príležitostne, ale je chronický a pravidelný;
- c) a napokon, pri šikanovaní dochádza k nerovnováhe moci, pretože páchatelia považujú svoje obeť za ľahký cieľ.

Príznaky problémov

Dieťa alebo mladý človek, ktorý bol šikanovaný, môže mať tieto príznaky/problémy:

- nízke sebavedomie
- smútok a plač bez zjavného dôvodu
- odlúčenie od priateľov
- nezáujem o školu
- nižšie triedy
- poruchy spánku/jedenia
- generalizovaný strach
- časté choroby
- poškodené oblečenie a veci
- podráždenosť a agresivita

Príčiny problémov

Podľa niektorých výskumníkov je identifikácia príčin šikanovania zložitou úlohou. Neexistuje zoznam príčin, ktorý by sa dal použiť pri vyšetrovaní, pretože každý prípad je jedinečný a jeho príčiny budú špecifické. Okrem toho by bolo nesprávne priradiť situácii šikanovania len jednu príčinu, pretože na prípad mohlo mať vplyv viacero faktorov.

Zdá sa, že dôležité sú psychologické faktory. Obete a páchatelia vykazujú nízke sebavedomie a zlý vplyv na medziľudské vzťahy s rovesníkmi. Obete zvyčajne nemajú žiadnych priateľov, majú krehký fyzický vzhľad vo vzťahu k rovesníkom a zvyčajne sú veľmi chránené rodičmi. Rodičia agresorov a obetí si vo všeobecnosti situáciu neuvedomujú, čo ju robí ešte nejednoznačnejšou.

Zdá sa, že školské násilie spojené s organizovanými skupinami alebo gangmi súvisí s ekonomickými, sociálnymi a etnickými faktormi, ako sú rozvrátené rodiny, rasizmus, chudoba a iné druhy systematickej diskriminácie.

Dôsledky problémov

Rovnako ako príčiny, aj následky šikanovania môžu byť rôzne a závisia od konkrétneho prípadu. Zvyčajne strach obete hovoriť vedie k tomu, že sa u nej objavia problémy, ako sú depresia a nízke sebavedomie. Tieto následky nie sú vždy viditeľné, a to aj preto, že sa neprejavujú fyzicky. V iných prípadoch sa samotná obeť zo strachu snaží zakryť ich následky, pričom zakrýva aj tie najviditeľnejšie, ako sú napríklad zranenia.

Vo všeobecnosti toto negatívne konanie, úmyselné a pokračujúce, vyvoláva negatívne účinky na obeť, ako sú: depresia, úzkosť, nízke sebavedomie, ťažkosti v interakcii v školskom prostredí a ťažkosti v normálnom rozvoji učenia.

Plán nápravných opatrení

Lp.	Účel nápravných opatrení (Čo máte urobiť?)	Predpoklady korekčného programu (Ako sa to má urobiť?)
1.	Rozhovor o šikanovaní	Dajte žiakom vedieť, ako šikanovanie ovplyvňuje ľudí. Snažte sa vstúpiť empatiu a emocionálnu inteligenciu. Uistite sa tiež, že vaši žiaci poznajú dôsledky šikanovania iných v škole. Mali by pochopiť, že šikanovanie sa netoleruje a bude sa riešiť. Môže dokonca pomôcť doplniť školské pravidlá týkajúce sa šikanovania o ďalšie pokyny v triede, ktoré sústrediť sa na úctu a láskavosť.
2.	Buďte viditeľní počas celého dňa	Uistite sa, že vás žiaci vidia všade, kde by mohlo dôjsť k šikanovaniu, napríklad na toaletách, chodbách alebo dokonca v jedálni. Možno sa budete chcieť zviditeľniť aj v blízkosti autobusov v popoludňajších hodinách a počas prestávok, ak môžete.
3.	Zoznámte sa s indikátormi šikanovania	Uistite sa, že ste schopní rozpoznať najbežnejšie typy šikanovania, ako aj indikátory kyberšikanovania.
4.	Naučte študentov byť efektívnymi pozorovateľmi	Snažte sa posilniť postavenie okolostojacich vo vašej triede. Povzbudzujte ich, aby sa postavili proti šikanujúcemu správaniu alebo aby nahlásili vám alebo inej dospelšej osobe.

5.	Spoliehajte sa na ostatných študentov, že vás upozornia na šikanovanie.	Obete šikanovania sa často boja alebo hanbia prihlásiť. V dôsledku toho sa možno budete musieť spoliehať na iných študentov, aby vás informovali, keď
----	---	---

		dochádza k šikanovaniu. Určite vedúcich svojich tried na začiatku školského roka a skontrolovať ich.
6.	Udržiavanie otvorenej komunikácie so študentmi	Snažte sa nadviazať kontakt so všetkými študentmi. Spoznajte ich ako osobnosti. Každý deň pozdravte každého študenta a opýtajte sa ho, ako sa mu darí. Sledujte známky toho, že by mohli byť zažívajú šikanovanie.
7.	Zvýšenie povedomia rodičov o šikanovaní	Zapojte rodičov do svojich programov prevencie šikanovania. Zvyšujte informovanosť prostredníctvom stretnutí, konferencií, bulletinov a sociálnych médií. Povzbudzujte rodičov, aby podporovali školské pravidlá a intervenciu proti šikanovaniu. stratégie.
8.	Predchádzanie vzniku klík v triede	Prideľte študentov do skupín, keď majú skupinový projekt. Keď deťom umožníte, aby si samy vybrali skupiny, otvorí to dvere príležitostiam na šikanovanie. Umožňuje to tiež posilňovať kliky a vytvára to pre deti príležitosť ostrakizovať ostatných. študentov.
9.	Buďte advokátom proti šikanovaniu	Uistite sa, že vaša škola má účinné ciele a zásady proti šikanovaniu. Porozprávajte sa s ostatnými zamestnancami o vytvorení kultúry, ktorá bude brať na zodpovednosť žiakov, ktorí šikanujú, a neobviňuje obeť.

10 .	Vytvorenie pocitu komunity	Výskum naznačuje, že posilňovanie pocitu spolupatričnosti v v triede môže znížiť počet
------	----------------------------	---

		<p>incidentov šikanovania, zlepšiť klímu v škole a uľahčiť uzdravenie každému, kto bol postihnutý šikanovaním.</p> <p>šikanovanie.</p>
11.	Rýchla reakcia na každý incident šikanovania	<p>Keď si všimnete šikanovanie, ihneď ho riešte. Vyhnite sa normalizácii šikanovania výrokmi typu "deti budú deťmi". Ak minimalizujete šikanovanie, vysielate tým signál, že šikanovanie je v poriadku. Keď to urobíte, je menej pravdepodobné, že sa deti budú v škole cítiť bezpečne a šikanovanie sa pravdepodobne stupňovať.</p>
12.	Rozhovor s obeťou v súkromí	<p>Vytvorte prostredie, v ktorom sa študenti budú cítiť bezpečne, keď s vami budú hovoriť. Vcítte sa do ich pocitov a poskytnite im nápady na prekonanie šikanovania. Zaviažte sa, že pomôžete obeť vyriešiť problém.</p>
13.	Rozprávajte sa so šikanujúcim zvlášť	<p>Keď sa stretnete so žiakmi, ktorí šikanujú iných, nedovoľte im obviňovať obeť. Namiesto toho ich povzbudzte, aby si svoje správanie uvedomili. Venujte sa šikanujúcemu správaniu a podávajte príslušnú disciplínu.</p>

14.	Vypracovanie vhodných intervencií	Obet' aj tyran potrebujú intervenciu a podporu. Napríklad obeť môže potrebovať rozhovor s výchovným poradcom, aby znovu získala sebaúctu. Aj šikanujúcemu môže prospieť rozhovor s výchovným poradcom, aby sa naučil lepšie spôsoby komunikácie.
-----	-----------------------------------	--

15.	Pozorne sledujte situáciu	Dôležitým krokom k ukončeniu šikanovania je sledovanie šikanujúceho aj obeť. Sledujte, ako na seba vzájomne pôsobia vo vašej triede.
16.	Kontrola obeť aj šikanovaného	Spýtajte sa, ako sa im darí a či majú nejaké problémy. Poskytnite obeť nástroje na riešenie budúcich incidentov šikanovania a na opätovné získanie sebadôvery. Povzbudzte šikanujúceho robiť dobré rozhodnutia.
17.	Vytvorte v triede bezpečné miesto	Keď je v triede šikanujúci žiak, má to vplyv na celú triedu, nielen na obeť. Pre mnohých žiakov sa trieda môže zrazu stať nebezpečným miestom - aj keď sa nikdy nestali terčom šikanovania. Nielenže prežívajú strach a emocionálne utrpenie, ale môžu mať aj problémy so sústredením. Z tohto dôvodu je potrebné, aby ste v triede opäť vytvorili bezpečné miesto. Môže to znamenať, že sa vrátite k tomu, čo ste robili počas prvých dní školy, keď ste hovorili o dôležitosti úcty a láskavosti.

Bibliografia

LIMA, M. et al. (2011). ESTRATÉGIAS DE INTERVENÇÃO CONTRA A PRÁTICA DO ŠIKANOVANIE V ŠKOLÁCH. Laboratório de Psicologia do Esporte e do Exercício- CEFID/UDESC.

Olweus, D. (1993). *Šikanovanie v škole: Čo vieme a čo môžeme urobiť*. Cambridge, MA: Blackwell Publishers, Inc.

Sullivan, K. (2000). *Príručka proti šikanovaniu*. Oxford University Press.

Ministerstvo školstva USA (1998). *Prevenia šikanovania: Príručka pre školy a komunity*. Washington, DC: autor.

Šikanovanie: hlavná prekážka v učení študentov: <http://smhp.psych.ucla.edu/news.htm>

Šikanovanie je časté a súvisí so zlým psychosociálnym prispôbením:

<http://www.findarticles.com>.

Riešenie problému

šikanovania mladistvých: [http://www.docstoc.com/docs/412443/Addressing-the-](http://www.docstoc.com/docs/412443/Addressing-the-Problem-of-Šikanovanie-mladistvých)

Problem-of- Šikanovanie mladistvých

Bezpečné komunity ~ Bezpečné školy

Prevenia šikanovania: Odporúčania pre školy:

<http://www.colorado.edu/cspv/safeschools/>

ŠIKANOVANIE: <http://www.voicesforchildren.org>.

<https://www.verywellfamily.com/ways-prevent-bullying-in-classroom-460756>

<https://www.tolerance.org/professional-development/bullying-guidelines-for-teachers>

<https://www.verywellfamily.com/ways-prevent-bullying-in-classroom-460756>

2.2.3. Fázy budovania stratégie práce so žiakmi s asociálnym správaním - Luís Guarita, Maria Gama, Neuza Simões

Antisociálne správanie je definované ako správanie, ktoré je namierené proti iným ľuďom, ich majetku alebo porušuje sociálne pravidlá. Tento druh správania má rôzne formy (s rôznou závažnosťou), ako je klamstvo, rizikové sexuálne praktiky, porušovanie pravidiel, užívanie nelegálnych látok a rušivé správanie, ako sú krádeže, ničenie, podvody, agresia (fyzická alebo verbálna) a vandalizmus. tento rozsah správania z neho robí problém, ktorého závažnosť a frekvencia sú predmetom záujmu.

Z niekoľkých existujúcich štúdií, ktoré sa zaoberajú touto témou, vyplýva, že tento typ správania je v detstve veľmi zriedkavý, ale v priebehu dospievania sa drasticky zvyšuje a opäť sa znižuje až pri vstupe do dospelosti.

Zvyčajne sa udržiava počas dospievania a dospelosti u jedincov, ktorí mali v detstve problémy so správaním.

Príznaky problémov

- Neschopnosť prispôbiť sa zákonom stanoveným sociálnym normám;
- Používanie opakovaných klamstiev, falošných mien alebo podvádzania s cieľom osobného zisku.
- Impulzivnosť alebo neschopnosť plánovať budúcnosť.
- Podráždenosť a agresivita, rôzne bitky alebo fyzická agresia.
- Nedbanie na svoju bezpečnosť, ako aj na bezpečnosť ostatných.
- Nezodpovednosť/neplnenie pracovných a finančných povinností v rôznych obdobiach.
- Absencia výčitiek svedomia za to, že ste ublížili iným, zle s nimi zaobchádzali alebo ich okradli.

Antisociálne správanie v období dospievania je charakterizované:

- Agresívne činy
- Krádeže
- Vandalizmus
- Úteky
- Užívanie drog
- Neúcta k ostatným
- Manipulácia
- Potreba okamžitého osobného uspokojenia
- Impulzivnosť
- Nedbanie na svoju bezpečnosť a bezpečnosť ostatných
- Absencia pocitu viny

Iné správanie, ktoré vo všeobecnosti odráža nerešpektovanie a porušovanie spoločensky stanovených noriem.

Príčiny problémov

Medzi hlavné príčiny protispoločenského správania patria:

- napodobňovanie dospelých,
- fungovanie v dysfunkčných rovesníckych skupinách,
- negatívne vzťahy medzi rodičmi a deťmi,
- fungovanie v násilnom školskom prostredí,
- nízka schopnosť sebakontroly,
- zlyhania v oblasti vzdelávania,
- nadmerná kritika študenta,
- žiadne jasné hranice v súlade so spoločenskými normami a pravidlami,
- nadmerná tolerancia protispoločenského správania,
- násilie, konflikty.

Dôsledky problémov

Antisociálne správanie, ktoré sa vyskytuje v detstve, je prototypom delikventného správania, ktoré sa môže vyskytnúť neskôr. Delikvencia potom predstavuje zhoršenie antisociálneho vzorca, ktorý sa začína v detstve a zvyčajne pretrváva počas dospievania a v dospelosti.

Existuje nespočetné množstvo štúdií, ktoré poukazujú na sociálne dôsledky spojené s takýmto správaním, ktoré súvisia s kriminalitou, psychickými poruchami, užívaním drog, neistotou zamestnania, prostitúciou, sexuálnou promiskuitou a zatýkaním. Odhaduje sa, že 70 až 80 % detí s asociálnym správaním bude mať v dospelosti rôzne druhy ťažkostí: psychiatrické problémy, neistotu zamestnania, viacnásobné manželstvá, užívanie drog a zatknutia.

Takéto správanie samozrejme spôsobuje vážne narušenie vzťahov s rovesníkmi. Títo mladí ľudia nie sú k dispozícii pre prosociálne správanie, ktoré zahŕňa kontakt s ostatnými.

Plán nápravných opatrení

Lp.	Účel nápravných opatrení (Čo máte urobiť?)	Predpoklady korekčného programu (Ako sa to má urobiť?)
1.	Tvorba pravidiel v triede	Dobre definované pravidlá v triede môžu zabrániť mnohým problémom so správaním. Ak sa žiaci podieľajú na tvorbe pravidiel, je pravdepodobnejšie, že ich budú dodržiavať a pochopia, prečo. boli zavedené.
2.	Vyučovanie pravidiel v triede	Vytvorenie pravidiel je len začiatok. Po odsúhlasení pravidiel by sa o nich mali žiaci dozvedieť a mali by byť vyvesené v triede v tlačenej aj vizuálnej podobe. Pravidlá by mali byť vysvetlené pomocou jasných, stručných jazyk.
3.	Pozitívna disciplína v triede	Učítelia musia v triede vytvoriť prostredie, v ktorom sú pozitívne interakcie normou a trestné dôsledky sú minimalizované. Výskum naznačuje, že donucovacie alebo trestajúce prostredie v skutočnosti podporovať antisociálne správanie.
4.	Vyučovacie rutiny v triede	Pre žiakov s protispoločenským správaním sa odporúčajú triedy so štruktúrovanou rutinou a jasnými postupmi. Učítelia by mali pre žiakov vytvoriť rutinné postupy a stanoviť očakávania týkajúce sa postupov v triede (napr. sadanie si práca, príchody, odchody, dokončenie

2.4.4. Etapy budovania stratégie práce so žiakom so sebapoškodzujúcim správaním - Božena Majerek, Iwona Marczyńska

Sebapoškodzovanie (sebapoškodzovanie, sebapoškodzovanie, sebapoškodzovanie) je ťažké jednoznačne klasifikovať. Pôvodne sa chápali ako úmyselné, život neohrozujúce a spoločensky neprijateľné poškodenie alebo deformácia tela. Spolu s rozšírením fenoménu body art v západnej kultúre, vrátane profesionálneho tetovania, piercingu, skarifikácie, vypaľovania vzorov na koži a iných modifikácií tela typických pre kmeňové kultúry, sa pojem normy v oblasti zásahov do tela a jeho mrzačenia.

Samopoškodzovanie má zvyčajne podobu obranného mechanizmu v psychicky náročnej situácii. Ich podstatou je zastaviť emocionálnu bolesť. Fyzická bolesť, ktorú nám spôsobujú, odvádza pozornosť od duševného utrpenia k telesnej bolesti. Preto sa mu pripisuje úloha špecifického ochranného faktora pred pokusom o samovraždu. Sebapoškodzovanie teda plní nasledujúce funkcie:

1. Funkcie súvisiace so zvládaním a prežitím:

- regulácia napätia a úzkosti
- zvládanie hnevu

2. Funkcie súvisiace s vnímaním reality:

- väčší pocit samostatnosti a kontroly
- zvýšenie pocitu kontaktu s realitou

3. Funkcie súvisiace s riešením traumatických zážitkov:

- opätovné prežívanie zranenia symbolickým spôsobom
- pripomínanie zranení z minulosti

4. Funkcie súvisiace so sebatrestaním:

- sebatrestanie, najmä za neschválené sexuálne impulzy.
- trestanie iných, vrátane prenasledovateľa
- čistenie

5. Funkcie týkajúce sa vzťahov s inými ľuďmi:

- komunikácia
- trestanie iných

